

Steve Biko Siyah Bilinci

Steve Biko
Siyah Bilinci

Steve Biko
SIYAH BİLİNCİ

*** dipnot yayınları**

© Dipnot Yayınları, 2014

ISBN: 978-605-4878-18-5

Sertifika No: 14999

Dipnot Yayınları 199

Derleyen: Barış Ünlü

Çeviri: Onur Eylül Kara

Kapak Tasarımı: Duysal Tuncer

1. Baskı: 2014/Ankara

Baskı Öncesi Hazırlık: Dipnot Bas. Yay. Paz. Ltd. Şti.

Baskı: Sözkese Matbaacılık (Sertifika No: 13268)

İvedik O.S.B 1518. Sok Mat-Sit İş Merkezi No:2/40

Yenimahalle/ANKARA ••Tel: (0312) 395 21 10

Dipnot Yayınları

Selânik Cad. No. 82/24 Kızılay / Ankara

Tel: (0 312) 419 29 32 / Faks: (0 312) 419 25 32

e-posta: dipnotkitabevi@yahoo.com

www.dipnotkitap.com

Steve Biko

Siyah Bilinci

Seçme Metinler

Derleyen

Barış Ünlü

İngilizceden eviren

Onur Eylül Kara

*** dipnot yayınları**

İçindekiler

Steve Biko'nun Kısa Ama Bilinçli Yaşamı/ <i>Barış Ünlü</i>	7
Çeviriye Dair	21
Beyaz Derilerin Altında Siyah Ruhlar mı?	25
Biz Siyahlar	37
Afrika'ya Has Bazı Kültürel Kavramlar	47
Siyah Bilinci'nin Tanımı	59
Korku – Güney Afrika Siyasetinde Önemli Bir Etken	67
Siyah Bilinci ve Hakiki Bir İnsanlık Arayışı	77
Steve Biko ile Söyleşi	95

STEVE BIKO'NUN KISA AMA BİLİNÇLİ YAŞAMI

Barış Ünlü

Steve Biko, Güney Afrika'da 1948-1994 yılları arasında hüküm süren ırkçı apartheid rejimine karşı yürütülen siyah direnişinin Nelson Mandela'dan sonraki en etkili ismidir. Mandela'nın küresel şöhretine en çok yaklaşan Güney Afrikalı yine Steve Biko'dur. Dünyanın birçok yerinde hayatı, düşüncesi ve mirası üzerine filmler çekilmiş, kitaplar yayımlanmış, konserler düzenlenmiş, şarkılar bestelenmiştir. 1977'de daha 31 yaşındayken işkencede öldürülen bir gencin bunu nasıl başardığını bu kısa sunuş yazısında anlatmaya çalışacağım.

Siyah Bilinci Hareketi'nden önce Apartheid ve Direniş

Hollanda asıllı Afrikanerlerin partisi olan Ulusal Parti 1948'de sadece beyazların oy verebildiği bir seçimde apart-

heid sloganıyla iktidara geldiğinde Stephen (Steve) Bantu Biko henüz iki yaşındaydı. Güney Afrika'da siyahlara karşı ırkçılık şüphesiz ki 1948'in çok öncesine, Cape Town'da Hollanda yerleşiminin başladığı 17. yüzyıl ortalarına kadar gider. Ancak apartheid'ın yakın öncüsü, 1910'da Britanya tarafından kurulan ve 1948'e kadar İngilizlerin yönetiminde devam eden Güney Afrika Birliği'dir. Örneğin, siyah Afrikalıların topraksızlaştırılmasının ve mülksüzleşen siyahların ırkçı yasalarla en zor ve en ucuz işlerde çalıştırılmalarının mimarı Britanya hegemonyasıydı. 1948'de beyazlar arası seçimden biraz da sürpriz bir şekilde galip çıkan ve 1994'e kadar her seçimi kazanan Afrikaner Ulusal Parti ise bu ırkçı düzeni uçlara taşıdı, teorize ve sistematize etti. 1950'lerde nüfus beyazlar, Hintliler-Asyalılar, melezler ve siyahlar arasında hiyerarşik ve yasal bir şekilde bölündü; kozmopolit ve bohem mahalleler yıkıldı; otobüsler, lokantalar, tuvaletler, plajlar vb. ırklar arasında paylaştırıldı; ırklar arası cinsellik ve evlilik "Ahlaksızlık Yasası"yla yasaklandı, siyahlar kendilerine ayrılmış mahallelerden ancak bir tür pasaportla (*pass*) çıkabildiler.

Siyah Afrikalıların siyasal partisi olan Afrika Ulusal Kongresi'nin (*African National Congress; ANC*) gençlik kollarını 1940'ların ortalarında kuran Nelson Mandela, Walter Sisulu ve Oliver Tambo gibi radikal siyahların yükselişi işte bu kaban sistematik ırkçılık karşısında başladı. Başlarda diğer ırklardan muhaliflerle herhangi bir ittifaka kategorik olarak karşı olan bu yeni siyah kuşak, özellikle illegal Güney Afrika Komünist Partisi'ne hâkim olan radikal beyazların ısrarlı siyaseti sonucunda yumuşadı ve 1955'te siyah,

beyaz ve Hintli radikaller ünlü Özgürlük Bildirgesi'ni (*Freedom Charter*) yayınladılar. O günden bugüne devam eden bu ittifakın temel düsturu ırksal-olmayan (*non-racial*) bir direniş ve yeni düzen kurmaktı(r).

Bu anlayış daha dinamik ve geniş tabanlı bir birleşik muhalefet yaratmasına yarattı ama, aynı zamanda muhalefet saflarının bu defa başka bir yerden bölünmesine de yol açtı. ANC'nin özellikle komünist beyazlarla olan ittifakına karşı olan bir grup 1959'da Robert Sobukwe önderliğinde partiden koptu ve Pan-Afrika Kongre'yi (*Pan-Africanist Congress; PAC*) kurdu. Bu yeni hareket beyaz azınlığa karşı çok daha sert, uzlaşmaz bir tutum takındı ve kısa sürede hem ülke içinde hem de yurt dışında hızlı bir şekilde popülerleşti. 1960'da Sharpeville'de düzenlediği banşıl bir pasaport-karşıtı gösteride polisin onlarca siyahu öldürmesiyle Güney Afrika tarihinde yeni bir evreye girildi. Afrika kıtasında sömürgelerin birer birer bağımsızlıklarını kazandıklarını bu dönemde, Afrikaner iktidarı ANC ve PAC'ı yasaklamayı ve apartheid'ı daha da katılaştırmayı seçti. "Ayrı Gelişim" (*Separate Development*) sloganı altında, Güney Afrika içinde sadece siyahların yaşadığı ve kendi kendilerini yönetebilecekleri iddia edilen "bağımsız" veya "özerk" ülkecikler (*bantustan*) kurma politikası hızlandırıldı. Bu politikaya "büyük apartheid" (*grand apartheid*) denmekteydi.

Artık muhalefetin önünde silahlı direnişten başka bir yol kalmamıştı. Bu yolda PAC'ın gerisinde kalmak istemeyen ANC ve Komünist Partisi, 1961'de Mandela'nın başkomutanı olduğu Ulusun Mızrağı adlı gerilla ordusunu kurdular. Ancak bu ordu, kimseye zarar vermemek için sadece sabo-

taj eylemleri düzenlemesine rağmen, bir dizi acemilik ve acelecilik yaptı ve liderlerinin önemli bir bölümü, Mandela dâhil, kısa sürede yakalandı. Ünlü Rivonia davasında (1963-64) ölüm cezasından kıl payı kurtulup ömür boyu hapse mahkûm oldular ve Robben Adası Cezaevi'ne kondular. PAC'ın lideri Sobukwe 1960'dan beri tutukluydu. Böylece Güney Afrika içinde siyah muhalefeti tam anlamıyla bastırılmış ve ülke koyu bir sessizliğe bürünmüştü. Ülke dışında ise Ulusun Mızrağı, Oliver Tambo'nun liderliğinde şoku atlatıp tekrar ayağa kalkmaya çalışıyordu.

Steve Biko ve Siyah Bilinci Düşüncesi

Siyah direnişinin bastırılmasından sonra, apartheid'a muhalefet büyük ölçüde beyaz liberallerin tekeline geçti. Beyaz partileri olan Liberal Parti ve İlerici Parti ırkçı rejimin reformlar aracılığıyla, tedrici olarak dönüştürülmesini savunuyordu. Muhalif öğrenci dernekleri de büyük ölçüde liberal, kısmen de Marksist beyazların hâkimiyetindeydi. Güney Afrikalı Öğrencilerin Ulusal Birliği (*National Union of South African Students*; NUSAS) bunların en önemlisi ve etkilisiydi. Steve Biko'nun ilk ortaya çıkışı, NUSAS'ta cisimleşen bu beyaz hegemonyasına başkaldırmakla olmuştur.

1946 doğumlu Biko, çocukluğunu ve ilk gençliğini tipik bir siyah gibi, yani kesintisiz ve yoğun bir yoksulluk ve ırkçılık altında geçirdi. 1966'da Natal Üniversitesi'nin Avrupalı-olmayanlar için kurulmuş Tıp Fakültesi'ne kaydoldu. Üniversitede muhalif gençlerin aktivizm yapabileceği en

demokrat ve ilerici kurum olan NUSAS'a burada üye oldu. Ancak 1968'de beyaz ve siyah radikaller arasındaki bir tartışma sonucu, Biko ve arkadaşları siyahların ayrı örgütlenmesi gerektiğine karar verip NUSAS'tan koptular ve SASO'yu (*South African Students' Organisation*; Güney Afrikalı Öğrenciler Örgütü) kurdular. Bu kopuş tipik bir bölünmenin çok ötesine geçmekte ve beyaz üstünlüğüne ve beyazlığa karşı radikal bir eleştiriyi beraberinde getirmektedir.¹

Biko'ya göre beyazlık halleri ve beyazlık imtiyazları ideolojiler ve siyasetler üstüydü. Beyaz liberaller ve Marksistler, gerçek birer liberal ve Marksist olamıyorlardı, çünkü liberallikten ve Marksistlikten önce gelen, onları belirleyen beyazlıklarıyla ciddi bir hesaplaşmaya giremiyorlar, hatta çeşitli savunma mekanizmalarıyla bu durumun farkına bile varamıyorlardı. Irkçılığı kendi benliklerinin dışında varolan, kendilerini etkilemeyen, ırkçı beyazlara özgü bir önyargılar bütünü olarak görmeleri; ırkçılığın kendilerini de her açıdan imtiyazlı kılan, bütün beyazları değişen oranlarda yukanda, bütün siyahları da aşağıda tutan bir sistem olduğunu görememeleri veya bunu kabul etmemeleri sorunun temeliydi. Çünkü imtiyazlarından vazgeçemiyorlar, kendilerine tanınan bütün hakları kullanıyorlardı. Üniversite mezunu olduktan sonra ise iyi bir işe girmekten ve evlenmek-

¹ Güney Afrika'daki siyah hareketlerinin -ANC'den Siyah Bilinci'ne- ideolojik gelişimini anlatan önemli bir çalışma için bkz.: Gail M. Gerhart, *Black Power in South Africa: The Evolution of an Ideology* (Berkeley: University of California Press, 1978).

ten başka bir şey düşünmüyorlardı. Bütün bunlar da onları sistemi yıkıcı bir şekilde eleştirmekten alıkoyuyor, birer konformist ve suç ortağı yapıyordu. Ancak siyahların durumundan ötürü vicdan azabı ya da suçluluk duymamak için de siyahlarla vakit geçirmeyi, onlarla aynı örgütlerde çalışmayı ve siyahlarla beyazların entegrasyonunu çok önemsiyorlardı. Biko'nun bunu eleştirisi sert ve uzlaşmazdır:

“Yapay entegre çevreler, siyahlar üzerinde uyuşturucu etkisi yapmaktan ve suçluluk duygusundan mustarip beyazlara belirsiz bir tatmin sunmaktan başka bir işe yaramadığı halde, insanları bir şeylerin yapıldığına inandırmaktadır. Biri bu çay partilerini artırdıkça kendini daha liberal addeder ve vicdanını dizginleyip körelten suçluluktan da daha bir azade hisseder. Böylece kendi beyaz çevrelerinde -yalnızca beyazların girebildiği otellerde, plajlarda, restoranlarda ve sinemalarda- daha hafif bir yükü dolaşmakta ve kendisini geri kalan herkesten farklı hissetmektedir.”

Beyaz liberal ve Marksistler, ırkçı sistemin beyaz değerler etrafında kurulduğunu, beyazları kendinden emin ve psikolojik olarak üstün kıldığını, hatta onları üstünlük kompleksiyle donattığını da idrak edemiyorlardı. Bu da onları son derece paternalist ve kibirli kılıyor, entegre öğrenci derneklerindeki siyahlara sürekli çocuk muamelesi yapmalarına ve siyahlar adına konuşma hakkını kendilerinde görebilmelerine neden oluyordu. Bu aşırı ve çoğu zaman da temelsiz özgüvenleri, apartheid'ın kendi benliklerinde yarattığı üstünlük, siyahlarda yarattığı aşağılık kompleksini anlamalarını engelliyordu.

Biko'ya göre beyazlar nasılsa, siyahlar onun tam tersiydi. Tarihleri aşağılanmış, kültürleri parçalanmış, kendilerinden utanan, beyazlara hayranlık duyan, beyaz gibi olmak isteyen ama bunu bir türlü beceremeyen, pısırik, yılgın insanlardı. Biko siyahları da benzer bir sertlikle eleştirir: "Neticede siyah adam bir kabuk, bir insan silueti hâline geldi; bozguna uğramış, kendi sefaletinde boğulan biri; bir köle, zulmün boyunduruğunu koyunsu bir ürkeklikle taşıyan bir öküz." Biko'ya göre, apartheid'ın yıkılması ve eşitlikçi bir toplum kurulması için ilk önce bu şahsiyetini kaybetmiş siyah insanın ayağa kalkması, özsaygısını ve onurunu kazanması, tarihiyle, kültürüyle, vücuduyla gurur duymaya, kendini sevmeye başlaması gerekmektedir. İşte Biko'nun önderlik ettiği ve en önemli düşünürü olduğu Siyah Bilinci Hareketi, siyahlara bu gururu ve gururla birlikte gelecek cesareti aşılama hareketidir.

Aynı örgütlenmenin arkasında yatan bu düşüncedir. Beyazlarla birlikte entegre çevrelerde çalışıldığı sürece, özgüvenli beyazlar konuşmaya, özsaygısı olmayan siyahlar dinlemeye, beyazlar üstünlük kompleksiyle, siyahlar aşağılık kompleksiyle yaşamaya devam edecekti. Bu nedenle siyahlar, kendi aralarında örgütlenmeli, kendi kaderleri hakkında kendileri konuşmayı öğrenmeli, özgüven ve özsaygılarını kazanmalıydılar. Ancak bu sayede siyahlar ayağa kalkabilir ve apartheid'ı yıkabilirlerdi. Bu arada da beyaz muhalifler, toplumdaki asıl sorunla, yani kendilerindeki ve renkdaşlarındaki beyaz ırkçılıkla mücadele etmeyi öğrenecekler ve siyahlara akıl öğretmeyi bırakacaklardı.

Aslında bu düşüncelerin birçoğu Biko'ya ve Güney Afrika'ya özgü değildi. ABD'de, Martin Luther King'in öncülük ettiği sivil itaatsizlik hareketine bir tepki ve alternatif olarak gelişen Siyah Gücü (*Black Power*) hareketinden birçok düşünce, tavır ve slogan alındı. Örneğin "siyah güzeldir" sloganı böyledir ve basit bir slogan olmanın ötesine gider; siyahları giyiniş ve yürüyüş tarzından saç şekillerine kadar etkilemiştir. Malcolm X, Stokely Carmichael ve Eldridge Cleaver gibi aktivist düşünürlerin, ırkçılığı bir önyargılar bütünü olarak değil de yapısal ve psikolojik bir eşitsizlik olarak tanımlamaları doğrudan Siyah Bilinci'ne geçmiştir. Aynı şekilde bu kişilerin beyazlık eleştirileri de Siyah Bilinci'ne ilham verdi. Örneğin, Cleaver'ın "eğer çözümün bir parçası değilsen, o halde sorunun bir parçasısın" sözü Güney Afrika'da bir slogan olarak kullanıldı. Yine James Cone'un, beyazların beyaz Tanrı'na karşı siyahların siyah Tanrı'sını ve İsa'sını çıkaran Siyah İlahiyat'ı bu kitapta göreceğiniz gibi Biko'yu çok etkiledi.²

Ancak ABD'den Güney Afrika'ya gelen bu etkiler, basit birer ödünç alma değildir. Benzer sorunları yaşayan benzer durumdaki insanların söylediklerinin, birbirlerine anlamlı ve kullanışlı gelmesidir. Nitekim her iki ülkedeki hareketlerin ortak esin kaynağı, hayatını bambaşka yerlerde geçiren,

² Bkz.: George M. Fredrickson, *Black Liberation: A Comparative History of Black Ideologies in the United States and South Africa* (New York: Oxford University Press, 1995), s. 277-318; Themba Sono, *Reflections on the Origins of Black Consciousness in South Africa*, (Pretoria: HSRC Publishers, 1993), s. 34-49.

ama beyazların hâkim olduğu bu dünyada ortak siyahlık deneyimini herhangi bir siyah gibi yaşamış Martinikli Frantz Fanon'dur. Biko dâhil bütün bu düşünürlerin ortak umudu, siyahların kendilerine güvenmeye, kendilerine saygı duymaya ve kendilerini pozitif bir şekilde tanımlamaya başlamalarıydı. Bu umudun arkasında ise siyah insana dair ortak bir tespit vardı: siyah insan, insanlığı elinden alınmış, mağlup edilmiş, kendinden tiksinen insandır.³

Steve Biko'nu Etkisi ve Mirası

Biko'nun Siyah Bilinci düşüncesi ve bu düşünce etrafında oluşturulan SASO ve benzeri yeni örgütlenmeler kısa sürede siyah kitlede yankısını buldu ve Biko hızlı bir şekilde bir kahramana dönüştü. Siyah Bilinci'nin ayrı örgütlenme düşüncesi ve beyaz radikalleri yıkıcı bir eleştiriye tabi tutması, başlarda apartheid devletini mutlu etmişti, çünkü rejim hiç hoşlanmadığı beyaz radikallerin böylece yalnız kalacağını düşünüyordu. Ayrıca ayrı örgütlenme fikrinin, büyük apartheid'ın "ayrı gelişim" ve "bantustan" projesini destekleyeceğini de umuyordu. Ancak Biko'nun eleştirileri sonucu birçok beyaz daha da radikalleşti. Artık suçluluk duygusunu kolayca bertaraf edemiyorlar, rejimin suç ortağı olma utancından kurtulmak için de sistemle daha uzlaşmaz hâle

³ Fanon'un bu mesele hakkında özellikle şu kitabı önemlidir: F. Fanon, *Siyah Deri Beyaz Maske*, çev.: Cahit Koytak (İstanbul: Versus, 2009).

geliyorlardı.⁴ Ve Siyah Bilinci *bantustan* devletçiklerini ve bunların liderlerini, aynen ANC'nin yaptığı gibi, işbirlikçi ilan etti. Siyahlar bütün Güney Afrika'yı talep ediyorlardı, beyazların vesayetindeki küçük parçalarını değil.

Siyah Bilinci'nin genişleyen etkinliği üzerine devlet uzaktan izleme politikasını değiştirip hareketi bastırmaya girişti. Biko'nun siyasi toplantılara katılması, yayın yapması, konuşması ve seyahat etmesi 1973 yılında yasaklandı. Arkadaşları ve kendisi birçok kez tutuklandılar. Ancak etki hızla yayılıyordu ve 1976'da Johannesburg'ün Soweto varoşunda, Siyah Bilinci'nden ilham almış ve cesaretlenmiş liseli gençlerin ayaklanmasıyla birlikte bu etki bir salgın haline geldi. Polis yüzlerce isyancıyı öldürdü, binlercesini tutukladı ve işkenceden geçirdi. Biko da doğrudan katılımı olmadığı Soweto isyanından yaklaşık bir yıl sonra yine gözaltına alındı ve ağır işkenceler nedeniyle 12 Eylül 1977'de tutukluken öldü. Biko bir söyleşisinde, daha önceki bir gözaltında kendisine vuran polislerle misliyle cevap verdiğini anlatırken, şunları söylemişti: "Onlara şöyle dedim: 'Bakın, bana böyle davranmak istiyorsanız, beni kelepçelemek ve ayaklanma birbirine bağlamak zorundasınız. Size cevap vermeme izin verirsiniz, kesinlikle cevap vereceğim. Ve

⁴ Bu suç ortaklığı, utanç ve beyaz radikaller meselesini şu yazıda daha ayrıntılı incelemeye çalıştım: Barış Ünlü, "Apartheid, Entelektüeller ve Utanç," *Siyasal'da Bir Ömür: Prof. Dr. Ömür Sezgin'e Armağan*, Der.: Duygu Türk ve Zafer Yılmaz (Ankara: Mülkiyeliler Birliği Yay., 2014), s. 581-598. Ayrıca bkz.: Mark Sanders, *Complicities: The Intellectual and Apartheid*, (Durham: Duke University Press, 2003).

korkarım, niyetiniz bu olmasa bile, sonuçta beni öldürebilirsiniz.”⁵

Biko'nun ölümüyle birlikte Güney Afrika karizmatik ve çok sevilen bir gençlik liderini kaybetti, ancak olan olmuş ve yeni, cesur, gururlu bir kuşak ortaya çıkmıştı. Devletin 1976'dan 1980'lerin sonlarına kadar izlediği artan baskı politikasına rağmen, siyah toplum artık bir kez daha oturmayacak bir şekilde ayağa kalkmıştı. Biko ve Siyah Bilinci, korkmanın ayıplandığı bir korkusuzluk kültürü yaratmayı başarmışlardı. Kitlesele halde psikolojik ve duygusal bir dönüşüm yaşıyordu. Bu dönemde gençliğini yaşamış, devrimci olmuş ve bugün önemli mevkilerde bulunan sayısız siyahın anlatımları hep buna tanıklık eder.⁶ O yıllarda ciddi bir gerileme içinde olan ANC'nin başansı, ülke içindeki ve dışındaki örgütlülüğü sayesinde, Siyah Bilinci etkisindeki bu gururlu ve cesur gençleri harekete devşirebilmesi oldu. Böylece mobilizasyon giderek artı ve kentlerdeki kitle hareketleri özellikle 1980'lerde devlet açısından kontrol edilemez boyutlara geldi. Rejimin cezaevindeki Mandela'yla müzakerelere başlaması, Mandela ve diğer siyasi mahkûm-ları 1990'da serbest bırakması ve 1994'de de apartheid'in sona ermesi büyük ölçüde bu yeni kuşağın kontrol edilememesiyle ilgiliydi. Kontrol edebilecek tek kişi Mandela'ydı.

⁵ Steve Biko, "On Death," S. Biko, *I Write What I Like*, Der.: Aelred Stubbs C.R. (Johannesburg: Picador Africa, 2012), s. 174.

⁶ Örneğin bkz.: Jonathan Jansen, "King James, Princess Alice, and the Ironed Hair," *We Write What We Like*, der.: Chris Van Wyk (Johannesburg: Wits University Press, 2007), s. 123-132.

Ancak Biko'nun etkisi apartheid'a karşı direnişle sınırlı kalmadı. Post-apartheid döneminde beyazlar ve siyahlar arasındaki ekonomik eşitsizliklerin bütün yoğunluğuyla sürmesi Biko'yu güncel kılmaya devam ediyor; çünkü bu kitapta da yer alan şu tespiti haklı çıkmış bir öngörü olarak okunuyor: "Burası, kapitalist siyah bir topluluk yaratmanın mümkün olduğu bir ülkedir. Tabi eğer beyazlar zeki olsaydı. ... O zaman bu kapitalist siyah topluluk, yani siyah orta-sınıf, kritik bir aşamada gayet etkili olurdu. ... Güney Afrika, böylece dünya geneline gayet cazip, entegre bir manzara sunabilirdi, üstelik de nüfusun % 70'ini hâlâ ezilmiş ve zavallı bir hâlde tutarak." Biko'nun bu ve benzeri tespitleri, siyah iktidar elitine karşı radikal ve eleştirel bir tutum alan siyah entelektüellere ve kitle hareketlerine ilham vermeye devam ediyor.⁷ Buna paralel olarak, ANC'nin dışında kalmış ama maruz kaldığı yolsuzluk iddialarında ANC liderlerinden geri kalmayan popülist Julius Malema'nın Ekonominin Özgürlük Savaşçıları (*Economic Freedom Fighters*) adlı partisinin meşruiyet kaynaklarından biri de Biko'dur.

Biko'nun düşünsel mirası da etkisini sürdürmektedir. Biko, bu beyaz dünyada siyah olmak ne anlama gelir, siyah olarak nasıl hayatta kalınabilir gibi sorularla ilgilenen ve beyazlık hallerinin yıkıcı bir eleştirisini sunan varoluşçu siyah düşünce geleneğinin hâlâ en çok atıfta bulunduğu kişi-

⁷ Bkz.: Nigel Gibson, *Fanonian Practices in South Africa: From Steve Biko to Abahlali baseMjondolo* (Scottsville: University of KwaZulu-Natal Press, 2011).

ler arasında.⁸ Şüphesiz ki Biko'nun düşünsel açıdan, yaşadığı çağdan, karakterinden ve gençliğinden kaynaklı, birçok sınırı ve zaafı vardır. Örneğin, günümüzün modern okuyucusu bazı düşüncelerini, özellikle de Afrika kültürü hakkında olanları, fazla özcü bulabilir. Ya da, feministlerin eleştirdiği gibi, maço ve cinsiyetçi bulunabilir, çünkü ırkçılığı bu kadar iyi anlamış birinin cinsiyetçilik üzerine hiç kafa yormadığı, cinsiyetçi normları ve erkeklik imtiyazlarını benimsediği biliniyor.⁹ Beyaz radikallere karşı yer yer acımasız ve hakkaniyetsiz de bulunabilir. Ancak bütün bu güncel eleştirilere rağmen, siyah/beyaz arasındaki çarpıcı yapısal ve psikolojik eşitsizlik sürdükçe, Biko ve benzeri düşünürlerle ve onların ilham verdiği duygu ve düşüncelere olan ilgi de devam edecektir.

Derleme Hakkında Birkaç Not

Elinizdeki kitap, Steve Biko'nun en faal dönemi olan 1970-1972 arasındaki yazıları, konuşmaları ve söyleşilerinden yaptığım bir seçkidir. Daha geniş bir seçki de yapılabilirdi, ama sanırım burada yayımladığımız metinler Biko'nun en önemli ve etkili düşüncelerini yeterince kapsamaktadır.

⁸ Biko'nun bu spesifik mirası üzerine tartışmalar içeren bir kitap için bkz.: Andile Mngxitama, Amanda Alexander ve Nigel Gibson (der.), *Biko Lives! Contesting the Legacies of Steve Biko* (New York: Palgrave Macmillan, 2008).

⁹ Örneğin bkz.: Lindy Wilson, *Steve Biko* (Johannesburg: Jacana Press, 2011), s. 70.

Biko'nun yazılarının bazılarını kendi ismiyle değil, "Frank Talk" (Dürüst Konuşma) müstear ismiyle imzaladığını göreceksiniz. Bu yöntem şüphesiz ki bir tedbirdi, ama müstear ismin ifade etmek istediği, aynı yazıların alt-başlığı olan "Ne İstersem Onu Yazarım" (*I Write What I Like*) sloganıyla ve genel olarak Siyah Bilinci düşüncesiyle de uyum içindedir. Yazdığına ve söylediğine beyazların karışamaya-çağını vurgulayan bir tavidir.

Son olarak, bu seçme metinlerin çevirisini özenle ve se-
verek yapan Onur Eylül Kara'ya teşekkür etmek istiyorum.

ÇEVİRİYE DAİR

Ölmek de acı ama belki daha büyüğü yok olmak.

Öldürölmüş ama yok edilememiş Biko'ya...

Ya her şey, kendi ifadesi ile varsa. Ya bir şeyi ifade etme çabamız, bozuyorsa onun neliğini ki bu hâslı bir gafletse. Ya o, nasıl can bulduğı dahi bilinmeyen sırsa ve hiç de bir saye aramıyorsa kendine "bilinmek" için. Ama dil, kendini bu sayeyle yükselten suret-i katîye bir devletse, sese dolanıyor ve sırta musallat oluyorsa üzerimizden. Öyleyse sebep var sayılır çekinmeye "budur" demekten ve yalnız bir şey düşer haddimize; tercüme etmek, yüksel(t)meden ve kınp dökmeden ifadeye dost olmak. Hele ki bu ifade, anayurtlarında anadili olmayan bir dille konuşmaya-yazmaya mahkûn edilmiş bir topluluğun, dilde minör olanı, yeraltını ve farkı yaratan, öfke ve isyan dolu ifadesiyse...

Haliyle çeviriye, "siyah"ın azizliğine ve Biko'nun ruhu-na da dostlukla yöneldik. Öğrendik ki "siyah"ların var olma, yaşama ortak olma ve ortaklık kurma arzuları ve bunu bitimsiz bir "beyazlık"la tıkamaya cüret etmiş apartheid'a olan öfkeleri, devrimci bir akış, belki evrensel bir ifade, evla bir hâl olmuş Biko'da ve derdi müşterek "siyah"larda. Yok

edilmeye direnmenin yöntemi baki kalmaz elbet, ama “siyah”ların irfanı direnmenin ilmini öncelemiş ve “bilinç” demişler buna; deri rengi meselesini bir zihin, bir vicdan meselesine vardırabilmişler. Siyaseti yerinde, yaşama uğraşında tertiplemişler; temsili değil gerçeği ulamışlar duyguya. Tığ gibi bir el edinmişler ve uzandıkları her minör gerçeği bir diğerine bağlamışlar, iktidarın kuru haritası çıkmış ortaya. Neden diye sorulmaz, “beyaz”ın şiddeti ile korku siyaseti el ele gitmiş, ta ki direncin olası, olmak-üzeri desenleri belirinceye dek. Bir nesil diğer nesle aktarmış ölüm pahasına yaşamı savunmayı. Böyleyken, aldanamazdık “siyah”ın kurulu karalığına. Çünkü böyleyken, anlatılan tüm “azınlık”ların hikâyesi oluyor. Böyleyken, geçmiş de devinime giriyor, uzak yerler de. Böyleyken yakınlaşıyor insan; hemen duvarın arkasındaki komşulara dediği gibi, bir kıta-cık uzaklıkta direnenlere de “yakınım” diyor; başka yakınlıkların yolunu gözlüyor; ifade, dostlarını anyor.

Çevirimiz sürecinde dahi kendimizle yakınlığımız, ifadeye dostluğumuz başladı; bir armağan kabul ediyorum. Çevirinin fikir babası, süreci işleten, çabaya nihayet veren hocam Barış Ünlü’ye; bir Kürt olarak -belki işin doğası gereği- Türkçeyi benden daha iyi kullanan, kendi “siyah” gerçekliğini Biko’nun anlattığı hikâyede bulan ve çeviriyi didik didik edip sağaltan Mesut Ulaş’a; her şeyden miras olup bana pay veren, gücüme güç katan, ilk bekler, ilk okur, sevgilim Melike Eren’e; Biko’yla ve çeviriyle beni tanıştıran eski bir Afrikalı, ceht insanı Eren Barış’a teşekkür ediyorum.

Onur Eylül Kara

Ankara

Mayıs 2014

Steve Biko

Siyah Bilinci

BEYAZ DERİLERİN ALTINDA SİYAH RUHLAR MI?¹

Ne İstersem Onu Yazarım

Esasen Güney Afrika beyaz topluluğu homojen bir topluluktur. Hak etmedikleri imtiyazlı mevkilere çöreklenmiş, bunun farkında olan ve bu yüzden zamanlarını, yaptıkları şeyi aklamaya çalışarak harcayan bir topluluk. Bunlar, siyasi düşünce farklılıkları olduğu zaman, imtiyazlı olma ve iktidarı gasp etme hâllerini haklı göstermeye çalışırlar.

Milliyetçiler, “çok-uluslu Güney Afrika’nın ayrı milletlerine ayrı özgürlükler” teorisiyle Güney Afrika’daki beyazların çoğuna, burada neler olduğuyla ilgili bir çeşit ahlâkî açıklama getirme konusunda katkıda bulundular. Herkes bu insanların -yani siyahların- kendi bölgelerinde işlerini kendileri görmeye hazır olduklarında özgürleşeceklerini be-

¹ Bu yazı şu kitaptan alınmıştır: Steve Biko, “Black Souls in White Skins?,” S. Biko, *I Write What I Like*, Der.: Aelred Stubbs C.R. (Johannesburg: Picador Africa, 2012), s. 20-28.

lirtmekten gayet hoşnut. Daha fazla ne umuyor olabilirlerdi ki?

Ama biz bu insanlarla ilgilenmiyoruz. Biz daha ziyade, [bize] katılmalarını olumsuz terimlerle açıklayan bir grup tuhaf uyumsuzla, yani liberaller, solcular, vs. gibi her türlü isim altına girebilen iyi niyetliyle ilgileniyoruz. Bunlar, beyaz ırkçılığından ve ülkenin “siyah olana [yönelttiği] insan-dışılık”tan sorumlu olmadıklarını savunan insanlardır. Bunlar, siyahların hissettiği baskıyı kendilerinin de aynı şiddetle hissettiklerini ve bu yüzden yeryüzünde bir yerde siyahların verdiği mücadeleye ortak edilmeleri gerektiğini iddia eden insanlardır. Kısacası bunlar, beyaz derilere sanmış siyah ruhlara sahip olduklarını söyleyen insanlardır.

Güney Afrika’da siyah adamın tarihinde beyaz liberallerin oynadığı rol tuhaf bir roldür. Beyaz güdümünde olmayan siyah örgüt sayısı çok azdı. İmajlarıyla müsemma bu beyaz liberaller, siyahlar için neyin iyi olduğunu her zaman bilmiş ve söylemişlerdir. Bütün bunların kerameti o ki, siyah insanlar da onlara çok uzun süredir inanıyor. Siyahlar ancak 50’lerin sonunda, kendi kendilerinin koruyucuları olmayı talep etmeye başladılar.

Liberaller, ülkenin sorunlarının ancak siyah ve beyazlardan müşterek iki taraflı bir yaklaşımla çözülebileceğinde diretirler ve liberal ideolojinin kibri, en iyi bu direktmede tatınlanır. Genel olarak bu, mevcut durumda değişiklik istediklerini iddia eden herkesin, Güney Afrika’da hareket tarzı olarak ciddiye aldığı bir şeydir. Dolayısıyla çok-ırklı siyasi örgütlerin, partilerin ve “ırksal olmayan” öğrenci örgütleri-

nin hepsi de yalnızca nihai amaç olarak değil, bir araç olarak da entegrasyon konusunda ısrar ederler.

Her şeyden önce bu entegrasyon, ruhun emirlerinden ziyade bilinçli manevraya verilen bir karşılık olması itibarıyla yapaydır. Bir diğer deyişle, bu entegre yapıyı oluşturan insanlar, ırk temelli ayrıştırılmış çeşitli topluluklardan seçilmiş, üstünlük ve aşağılık kompleksleri içkin hâle gelmiş kişilerdir ve bu kompleksler, entegre yapının “ırksal olmayan” düzeni içinde dahi kendilerini göstermeye devam ederler. Sonuç olarak bu şekilde elde edilen entegrasyon tek yönlü bir yoldur; konuşanlar hep beyazlardır ve siyahlara düşen dinlemektir. Şunu da hızlıca söylememe izin verin; ben böyle bir ayrışmanın zorunlu olarak doğal düzen olduğunu iddia etmiyorum ama bir grubun diğerleri aleyhine imtiyazlı olduğu bir yerde, alelacele yapılmış bir entegrasyonun söz konusu sorunu çözemeyeceği de ayan beyan ortadadır. Bu tıpkı bir köleden, efendisinin oğluyla birlikte kendi köleliğine sebep olan bütün koşulları ortadan kaldırmak için çalışmasını beklemeye benzer.

İkincisi, bir araç olarak bu türden entegrasyon çoğu zaman neredeyse hiç sonuç vermez. Katılımcılar, A’nın B’den daha liberal olduğunu kanıtlamak için sürdürülen bir tür çamur atmayla zamanlarının çoğunu ziyan ederler. Bir diğer deyişle, tam özdeşliğin ortak zemininin olmayışı grup içinde yaşanan ihtilaflarda daima ortaya koyulur.

Siyahların mütemadiyen 16 yaş altı muamelesi gördükleri bir toplumda kendilerini emin bir şekilde ortaya koyduklarını öğrenmek, gerçek bir entegrasyona sahici bir ilgi besleyen hiç kimseye anakronistik gelmeyecektir. Kimserin

gerçek entegrasyon için plan yapmasına yahut onu bilfiil desteklemesine gerek yok. Verili bir topluluk içindeki çeşitli gruplar, karşılıklı saygı göstermenin şart olduğu bir noktaya dek kendilerini ileri sürebildiklerinde, hakiki ve anlamlı bir entegrasyonun unsurlarına sahipsiniz demektir. Hakiki entegrasyonun merkezinde, herkese, her gruba düşen bir hüküm vardır: Tasavvur edilen benlikleri ortaya çıkarmak ve elden bırakmamak. Her grup, bir başkasına tecavüz etmeden ve bir başkası tarafından engellenmeden kendi varoluş tarzını elde etme imkanına sahip olmalıdır. Bu karşılıklı saygıdan ve kendi kaderini tayin etme konusundaki tam özgürlükten, apaçıktır ki, farklı farklı grupların yaşam tarzları arasında sahici bir kaynaşma doğacaktır. İşte bu hakiki entegrasyondur.

Akabinde şu da açık hâle gelir: siyahlar -300 yıllık kasıtlı baskı, karalama ve küçümsemenin sonucu olarak- aşağılık kompleksinden mustarip oldukları sürece, bir insanın sadece insan olduğu normal bir toplumun eş-mimarları olamazlar. Öyleyse, olası başka bir şey için giriş mahiyetinde gerekli olan şey, siyah bilinci taşıyacak olan çok sağlam bir taban örgütlenmesidir; öyle ki siyahlar, kendilerini ortaya koymayı ve haklı davalarını savunmayı öğrenebilsinler.

Dolayısıyla liberaller, ırksal olmayan bir yaklaşım çizgisini benimserken, eski oyunlarını oynuyorlar. "Zekâda ve ahlaki muhakemede tekeli" olmayı iddia ediyor, siyah adamın isteklerini gerçekleştirmesinin tarzını ve hızını belirliyorlar. Ne siyahların ne de beyazların gözünden düşmek istiyorlar. "Beyaz üstünlüğü"nü, en az "Siyah Gücü" kadar kötü addedip, "aşırıncılık"ın her türlüşünden sakınmak isti-

yorlar. Beyaz imtiyazlarının ayrıcalıklı havuzundan işlerine geleni ustalıklı aldıkları ve siyahların tüm şikâyetlerini güzelce dile getirdikleri iki dünya arasında bocalıyorlar. Ama bir an için onlardan benimsemeye meylettikleri somut, anlamlı bir program vermelerini isteyin, o zaman ne tarafta olduklarını gerçekten görürsünüz. İtirazları, beyaz vicdanı hedef alır ve oraya hitap eder; yaptıkları her şey nihayetinde siyah insanın da bir insan olduğu ve yakın gelecekte kendisine beyazların masasında yer verileceği konusunda beyaz seçmeni ikna etmeye yöneliktir.

Liberal ideolojinin bayrağı altında ileri sürülen entegrasyon miti yerinden oynatılmalı ve ortadan kaldırılmalıdır. Çünkü yapay entegre çevreler, siyahlar üzerinde uyuşturucu etkisi yapmaktan ve suçluluk duygusundan mustarip beyazlara belirsiz bir tatmin sunmaktan başka bir işe yaramadığı halde, insanları bir şeylerin yapıldığına inandırmaktadır. Söz konusu mit, bu ülkede farklı ırklardan insanları bir araya getirmek zor olduğu için buna ulaşmanın kendisinin siyahların tümünden özgürleşmesi yolunda bir adım olduğunu iddia eden yanlış bir öncüle dayanıyor. Hiçbir şey bundan daha alakasız ve hâliyle daha yanıltıcı olamaz. Buna inananlar da hayal âleminde yaşıyorlar.

Öncelikle siyah-beyaz çevreler, neredeyse her zaman beyaz liberaller tarafından yaratılır. Siyahlarla tam özdeşlik iddialarına bir kanıt olarak, “zeki ve konuşkan” birkaç siyahı “evlerine çay içmeye” çağırırlar; orada herkes birbirine aynı bayat soruyu, “Güney Afrika’da değişimi nasıl sağlayabiliriz?” sorusunu sorar. Biri bu çay partilerini artırdıkça kendini daha liberal addeder ve vicdanını dizginleyip körel-

ten suçluluktan da daha bir azade hisseder. Böylece kendi beyaz çevrelerinde -yalnızca beyazların girebildiği otellerde, plajlarda, restoranlarda ve sinemalarda- daha hafif bir yükü dolaşmakta ve kendisini geri kalan herkesten farklı hissetmektedir. Ama kafasının bir yerinde daimi bir andaç vardır ve bu ona, mevcut duruma bakarsak gayet rahat olduğunu, öyleyse değişim için uğraşmaması gerektiğini hatırlatır. Milliyetçilere oy vermese bile (şimdi onlar zaten çoğunluk-talar), Milliyetçilerin sağladığı koruma altında kendisini gayet güvende hisseder ve farkında bile olmadan değişim fikrini dışlar. İşte bu, liberal dünyayı siyah dünyadan ayıran şeydir. Liberaller, siyahlar üzerindeki baskıyı, çözülmesi gereken bir sorun olarak görürler; güzel bir manzarayı berbat eden çirkin şey. Zaman zaman bu sorunu unutmuş görünürler yahut manzarayı bozan o çirkin şeyden gözlerini kaçırırlar. Ama diğer tarafta baskı altındaki siyahlar bir an olsun kaçamadıkları bir durumu yaşıyorlar. Onları bu durumdan kurtulma mücadelesidir, liberallerinki gibi yalnızca kenardaki bir sorunu çözme meselesi değildir. Tam da bu yüzden siyahların konuşmasında, beyazlarınkinden daha büyük bir aciliyet vardır.

Liberallerin ustası hâline geldikleri oyun, kasıtlı kaytarma oyunudur. Soru döner dolaşır hep “Ne yapabilirim?”e varır. Bir liberalden, ayrımcı tesisleri-mekânları kullanmayı bırakmasını, üniversiteyi bırakıp siyahların yaptığı gibi vasıfsız işlerde çalışmasını ya da onu imtiyazlı kılan her hususa karşı çıkp kınamasını istediğinizde her zaman şu yanıtı alırsınız: “Ama bu gerçekçi değil!” Belki de doğrudur, ama bu yalnızca, beyaz birinin ne yaptığına bakmaksızın sırf de-

risinin rengiyle -ki ona imtiyazı veren de budur- siyah birinden daima kilometrelerce önde olacağı gerçeğini göstermeye yarar. Yani, son tahlilde hiçbir beyaz, baskıcı cephenin parçası olmaktan kaçamaz.

“İnsanlar arasında, insan olmalarından gelen bir dayanışma vardır ve bundan ötürü herkes, dünyadaki her adaletsizliğe ve yapılan her yanlışla karşı sorumludur, bilhassa da kişinin tarıklığında işlenen yahut bilmiyor olamayacağı suçlara karşı.”

“Metafizik suç”un bu tarifi, beyaz ırkçılığın “ancak beyazların [siyah adamın] acısına kayıtsız ve uğradığı zulme hoşgörölü olmaları dolayısıyla mümkün olduğunu” gayet güzel açıklıyor. Liberaller, bu ırkçılığı kendi beyaz toplumlarından söküp atma uğraşına bütünüyle dâhil olmak yerine zamanlarının çoğunu, bulabildikleri kadar çok siyaha liberal olduklarını kanıtlamaya çalışmakla harcarlar. Bu, bir siyah sorunuyla karşı karşıya olduğumuz yönündeki yanlış inançtan kaynaklanmaktadır. [Zira] sorun hiç de siyahlarla ilgili değildir. Sorun, BEYAZ IRKÇILIĞI’dır ve bu, düpedüz beyaz toplumun kendi sorunudur. Liberaller bunu ne kadar erken fark ederlerse biz siyahlar için o kadar iyi olur. Bizim aramızda olmaları, bıktırıcı ve rahatsız edicidir. Bu durum dikkatleri esas meseleden alıyor ve hem siyahlarla ilgisi olmayan hem de sırf ilgiyi başka bir yere çekmeye yarayan eksik tanımlanmış felsefi kavramlara kaydırıyor. Beyaz liberaller, siyahları kendi meselelerini çözme konusunda rahat bırakmalı ve bu arada toplumumuzdaki gerçek kötülükle ilgilenmelidir: beyaz ırkçılığı.

İkincil olarak, siyah-beyaz karışık çevreler ne bir yönü ne de bir programı olan durgun çevrelerdir. Aynı sorular sorulur, verilen cevaplarda da aynı naiflik sergilenir. Grubun asıl derdi yararlı olmaktan ziyade dağılmayı önlemektir. Bu tür bir yapılanmada baskının siyahlara neler ettiğinin mükemmel bir örneğini görebilirsiniz. Onlara o kadar uzun süre aşağı olduklarını hissettirdiler ki, eşit muamele yapıyor görünen beyazlarla çay, şarap ya da bira içmeyi bile rahatlatıcı buluyorlar. Bu onların, beyazlardan aynı muameleyi görmeyen diğer siyahlardan kısmen de olsa üstün olduklarını hissettirecek ölçüde egolarını şişirmeye yarıyor. Bu tür siyahlar topluluk için bir tehlikedir.

Kendilerini siyah kardeşlerine doğru yöneltmek ve ortak sorunlarını ortak bir platformda incelemek yerine, inlemelelerini koro hâlinde “ne ayıp” deme uzmanı olup sempatik görünen bir dinleyici kitlesine duyurmayı seçiyorlar. Bu sersem ve bencil siyahlar son tahlilde ilerlemenin durmasında en az beyaz ahbabları kadar suçlular çünkü tedricilik kuramı böyle graplardan çıkmaktadır ve siyahların kafasını al-lak bullak eden de, Tanrı’nın bir gün gökten inip onların sorunlarını çözeceğine inandıran da budur. Hiç çalışmadan sabırla bekledikleri herhangi bir değişim ibaresini tespit etmek için her gün gazeteleri taramaya devam eden insanlar da bu graplardan çıkıyor. Helen Suzman’ı destekleyen çoğunluğun birkaç bin civarında artması, “kaçınılmaz değişim”in büyük bir köşe taşı olarak görülüyor. Oysa madalyonun diğer yüzüne kimse bakmıyor -Afrikalıların kentsel alanlardan büyük kitleler halinde çıkarılmasını, Durban’da Gri Cadde gibi alanların bölgelere ayrılmak üzere olduğunu

ve kötü yönde değişimin diğer birçok alametini kimse görmüyor.

Bu benim entegrasyona karşı olduğum anlamına mı gelir? Eğer entegrasyondan anladığınız şey, siyahların beyaz toplumuna girişi, çoktan yerleşmiş bir normlar kümesine ya da beyazlar tarafından kurulup sürdürülen davranış kalıplarına siyahların asimile yahut kabul edilmesiye, EVET, ben buna karşıyım. Beyazları ilelebet usta, siyahları da ilelebet çırak (ve kötü bir çırak) bırakacak üst-ast, beyaz-siyah katmanlaşmasına karşıyım. Beyazların entelektüel kibrine karşıyım zira bu kibir onları, ülkede beyaz liderliğin olmazsa olmazlığına ve gelişimin hızını belirlemek üzere Tanrı tarafından atanmış olduklarına inandırıyor. Yerleşimci bir azınlığın bütün bir değerler sistemini yerli halka dayatmasına karşıyım.

Fakat eğer entegrasyondan kastınız, bir toplumun bütün mensuplarının özgür katılımıysa ve bu, halkın iradesiyle belirlenmiş özgürce değişen bir toplumda benliklerin tam ifadesini sağlayacaksa, o zaman sizinleyim. Zira hiç kimse şu gerçekten kaçamaz: herhangi bir toplumda çoğunluğu oluşturan grubun paylaştığı kültür, nihayetinde o toplumun ortak kültürünce benimsenen genel istikameti belirler. Bu durum, kendilerini farklı hisseden insanların yaşam tarzlarını sınırlandırmak zorunda değildir, ama bütüne balança, çoğunluğun Afrikalı olduğu Afrika'daki bir ülkenin Afrikalı değerleri sergilemesi zorunludur ve tarz olarak da gerçek anlamda Afrikalı olması gerekir.

Gelelim siyahlar ırkçılıyor iddiasına. Bu iddia, vasilik dayanaklarının ayaklarının altından kaydığını hisseden

hüsran dolu liberallerin en favori eğlencesidir. Siyahların menfaatlerinin bu -kendi kendilerini atamış- vasileri, "siyahların hakları" için yıllardır verdikleri kavgayla övünürler. Her şeyi siyahlar için, siyahlar adına ve siyahlar dolayısıyla yapmaktalar. Ama ola ki siyahlar, her şeyi kendi başımıza ve kendimiz için yapma vakti geldi desinler, beyaz liberallerin hepsi kıyameti koparır! "Hey, bunu yapamazsınız. Irkçı davranıyorsunuz. Onların tuzağına düşüyorsunuz."

Görünüşe bakılırsa, *onların* tuzağına yakalanmış şekilde kaldığımız sürece liberaller için her şey yolundadır.

Bilenler, ırkçılığı, bir grubun diğerine boyun eğdirmek ya da bunu sürdürmek amacıyla ayrımcılık yapması olarak tanımlarlar. Bir diğer deyişle, hiç kimse, boyun eğdirecek gücü yoksa ırkçı olamaz. Siyahların tek yaptığı, kendilerini beyaz ırkçılığın nesneleri olarak buldukları bir duruma tepki göstermektir. Derimiz yüzünden böyle bir durumun içindeyiz. Toplu olarak ayrımcılık görüyoruz -öyleyse buna toplu olarak tepki göstermekten daha mantıklı ne olabilir? İşçiler, koşullarının iyileştirilmesi amacıyla bir sendikarın himayesi altında toplandıklarında Batı dünyasında kimse'nin yüzünde bir şaşkınlık göremezsiniz. Çünkü genelde olup biten bir şeydir bu. Kimse onları bölücü eğilimlere sahip olmakla suçlamaz. Öğretmenler kendi kavgalarını verirler, çöpçüler de öyle; kimse bir başkasının vasiliğine soyunmaz. Ama ne zamanki siyahlar kendi işlerini bir şekilde görmek isterler, liberal elit burada hemen bir anomali tespit eder. Aslında bu, bir karşı-anomalidir. İlk örnekteki anoma-

li, liberaller siyahlar için mücadele vermenin gerekli olduğunu düşünecek kadar küstahlaştıklarında söz konusudur.

Liberal, Soylu Vahşi zamanının geride kaldığını, siyahların kendi kurtuluş mücadelelerinde herhangi bir arabulucuya ihtiyaç duymadığını anlamak zorundadır. Hiçbir gerçek liberal siyah bilincinin gelişmesine hınç beslememelidir. Aksine bütün gerçek liberaller farkına varmalıdır ki adalet kavgasını verecekleri yer kendi beyaz toplumlarıdır. Liberaller, şayet gerçek liberalseler, kendilerinin de baskı altında olabileceklerini kavramalı, dolayısıyla kolay kolay özdeşlik iddiasında bulunamayacakları belirsiz bir “onlar”ın değil, kendi özgürlüklerinin mücadelesini vermelidirler. Bir liberal, mutlak bir şekilde kendini adayarak, beyaz kardeşine şunu öğretmelidir: Belli bir aşamada ülke tarihinin yeniden yazılması gerekebilir ve biz, “renk denen şeyin insanı kalıba sokmaya yaramayacağı bir ülke”de yaşayabiliriz. Siyahlar bunu yeterince duydu. Yani liberal, yağlama makinesi gibi hizmet etmek zorundadır ki biz, Güney Afrika için daha iyi bir istikamet bulma çabamızda vites değiştirdiğimizde, metalin metale sürtürme sesiyle değil, iyi bakılmış bir aracın serbest ve akışkan hareketiyle karşılaşabilelim.

Frank Talk [Steve Biko]

BİZ SİY AHLAR¹

1948'in hemen öncesinde doğdum ve kendimi bildim bileli kurumsallaşmış ayrı gelişim çerçevesinde yaşıyorum. Arkadaşlıklarım, aşkım, eğitimim, düşüncem ve hayatımın her veçhesi bu ayrı gelişim bağlamında harmanlandı ve şekil aldı. Hayatımdaki evrelerde sistemin bana öğrettiği bazı şeyleri aşmayı becerdim. Şimdi sistemle karşıtlık içinde olan insanlara göz atmayı tasarlıyorum -elbette tarafsız bir yerden değil, "siyah bilinci" dediğimiz yeni yaklaşımın içerdiği bir anlayışa olan acil ihtiyacın bilincindeki siyah adamın penceresinden.

Bir çözüm geliştirmeden evvel sorunun temellerini anlamak gerekir. Bugünlerde "apartheid'a karşı savaşılan" bir takım örgütler, aşırı basitleştirilmiş bir öncül üzerinde duruyorlar. Sorunun ne olduğuna kısaca bir göz atmışlar ve hatalı bir teşhis koymuşlar. Yan etkileri neredeyse tümünden unutmüşlar ve kökendeki sebebi hiç düşünmemişler bile.

¹ Bu yazı şu kitaptan alınmıştır: Steve Biko, "We Blacks," S. Biko, *I Write What I Like*, Der.: Aelred Stubbs C.R. (Johannesburg: Picador Africa, 2012), s. 29-35.

Dolayısıyla el yordamıyla geliştirilen reçetenin, marazı ortadan kaldırması çok zordur.

Apartheid -küçük ya da büyük, fark etmez- bariz bir şekilde kötücüdür. Hiçbir şey, bir grup yabancırun, çoğunluğun yaşamına karar verme hakkına sahip olduğu yönündeki küstahça varsayımı meşrulaştıramaz. Dolayısıyla apartheid siyaseti, samimi ve hakkaniyetli olarak yürütülseydi bile, yerli halklar ve sorunu doğru bir açıyla görenler tarafından kınanır ve güçlü bir karşıtlık görürdü. Apartheid'ın beyaz üstünlüğüyle, kapitalist sömürüyle ve kasıtlı zulümle birleştiği gerçeği, sorunu çok daha karmaşık hâle getiriyor. Maddi yoksulluk yeterince kötüdür, ama bir de ruhsal yoksullukla birleşirse, öldürür. Ve muhtemelen, siyah halkın kurtuluşu yönündeki olağan gidişata dağlar kadar engel çıkaran bu ikinci etkidir.

Burada, siyah halkın maddi yoksulluğunun dışavurumlarına zaman harcamamalıyız. Bu soruna ilişkin dünya kadar literatür var. Ruhsal yoksulluğa dair ise bir şeyler söylemeliyiz. Siyahları mutlu bir şekilde yaşamaktan alıkoyan nedir? Acizliklerine kendi rızasıyla mı inanmıştır? Bir insanı, isteklerinin gerçekleşmesi uğruna ölüme gönderen o ender nitelik, siyah adamın genetik yapısında bulunmaz mı? Yoksa o düpedüz yenilmiş bir insan mı? Buna verilecek cevap kesin değildir. Ama en çok son önermeye yakındır. Beyaz tahakkümün ardındaki mantık, bu ülkede siyah insanı hizmetçi rolüne hazırlamaktır. Yakın zamana kadar bu, siyahların eğitim sistemine ilişkin olarak parlamentoda serbestçe dillendirilirdi. Çok daha sofistike bir dille olsa bile bugün buna hâlen devam ediliyor. Bu işin suçluları, maki-

nelerinin verimi sayesinde yalnızca şeklen insan olan bir siyah insan üretmeyi büyük ölçüde başardılar. İnsanlıktan çıkarma sürecinin geldiği nokta burasıdır.

Smuts Yönetimi² altında siyahlar, ezilendiler ama hâlâ da insandılar. Burada ele almayacağımız birçok sebepten ötürü sistemi değiştiremediler. Ama bugün sahip olduğumuz siyah insan tipi, insanlığını kaybetmiş hâldedir. Zorlama bir kabuğa tıkıldığı için beyaz iktidar yapısına korkuyla bakıyor ve bunu, “kaçınılmaz konum” olarak görüp kabulleniyor. Aslında aşağılandıkça derinlerde bir yerde öfkesi büyüyor ama öfkesini yanlış tarafa yöneltiyor - varoşlardaki siyahlara ya da siyah halkın malına mülküne. Artık ne liderliğe güveniyor -1963'teki kitlesel tutuklamalar liderliğin beceriksizliğiyle ilgiliydi- ne de güvenecek birini bulabiliyor. Tuvalette onu kimse görmezken suratını asıp beyaz toplumu sessizce suçluyor, ama efendisinin sabırsız çağrısına koşup dışarı çıktığında koyun gibi itaat ederken birden canlanveriyor. Eve doğru giden otobüs ya da trenlerde beyaz adamı suçlayan dobra şarkılara toplu bir şekilde katılıyor ama polisin ya da işverenin yanında ilk işi hükümeti övmek oluyor. Beyaz toplumun konforunu arzuluyor ve kendini böyle bir lüksü temin edecek kadar “eğitilmiş” olmamakla suçluyor. Beyazların bilim alanındaki meşhur başarıları -ki bunları yarım yamalak anlıyor- direnişin beyhudeliğine kanaat getirmesine ve değişimin bir gün

² Biko burada, Güney Afrikalı İngiliz Devlet Adamı Jan Smuts'un şahsında, 1948 öncesindeki Britanya hakimiyetine göndermede bulunuyor (e.n).

gerçekleşeceğine dair bütün umutları bir kenara bırakmasına hizmet ediyor. Neticede siyah adam, bir kabuk, bir insan silueti hâline geldi; bozguna uğramış, kendi sefaletinde boğulan biri; bir köle, zulmün boyunduruğunu koyunsu bir ürkeklikle taşıyan bir öküz.

İşte bizim, mevcut durumu değiştirmek için tasarlanmış herhangi bir programa başlamadan evvel kabul etmemiz gereken ilk -ve görüldüğü üzere acı- gerçek budur. Değişim için tek aracınızın, şahsiyetini kaybetmiş bu insanlar olduğunu idrak ettiğinizde, hakikati görmek daha zorunlu hâle gelir. Öyleyse atılacak ilk adım, siyah adamı kendine getirmektir, boş kabuğunun içine hayat pompalamaktır, ona özsaygı ve onur aşılarmaktır, suistimal edilmesine ve doğduğu ülkede kötülüğün hüküm sürmesine izin verdiği için kendisinin de bu suça ortak olduğunu hatırlatmaktır. Bir tür içebakma süreci derken kastettiğim şey budur. “Siyah Bilinci”nin tarımı budur.

Bir yazar şu noktaya vurgu yapar: Afrika toplumunda inşa edilmiş yapıları bütünüyle yıkmaya ve emperyalizmi yıldırıcı bir bütünsellikle dayatmaya çalışan sömürgeciler, bir halkı sırf pençelerine almakla ve Yerli’nin beyninden tüm biçim ve içeriği boşaltmakla yetinmeyerek ezilen halkın geçmişine de göz koymuş, onu tahrif etmiş, biçimsizleştirmiş ve darmadağın etmişlerdir. Afrika kültürüne artık atıf yapılmıyor, barbarlıkla eş tutuluyor. Afrika, “kara kıta”dır. Dinî pratik ve adetler, hurafe addedilmiştir. Afrika toplumun tarihi, kabile kavgalarına ve yıkıcı savaşlara indirgenmiştir. Halkın bir yerden başka bir yere bilinçlice göç etmesi gibi bir şey söz konusu değildir. Bu her zaman, kabileyi

herhangi mantıklı bir sebepten ötürü değil de sırf yeryüzünden silmek için bozguna uğratan tirandan kaçış olmuştur.

Afrikalı çocukların okullarda kendi mirasından nefret etmeyi öğrenmesi bu nedenle şaşırtıcı değil. Ona yansıtılan imaj öylesine olumsuzdur ki, teselliye, beyaz toplumla sıkı bir özdeşlikte bulmaya meyleder.

Bu durumda "siyah bilinci" yaratmak için düşünülen yaklaşım, hiç şüphesiz geçmişe yönelmek, siyah adamın tarihini yeniden yazmaya çalışmak ve Afrikalı geçmişin çekirdeğini oluşturan kahramanları üretmek zorundadır. Güney Afrika'da Gandhi üzerine koca bir literatürün birikiyor olmasına bakılırsa, Hintli topluluğunun zaten bu doğrultuda harekete geçtiği söylenebilir. Ama Afrikalı kahramanlara yalnızca sınırlı bir atıf yapılmaktadır. Olumlu bir tarihten mahrum olan halk, motoru olmayan bir taşıta benzer. Duyguları kolayca kontrol edilemez; bilindik bir doğrultuya kanalize edilemez. Her zaman daha başarılı bir topluluğun gölgesinde yaşar. Nitekim bizimle gibi bir ülkede siyahlar, Paul Kruger Günü, Kahramanlar Günü, Cumhuriyet Günü, vs. tarzında bayramları kutlamak zorunda bırakılırlar - hepsi de yenilgi aşağılanması bir kez daha hortlatan günlerdir.

Hâlbuki bizim yerli kültürümüzden, Batılı insana bir iki ders verecek bir sürü olumlu erdem çıkarılabilir. Örneğin toplumsal birlik, kültürümüzün kalbini oluşturur. Afrikalıların birbirleriyle olan iletişimindeki rahatlık, otoritenin zorlamasıyla oluşan bir şey değildir, Afrikalı insanların yapısına içkindir. Bu yüzden beyaz aile bir mahallede komşuları-

nı tanımadan yaşayabilirken, Afrikalılar bir araya gelmenin üzerinden kısa bir süre geçmesine rağmen topluluğa aidiyet duygusu geliştirirler. Birçok hastane çalışanının, Hintlilerin âdetleriyle, yani ismini bile zar zor hatırlayabildiği hastalara hediyeler getirip sunma pratiğiyle şaşkına döndüğü olmuştur. İşte bu da, Parlakların [Whitey] yaşadığı ve ziyadesiyle gayrişahsî dünyaya tezat olan siyah dünyanın insanları arasındaki ilişkinin bir göstergesidir. Bunlar, kaybetmeye izin veremeyeceğimiz özelliklerdir. Kıymetlerini henüz teknoloji ve makineye köle edilmemiş bizler bilebiliriz ancak. Bu konuda sayısız örnek verilebilir. İşte yine burada “siyah bilinci”, siyah halka kendi normlarının ve dünya görüşünün değerini göstermeye çalışmaktadır. Siyah halka ısrarla önerdiği şey, kendini bu ölçütlere göre yargılaması, beyaz toplum tarafından kandırılmamasıdır; o beyaz toplum ki kendi kusurlarını gizlemiş, beyaz normları mihenk hâline getirmiş, hatta siyahlar birbirlerini bu normlara göre yargılamışlardır.

Sarının bu aşamada herkesi, insan aklının dayanıklılık sınırları hususunda uyarmak gerekiyor. Bu, özellikle de Afrikalı halk için geçerli. Mutlak mahrumiyet durumu, bir devrim için her zaman verimli bir zemindir. Belli bir evrede, siyah halkın yaşamaya değer hiçbir şey olmadığını düşüneceği ve Tanrı’ya “Senin istediğin olsun”³ diye yakaracağı bir durum öngörülebilir. Aslında O’nun istediği olacaktır ama bu, bütün ölümlülere eşit bir şekilde hitap etmeyecektir

³ Bu dua, İncil’in Matta (6: 10) bölümünde geçer. Farklı biçimleri mevcut olsa da, dua “Egemenliğin gelsin. Gökte olduğu gibi yeryüzünde de, senin istediğin olsun.” şeklinde çevrilebilir (ç.n.).

çünkü gerçekte biz O'nun istencinin farklı biçimlerine sahibiz. Şayet beyaz Tanrı, başından beri sadece kendisi konuşuyorsa, gün gelir siyah Tanrı da sesini yükseltmek zorunda kalır ve kendini, muadilinin sesini bastıracak şekilde duyurur. Bu aşamada ne olacağı, büyük ölçüde müdahale sürecinde yaşanacaklara bağlıdır. Bu yüzden "siyah bilinci", siyah halkın kendi sorunlarına olan bakışına olumluluk kazandırmaya çalışıyor. "Beyaz nefreti"nin, anlaşılabilir olsa da olumsuz olduğunu, hem siyahları hem de beyazları onların felaketi olabilecek aceleci ve zorlama yöntemlere ittiğini biliyor. Öfkeli siyah kitlelerin bastırılmış güçlerini, tüm mücadelesini durumun gerçekliklerine temellendiren, anlamlı ve bir doğrultusu olan karşıtlığa kanalize etmeye çalışıyor. Amaç birliğini siyah halkın zihninde sağlama almak ve kitlelerin bütünüyle kendilerinin olan bu mücadeleye topyekûn katılmalarını mümkün kılmak istiyor.

Peki beyaz adamın dini, yani Hristiyanlık nedir? Öyle görünüyor ki siyah halka Hristiyanlığı anlatan insanlar, birçok misyonerin buraya geldiğinde attıkları çürük temellerden kurtulmayı ısrarla reddediyor. Bu zamana kadar siyah halk İncil'de kendisine dair herhangi bir mesaj bulmamıştır çünkü bizim rahiplerimiz hâlâ ahlaki saçmalıklarla uğraşmaktadır. Bu saçmalıkları İsa'nın insanlara söylemek zorunda olduğu en önemli şeylermiş gibi yüceltiyorlar. İnsanları sürekli olarak suçu kendilerinde bulmaya itiyorlar ve böylece onları dâhil oldukları mücadelenin özünden uzaklaştırıyorlar. Siyah halk, ruhanî bir muhtevadan mahrum edilen İncil'i şok edici bir enayilikle okuyor. Koro hâlinde "benim hatam"ı [*mea culpa*] söylerken, farklı bir ver-

siyonu –“senin hatan”ı [*tua culpa*]- söyleyen beyaz gruplarla kaynaşıyor. İnsanların, ayan beyan ahlâksız bir sistemde mütemadiyen çile çekmelerine müsaade eden iyi niyetli bir Tanrı’nın antikalığı, Kilise’den ayrılmaya devam eden yüzlerce genç siyah için zayi değildir. Siyahların görmezlikten gelemeyeceği kadar çok insan dine bağlıdır. Barizdir ki şu anda bizim için tek yol, İncil’deki mesajı yeniden tanımlamak ve onu, mücadele eden kitlelere hitap eder hâle getirmektir. İncil, bütün iktidarın ilahi bir şekilde kurulduğunu vazeden bir kitap olarak görülmemelidir. Aksine, birinin kendini ezilmeye teslim etmesinin günah olduğunu öğütlemelidir. İncil’in sürekli, siyah adama söyleyecek bir şeyinin olduğu gösterilmelidir ki siyah adam kendini gerçekleştirmeye varacak uzun yolculuğu sürdürebilsin. “Siyah ilahiyat”taki örtük mesaj budur. Siyah ilahiyat, siyah halkın ruhsal yönden yoksulluğunu gidermeye çalışır. “Atalara tapınma”nın kesinlikle bir hurafe, ama Hıristiyanlığın bilimsel bir din olduğu yönünde beyazların yaptığı varsayımın saçmalığını karutlamaya uğraşır. Siyah ilahiyat, kendini Hıristiyan mesajla temellendirir ama Hıristiyanlığın, kendine kattığı halkın kültürel gerçekliğini bozmayan, ona uyarlanabilir bir din olduğunu göstermeye çabalar. Siyah ilahiyat İsa’yı, kavga veren bir Tanrı olarak betimleme derdindedir; bu İsa, babasının tapınağında Roma parasının - zalimin parası- kullanılmasını öylesine günahkâr bulmuştur ki O’ndan şiddetli bir karşılığı hak etmiştir.

Görüyorsunuz ki her alanda “Siyah Bilinci” siyah adamla kendi dilinde konuşmaya çalışıyor. Uyuyan kitleleri yeniden uyandırma gibi acil bir ihtiyacı hissetmenin tek yolu,

siyah dünyadaki temel yapıyı idrak etmektir. İşte siyah bilinci, bunu yapmaya çabılıyor. Söylemeye bile gerek yok, bu programı uygulamak zorunda olanlar yine siyah insanlar olacaktır. Sekou Toure şu sözlerinde bu nedenle haklıydı:

“Afrika devrimine katılmak için devrimci şarkılar yazmak yetmez; devrimi insanlarla birlikte tasarlamak zorundasınız. Ve zaten bunu yaptığınızda, şarkılar kendiliğinden gelir.”

Gerçek bir eylemi haiz olmak için bizzat kendiniz Afrika’nın ve onun felsefesinin yaşayan bir parçası olmak zorundasınız; Afrika’nın özgürleşmesi, ilerleyişi ve mutluluğu için bütün yönleriyle kullanılan şu toplu enerjinin bir bileşeni olmak zorundasınız. Afrika’nın ve çile çeken insanlığın verdiği büyük kavgada yer almayan ve kendini asla diğerleriyle birlikte görmeyen sanatçılara ya da entelektüellere bu kavganın dışında herhangi bir yer yoktur.

Frank Talk [Steve Biko]

AFRİKA'YA HAS BAZI KÜLTÜREL KAVRAMLAR¹

Bugünlerde yapılması en zor şeylerden biri Afrika kültürüyle ilgili bir konuda yetkin bir konuşma yapmaktır. Nendense Afrikalılardan, kendi kültürlerine, hatta kendilerine dair derinlemesine bir anlayışa sahip olmaları beklenmez. Afrika yaşamının her veçhesinde, daha kesin suretteyse BANTU yaşamında, otorite hâline gelenler diğer insanlardır. Öyle ki en tuhaf konularda en hacimli çalışmalara sahibiz -hatta epeyce "liberal" bir grup olan Irk İlişkileri Enstitüsü tarafından yayımlanan "Kentli Afrikalıların Beslenme Alışkanlıkları"na bile.

Bana kalırsa, Afrikalılarla Afrika kültürü üzerine konuşmak şart değil. Ancak, yukarıdaki sözlerimin ışığında bakarsak, sadece Afrikalı olmayan sıradan okuyucular arasında değil, Afrikalıların kendilerinde bile öylesine büyük bir kafa karışıklığı var ki, belki de Afrikalıların kendileri ta-

¹ Bu konuşma metni şu kitaptan alınmıştır: Steve Biko, "Some African Cultural Concepts," S. Biko, *I Write What I Like*, Der.: Aelred Stubbs C.R. (Johannesburg: Picador Africa, 2012), s. 44-51.

rafından Afrika halkının otantik kültürel yanlarını vurgulayacak samimi bir girişimin olması gerekiyor.

O uğursuz yıldan -1652'den- bu yana, kültürel etkileşim süreci yaşıyoruz. Belki buna "kültürel etkileşim" demek hadsizlik olur çünkü terim farklı kültürlerin kaynaşması anlamına geliyor. Bizim durumumuzda bu kaynaşma aşırı bir şekilde tek taraflıdır. Karşılaşmış ve "kaynaşmış" iki büyük kültür, Afrika Kültürü ile Anglo-Boer Kültürü'ydü. Afrika kültürü basit ve sadeydi ama Anglo-Boer kültürü sömürgeci bir kültürün bütün şaşaasına sahipti ve bu yüzden de fethe etme konusunda hayli donanımlıydı. Mümkün olan her yeri iknaya fethetmişlerdi; bütün diğer Tanrıları kötüleyen ve giyim kuşama, eğitim ritüeline ve geleneğe katı bir davranış kodu dayatan son derece dışlayıcı bir dini kullanıyorlardı. Din değiştirtmenin mümkün olmadığı yerde silahlı kuvvetler hazır bekliyor ve bir üstünlük yaratıyordu. Dolayısıyla Anglo-Boer kültürü neredeyse bütün alanlarda çok daha güçlü olan kültürdü. Burası, Afikalının kendine ve çevresine olan hâkimiyetini kaybetmeye başladığı yerdir.

Nitekim Afikalı halkın kültürel yönlerine göz atan birisi, ister istemez kendini kıyaslama yaparken bulur. Bunun başlıca sebebi "üstün" kültürün yerli kültüre yönelttiği aşağılamadır. Anglo-Boer kültürü her zaman, sömürgeci özünü haklı göstermek adına, yerli halkın bütün kültürel yönlerine aşağı bir konum atfetmeye yönelmiştir.

Afrika kültürünün zamanla-sınırlı olduğu inancına, [yani] Afikalının fethiyle bütün kültürünün de yok edildiği fikrine karşıyım. Ayrıca birinin, Afrika kültüründen bahsederken zorunlu olarak Van Riebeeck öncesi kültürden bah-

sediyor olduğu inancına da karşıyım. Afrika kültürünün sert darbelere direnmek zorunda kaldığı, karşısında mücadele ettiği saldırgan kültürler tarafından neredeyse biçimini yitirecek ölçüde hırpalanmış olduğu açıktır, ama neyse ki saf Afrika kültürünün temel yönleri şimdi bile günümüz Afrikasında kolayca bulunabilir hâlededir. Bu yüzden ben, Afrika kültürünü ele alırken modern Afrika kültürü diye tabir ettiğim şeye de değineceğim.

Bizim kültürümüzün en temel yönlerinden biri İnsan'a yüklediğimiz önemdir. Bizim toplumlar her zaman insan-merkez-li toplumlar olmuştur. Birçok durumda Batılılar bizim birbirimizle konuşma kapasitemizi görüp şaşırmuşlardır -belli bir sonuca varmak için konuşmak değil, sırf iletişim kurmanın keyfi için konuşmak. Samimiyet, özel dostluklara has bir durum değildir, aksine iş vesilesiyle ya da aynı yerde yaşama zorunluluğundan ötürü kendilerini birarada bulan tüm bir insan grubu için geçerlidir.

Gerçekten de geleneksel Afrika kültüründe iki arkadaş diye bir şey yoktur. Sohbet grupları, az çok doğallıkla, yaş ve işbölümünce belirlenirdi. Öyle ki işi sığırlara göz kulak olmak olan bütün çocukları, yeri gelir sığırları, kız arkadaşları, anne babaları, kahramanları vs. hakkında sohbet etmek için herkesin bildiği noktalarda toplanmış hâlde bulabilirdiniz. Hepsi de sırlarını, sevinçlerini ya da kederlerini ortaya dökerdi. Kimse gereksiz yere bir başkasının işine burnunu soktuğunu düşünmezdi. Gösterilen merak hoşça giderdi. Bu merak, paylaşma arzusundan gelirdi ve tüm yaş gruplarında bulunabilir bir özellikti. Ev ziyareti yaşlı insanların yaşam tarzlarının daimi bir özelliği idi. Ziyaretin herhangi

bir sebebinin olması gerekmezdi. Bu tamamen bizim birbirimize duyduğumuz derin ilgiden kaynaklanırdı.

Bunlar, Batılıların kültürlerinde asla olmayan şeylerdir. Birinin evine gelen ziyaretçi, eğer arkadaşı değilse, her zaman “nasıl yardımcı olabilirim?” sorusuyla karşılaşır. İnsanları insan olarak değil de belli bir işlevi olan ve birinin zararına ya da yararına çalışan araçlar olarak gören bu yaklaşım bize yabancıdır. Biz şüpheli bir ırk değiliz. İyiliğinin insana içkin olduğuna inanıyoruz. İnsanı insan olduğu için seviyoruz. Birlikte yaşıyor oluşumuzu, kendi aramızda bitmek bilmez bir rekabeti haklı gösteren talihsiz bir kaza olarak değil, bizi yaşamın çeşitli sorunlarına bütünleşik bir cevap arayışına müştereken katılmış erkek ve kız kardeşler topluluğu hâline getiren, Tanrı’nın kasıtlı bir yasası olarak değerlendiriyoruz. Bu nedenle her zaman, yaptığımız her şeyde İnsana öncelik veriyoruz ve bu nedenle bütün eylemlerimiz, kapitalist yaklaşımın alamet-i farikası olan bireycilikten ziyade genellikle ortaklaşmaya yönelik oluyor. İnsanları sıçrama tahtası olarak kullanmaktan daima imtina ediyoruz. Onun yerine, hepimizin uyumlu hareket etmesini sağlayan bir çabayla daha ağır bir gelişime hazırlanıyoruz.

Afrikalıların iletişime olan şevkini, şarkıya ve ritme olan aşkından başka hiçbir şey daha iyi gözler önüne seremez. Afrika kültüründe müzik bütün duygu durumlarında başrolü oynar. İşyerinde, işin yükünü de hazzını da müzik eşliğinde yaşarsınız. Tuhaf olan şu ki bu aynksı yön, bugüne ulaşmıştır. Yol kenarlarında çalışan Afrikalılar, kazma ve kürekleriyle, arka planda çalan bir şarkıya ritmi kaçırmadan eşlik ettiklerinde, turistler müzik ve hareketin bu uyumunu

her zaman hayranlıkla izlerler. Muharebe şarkıları, eski zamanlarda savaşa doğru uzun yürüyüşlerin bir nişanıydı. Kızlar ve erkekler, oyunun kuralı kabul ettikleri müzik ve ritim olmadan hiçbir oyun oynamamışlardır. Yani Afrikalılar için müzik ve ritim lüks değildi, bizim iletişim tarzımızın ayrılmaz bir parçasıydı. Yaşadığımız her acı, şarkı ve ritimle çok daha gerçek kılındı. Hiç şüphesiz, Amerika'da baskı altında ter döken siyah kölelerin söylediği sözümona "Zenci ilahileri" [*Negro spirituals*], onların Afrikalı mirasının göstergesiydi.

Şarkılarımız hususunda belirtilmesi gereken önemli bir şey, bu şarkıların asla bireyler için olmadıklarıdır. Bütün Afrika şarkıları grup şarkılarıdır. Birçoğunun sözleri vardır ama bu en önemli ayrıntı değildir. Ezgiler, duruma uyumlu hâle getirilirdi ve herkesin, ortak deneyimden aynı şeyleri çıkarmasını sağlayacak muazzam bir etkiye sahipti. Savaşta şarkılar korkmuş olanları rahatlatır; alayın bir çarpışmada muzaffer olma azmine vurgu yapar ve hesaplaşma gereğini çok daha ivedi hâle getirirdi. Çile çekerken, Siyah köleler örneğinde olduğu gibi, birliktelik hissinden bir dirayet çıkarırlardı. Çalışırken uyulması gereken ritim herkesi yorgunluktan kurtarır ve bu ilave enerjiyle Afrikalılar işi birene dek saatlerce çalışabilirler.

Afrikalıların mülkiyete olan yaklaşımları da yine onların bireycilikten ne kadar uzak olduğunu gösterir. Bariz bir şekilde herkesin bildiği üzere, Afrika toplumunun temelinde köy topluluğu vardır. Afrikalılar daima, her birinde yönetilebilir sayıda insanın yaşadığı birçok köye sahip olmaya inandılar, tersine değil. Bariz bir şekilde bu, topluluk-temelli ve insan-

merkezli bir toplumun ihtiyaçlarını karşılamamanın bir gereğiydi. Hâliyle çoğu şey grup tarafından müştereken sahipleniliyordu. Mesela bireysel arazi sahipliği gibi bir şey yoktu. Arazi halka aitti ve kontrolü, yalnızca halk adına yerel şefteydi. Sığırların otladığı yerler açık bir bozkırdı, herhangi birinin şahsi arazisi değildi.

Çiftçilik ve tarım aile temelli olsa da müşterek çabaların birçok özelliğine sahipti. Herkes, tek bir ricayla ve bir tören eşliğinde komşularını kendi arazisine gelip çalışmaya davet ederdi. Bu hizmet, aynı olarak geri ödenirdi ve hiçbir şekilde ücret ödenmezdi.

Yoksulluk yabancı bir mefhumdu. Böyle bir şey bir bütün olarak topluluğun başına ancak belli bir mevsimde ve elverişsiz bir iklimde gelebilirdi. Birinin, [yaşam] mücadelesi veriyorken komşularından yardım istemesi hiçbir zaman abes karşılanmazdı. Hemen hemen her durumda, hatta savaş hâlinde bile, bireyler, kabileler yahut şefler arasında bir yardımlaşma vardı.

Afrika kùltürünün önemli bir diğer yönü, hayatta karşılaşılan genel sorunlara ruhsal yaklaşımdır. Batılı, çok etkili analizler izleyen bir sorun-çözme yaklaşımını kullanmaya eğilimliyken, bizim yaklaşımdır bir durum-deneyimine tekabül eder. Bu noktayı açıklamak için Dr. Kaunda'dan bir alıntı yapacağım:

“Batılı, saldırgan bir zihniyete sahiptir. Bir problemle karşılaştığında ona bir çözüm geliştirmeden rahat etmez. Kafasında birbiriyle çelişkili fikirlerle yaşayamaz; birinden birini kabul etmek zorundadır ya da ikisini birden harmanlayıp uzlaştıran bir üçüncü fikir kafasında evrilir. Mantıksal teme-

li olmayan çözümleri reddetmek anlamında katı bilimseldir. Doğal ile doğaüstü olan, akli ile akıldışı olan arasına keskin bir çizgi çizer; çoğu zaman da doğaüstü ve akıldışı olanı hurafe diyerek dışarıda bırakır. ...

“Bilimsellik-öncesi insanlar olarak Afrikalılar, doğal ile doğaüstü olan arasında herhangi bir kavramsal yarıma görmezler. Onlar bir durumu, probleminden ziyade, deneyim olarak yaşarlar. Demem o ki onlar, akli olan ya da olmayan unsurların kendilerini etkilemelerine müsaade ederler; attıkları her adım, bir zihinsel egzersizin sonucundan ziyade, bütün benliğin duruma verdiği bir karşılık olarak tanımlanabilir.”

Bu iki grubun hayata yaklaşımlarındaki özsel farka dair bence en iyi analiz budur. Topluluk olarak biz, doğanın, çözemeyeceğimiz gizemlerle dolu olduğunu kabul etmeye hazırız. Çoğu insan bu yaklaşımı girişimcilik ve beceri eksikliği olarak yorumluyor. Ama ben, bilimsel deneyelemeye güçlü bir ihtiyaç olduğuna inanıyor olınama rağmen, insanların birlikte yaşam konusunda eğitilmesi için daha fazla zaman harcamak gerektiğini ve güce daha az, insana daha çok vurgu yapan yaklaşımıyla Afrikalı kişiliğin, yüzleşmeyle ilgili sorunlarımızı çözme yolunda işe yarar olacağını düşünmeden edemiyorum.

Afrikalıların, son derece dindar bir ırk olduğu konusunda herkes hemfikir. Kıtamızın Güney kısmı boyunca görülebilecek çeşitli ibadet biçimlerinde en az bir ortak temel vardı. Hiçbir şüpheye düşmeden bir Tanrı'nın varlığını hepimiz kabul etmiştik. Kendimize ait azizler topluluğumuz vardı. Ölen herkesin Tanrı katında özel bir yerinin olduğu-

na inanıyorduk; bu, hayata bakışımızla da uyumluydu. Tanrı'yla olan iletişimimiz ancak bu insanlar aracılığıyla olabilirdi, böyle hissediyorduk. Cehennem hakkında bir şey bilmiyorduk –Tanrı'nın insanları, yeryüzünde kısa bir dönemin ardından sırf sonsuza dek cezalandırmak için yaratabileceğine inanmıyoruz.

Dinî pratiklerin bir diğer yönü ibadetle ilgilidir. Yine dinin, dünyadaki varoluşumuzdan ayrı bir şey olarak addedilebileceğine inanmadık. Din bizim gündelik yaşamımızda apaçık hâldeydi. Bira içmeden, evlenmeden, çalışmadan evvel atalarımız vasıtasıyla Tanrı'ya minnet ederdik. İbadet için özel durumlar yaratmayı açıkçası yapay bulurduk. Ayrıca bütün ibadetin belli bir tapınakta yapılmasını da mantıklı bulmazdık. İnanırdık ki Tanrı her zaman bizimle iletişindedir ve dolayısıyla ilgiyi her yerde hak etmektedir.

Yeni dinleriyle halkımızın kafasını karıştıranlar misyonerlerdi. Tuhaf bir mantıkla, kendi dinlerinin bilimsel, bilimkilerin ise sadece hurafe olduklarını iddia ettiler - kendi dinlerinin temelindeki bariz biyolojik çelişkilere rağmen.² Daha da ileriye gittiler ve bir cehennem ilahiyatı vazettiler; insanların sonsuz alevler içinde yanacağını, acıdan dişlerin gıcırdayıp kemiklerin eriyeceğini anlatarak anne ve babalarımızı korkuttular. Bu soğuk ve gaddar din bize yabancıydı ama atalarımız bilinmeyen ve yaklaşmakta olan bu hiddetten öyle korkmuşlardı ki, bunun denemeye değer bir şey

² Biko burada muhtemelen Bakire Meryem inancını ima etmektedir (e.n.).

olduğuna inandılar. Kültürel değerlerimiz böylece mahvol-
du!

Gelgelelim, Afrikalı mirası öldürmek zordur. Kabilesiz-
leştirilmiş bir Afrikalı ile bir Batılı arasında yüzeysel kültü-
rel benzerlikler bulunuyor olsa da, kabilesizleştirilmiş ola-
nın Afrikalı olduğuna işaret eden çok sayıda kültürel özellik
varlığını sürdürmektedir. Ben burada kültürel farklılıklar
üzerinde bir ayrışmayı temellendirmiyorum. Normal du-
rumda Afrikalıların diğer kültürlerle rahatça geçinebilece-
ğine ve dâhil oldukları toplulukların ortak kültürlerine kat-
kı sunabileceklerine inanmaktan gayet gururluyum. Fakat
burada göstermek istediğim şey, bizimkisi gibi çoğulcu bir
toplumda bile, kasıtlı bir yozlaştırma sürecine direnmesiyle
övünebileceğimiz bazı kültürel özelliklerin hâlâ var oldu-
ğudur. Bunlar, modern Afrika kültürünün -beyaz dünyası-
nın kavramlarını kendi öz niteliklerini geliştirmek için kul-
lanan bir kültürün- veçheleridir.

Öyle ki müzik alanında gördüğümüz şey, Afikalının
kendini hâlâ kararlılıkla ifade ettiği gerçeğidir. Caza olan
düşkünlük de Afrikalı sanatçıların, salt notaları anlamlı bir
müziğe, gerçek hislerin ifadesine dönüştürmelerinden ileri
geliyor. *The Monkey Jive, Soul*, vb., hepsi de aynı özgün hisle-
ri dillendiren Afrikalı modern kültürün biçimleridir. Pat
Boone ve Elvis Presley'inki gibi sololar Afrika kültüründe
hiçbir zaman gerçekten ifade bulamamıştır çünkü bizim
içimizde salt müzik notalarını pasif bir şekilde dinlemek
yoktur. Gelgelelim, *soul* müzik, girdabına çeken sarsıcı rit-
miyle dünyanın her tarafındaki yüz milyonlarca siyahu
arında etkiler ve dans ettirir. Bunlar *soul* müzikteki gerçek

manayı yakalayan insanlardır. Meydan okuyan mesaj ise şuydu: “Yüksek sesle söyle! Ben siyahım ve bununla gurur duyuyorum.” Bu, süratle bizim modern kültürümüz oluyor. Bir tür meydan okuma, kendini ortaya koyma, topluluk onuru ve dayanışma kültürü. Baskının ortak yaşandığı bir ortamda zuhur eden bu kültür, bizim müziğimizde ve giyim tarzımızda şimdi nasıl ifade buluyorsa diğer taraflara da sıçrayacaktır. Büyük katkı sunduğumuz işte bu yeni ve modern siyah kültürüdür. Kendimize olan inancımızı yeniden oluşturan, bu sayede de buradan başlattığımız yolculuğa umut veren modern siyah kültürüdür bu.

Yani bir bütün olarak Afrika Kültürü bize doğaya yakın olduğumuzu gösteriyor. Kaunda’nın belirttiği üzere bizim insanlarımız cahil olabilir, fiziki ufukları dar olabilir ama “onlar, ruhsal yönünü zayıflatmak pahasına bedensel duygularını yücelten sofistike Batılınrunkinden daha geniş bir dünyada yaşarlar.” Doğaya olan bu sıkı yakınlık, içimizdeki duygusal öğeyi öylesine zenginleştiriyor ki, belirgin herhangi bir zorluk yaşamadan insanların neler hissettiğini anlayabilmemizi yahut acı çeken insanlarla kolayca özdeşlik kurabilmemizi sağlıyor.

Batı kültürünün gelişi bizim bakış açımızı adeta temelden değiştirdi. Artık kendi işlerimizi kendimiz yürütemiyorduk. Tahammül edilen insanlar olarak bizden Batılı toplum tipine uymamız istendi. Bize tahammül ediliyor çünkü ucuz işgücümüze ihtiyaç duyuluyor. Dolayısıyla hiç de sorumlu olmadığımız normlara göre yargılanıyoruz. Sömürgecilik kendi egemen kültürüyle her nereye çökerse, yerli kültürü yer bitirir ve geride yozlaşmış bir kültür bırakır; bu

kültür de ancak egemen kültürün izin verdiği tarz ve hızda gelişip büyüyebilir. Afrika kültürünün başına gelen de budur. Şimdi bir alt-kültür olarak nitelenmesinin yalın sebebiyse, kent ortamlarında yaşayan Afrikalı insanların utanıp sıkılmadan beyaz adamı taklit ediyor olmasıdır.

Dolayısıyla Batılı değerleri reddederken, sadece bize yabancı olan bu şeyleri değil, en çok değer verdiğimiz inancımızı tahrip etmek isteyen şeyleri de reddetmiş oluyoruz. Toplumun temel taşı bizatihi insandır. Sadece refahıyla, maddi yönden saadetiyle değil, bütün yanlarıyla insan. Ruhânî boyutunu yitirirken teknolojik bilgi-becerisini mütemadiyen mükemmelleştirme derdine düşmüş görünen Batılı'nın güç-temelli toplumunu reddediyoruz. Biz inanıyoruz ki uzun dönemde Afrikalıların dünyaya yapacakları hususi katkı, işte bu insan ilişkileri alanında olacaktır. Dünyanın büyük güçleri, dünyaya sınai ve askeri bir görünüm vermekte mucizeler yaratmış olabilirler ama asıl büyük armağan yine de Afrika'dan gelecek ve dünyaya daha insani bir yüz verecek.

SIYAH BİLİNCİ'NİN TANIMI¹

Ölkeler manifestomuzda siyahları, Güney Afrika toplumunda siyasal, ekonomik ve sosyal bağlamda yasa ya da teamül marifetiyle grup olarak ayrımcılığa uğrayan ve kendilerini, isteklerini gerçekleştirme mücadelesi veren bir birlik kabul edenler olarak tanımladık. Bu tanım, önümüze bir kaç şey koyuyor:

1. Siyah olmak, deri rengiyle ilgili bir mesele değildir - siyah olmak, zihinsel bir yaklaşımın yansımasıdır.

2. Sadece kendinizi siyah olarak tanımlamakla bile kurtuluş yoluna girmiş olursunuz; siyahlığınızı itaatkâr bir varlık olduğunuzu gösteren bir damgalama olarak kullanmaya çalışan bütün güçlere karşı, kavgaya kendinizi adanmış olursunuz.

Yukarıdaki gözlemlerden yola çıkıp, siyah tabirinin ille de her şeyi kapsamadığını görebiliriz; yani bizim hiçbirimizin *beyaz olmayışı*, hepimizin ille de *siyah* olduğu anlamına

¹ Bu konuşma metni şu kitaptan alınmıştır: Steve Biko, "The Definition of Black Consciousness," S. Biko, *I Write What I Like*, Der.: Aelred Stubbs C.R. (Johannesburg: Picador Africa, 2012), s. 52-57.

gelmiyor. Beyaz olmayanlar vardır ve var olmaya devam edeceklerdir, hem de oldukça uzun bir süre daha. Şayet biri beyaz olmayı istiyorsa ama ten rengi buna erişmeyi imkânsız kılıyorsa, o kişi beyaz olmayandır. Her kim ki beyaz adama “Patron” der, her kim ki kolluk gücünde yahut Güvenlik Birimi’nde hizmet verir, o kişi *ipso facto* beyaz olmayandır. Siyahlar -gerçek siyah insanlar- ruhlarını kendi istekleriyle beyaz adama teslim edenler değil, isyan içinde başlarını dik tutmayı becerebilenlerdir.

Kısaca böyle tanımladığımızda Siyah Bilinci de özünde, siyah adamın, eylem sebebi -derilerinin siyahlığı- doğrultusunda kendi kardeşleriyle güçlerini birleştirme ve kendilerini ebedi köleliğe mahkûm eden zincirlerden kurtulmak için grup hâlinde hareket etme gereğini yerine getirmesidir. Bu bilinç, siyahın “normal” olandan, yani beyazdan bir sapma olduğu yalanını göstermeyi hedefler. Siyahların, kendilerinden kaçıp beyaz adama benzemeye çabaladıklarında aslında onları siyah yaratmış olanın zekâsına hakaret ettiklerini yeni bir yoldan kavramanın ifadesidir. Dolayısıyla Siyah Bilinci, Tanrı’nın siyah insanları siyah yaratma planındaki kasıtlılığı dikkate almaktadır. Siyah topluluğa kendilerinde, çabalarında, değer sistemlerinde, kültürlerinde, dinlerinde ve hayata bakışlarında yeni bulunan bir onuru aşılama gayretindedir.

Benlik bilinci ile kurtuluş planı arasındaki ilişki, hayati bir öneme sahiptir. Artık siyahlar, sistemi reformla iyileştirmenin peşinde değiller çünkü bunu yapmak, sistemin etrafında döndüğü temel noktaları kabul etmek demektir.

Siyahlar sistemi tamamen dönüştürmeyi ve kendi istedikleri şekle sokmayı amaçlıyorlar. Böyle büyük bir girişim, ancak insanlar hakikatin kendi direnişlerine içkin olduğuna inandıkları bir atmosferde gerçekleşebilir. Bu yüzden kurtuluş Siyah Bilinci kavramında son derece önemlidir zira biz, kendimizin bilincine vardığımızda esaret altında yaşamamız artık söz konusu olamaz. Özgür bir benlik tasavvur ediyoruz ve ona erişmek istiyoruz.

Siyah Bilinci'ne olan dalgalar halindeki akım Üçüncü Dünya'nın her yanında kendini göstermekte olan bir fenomendir. Hiç şüphe yok ki dünyanın her yerinde siyahlara yönelik ayrımcılık, kaynağını beyaz adamın sömürücü tutumundan alıyor. Beyaz ülkelerin beyazlarca sömürgeleştirilmesi, tarih boyunca en kötü ihtimalle kültürel ya da coğrafi bir kaynaşmadan, en iyi ihtimalle de dil yozlaşmasından başka bir şeyle sonuçlanmamıştır. Zayıf ulusların tarihinin güçlü uluslar tarafından (nispeten) şekillendirildiği doğrudur ama bugün dünyanın hiçbir yerinde beyazların beyazları Güney Afrika'da olanlarla uzaktan da olsa benzer bir ölçekte sömürdüğünü görmüyoruz. Hâliyle şöyle bir çıkarım kaçınılmaz oluyor: siyahların sömürülmesi bir rastlantı değildir. Bu kasti bir plandı ve gerçek bir bağımsızlığa kavuşamayan ama bağımsız olduğu söylenen siyah ülkelerde bile sonuç verdi.

Böyle bir arka planı akılda tutarak inanmaya mecbur edildiğimiz şey, bunun, *varsılların yoksullara* karşı bir davası olduğudur ve bu davada kasten beyazlar *varsıl*, siyahlar da *yoksul* hâle getirilmiştir. Örneğin, Güney Afrika'da beyazlar içinde klasik anlamda hiç işçi yoktur, zira en çok ezilen be-

yaz işçinin bile sistem değişecek olsa kaybedecek bir sürü şeyi vardır. İşteki rekabette çoğunluğa karşı çeşitli yasalarla korunmaktadır. Oy hakkına sahiptir ve onu Milliyetçi Hükümet'in iktidara gelmesi için kullanır çünkü iş ayrımcılığı yasaları aracılığıyla "Yerli"lerle rekabete karşı kendi çıkarını koruma kararlılığında olanların yalnızca Milliyetçiler olduğunu düşünür.

Hâl böyleyken şunun kabul edilmesi gerekiyor; rengimizle ilgili durumumuza dair bir analiz, siyahları Güney Afrika'daki tek gerçek işçiler olarak gerçekçi bir biçimde tanımlarken, siyasal eylem için yegâne en büyük etkeni -yani ten rengini- de öncelikle dikkate almalıdır. Böyle bir analiz, gerçek işçiler, yani siyahlar ile imtiyazlı beyaz işçiler arasında verimli bir dostluk ilişkisinin olabileceğine dair bütün önerileri derhâl ortadan kaldırır çünkü beyaz işçilerin en büyük sistem savunucuları olduğunu göstermiş bulunuyoruz. Şu da yeterince doğrudur: sistem, beyazlar arasında öylesine tehlikeli bir siyah karşıtı tavrın gelişmesine müsaade etti ki, siyah olmak neredeyse bir günah hâline geldi; nitekim yoksul, yani ekonomik olarak siyahlara yakın beyazlar, kendileri ile siyahlar arasındaki mesafeyi siyahlara yönelik aşırı tepkisel bir tavırla gösteriyorlar. Dolayısıyla en büyük siyah karşıtı duygu, Sınıf Teorisi'nin kurtuluş mücadelesinde siyah işçilerle birlikte olmalarını talep ettiği çok yoksul beyazlar arasındadır. Siyah Bilinci yaklaşımının kökünü kurutmaya çalıştığı da işte bu türden çarpık bir mantıktır.

Siyah Bilinci yaklaşımı bağlamında biz, Güney Afrika'da büyük bir gücün varlığının farkındayız. Bu, Beyaz Irkçılığıdır. Bu, hepimizin karşı karşıya kaldığı bir güçtür. Yıldırır

bir bütünlükle çalışıyor ve hem hücumda hem de savunmada ön plana çıkıyor. Bugüne dek en büyük müttefiki ise, bizim siyahlar olarak toplanmamız gerektiğini -bunun ırksal düşünme olacağını söyledikleri için- reddetmemiz olmuştur. Dolayısıyla biz, deri renginin olmadığı amorf bir ortak insanlık dünyasında peyderpey kendimizi kaybederken, beyazlar beyaz ırkçılığını sağlamlaştırmanın, daha da ötesinde saf siyah kitlelerin akıl ve bedenlerini sömürmenin hazzını yaşıyorlar. Ajanları her zaman aramızda geziniyor ve bize, kozamıza çekilmenin ahlaksızca olduğunu, diyalogun sorunlarımıza çözüm getireceğini ve kimi alanlarda maalesef beyaz ırkçılığının devam ettiğini ama durumun değiştiğini anlamamız gerektiğini vadediyorlar. Aslında en büyük ırkçı bunlardır çünkü bizim ne istediğimizi bilecek zekâyâ sahip olduğumuzu inkâr ediyorlar. Niyetleri apaçık ortada: beyaz toplumun geri kalanının siyah dünyadaki duyguları ölçebileceği barometreler olmak istiyorlar. Bu da bizi, beyaz iktidarın kendi varlığını bir bütün olarak ortaya koyduğuna, bu bütünlüğün bizi kışkırtmakla kalmayıp aynı zamanda bu kışkırtmaya verdiğimiz tepkiyi de dizginlediğine inandırıyor. Bu önemli bir nokta çünkü birkaç iyi beyazın olduğuna inananlar bunu gözden geçiriyor. Hiç şüphesiz, birkaç kötü siyah olduğu gibi birkaç iyi beyaz da vardır.

Ama burada dert ettiğimiz şey, toplu tavırlar ve toplu siyasettir. İstisna kaideyi bozmaz, yalnızca onun doğruluğunu kanıtlar.

Dolayısıyla, Hegelci diyalektik materyalizm teorisine dayanarak yapılacak genel bir analiz şöyledir: Tez, bir be-

yaz ırkçılığının olduğu ise, ortada yalnızca bir geçerli anti-tez olabilir, yani teraziye dengeleyecek gerçek bir siyah birliği. Eğer Güney Afrika, siyahlar ile beyazların grup sömürüsü korkusu olmaksızın uyum içinde birlikte yaşadığı bir yer olacaksa, bu yalnızca, iki karşıt grubun etkileşim içinde olmasıyla, fikirlerden uygulanabilir bir sentez ve bir *modus vivendi* üretmesiyle mümkündür. Toplumumuza bu kadar etkin bir şekilde nüfuz eden beyaz ırklara sağlam bir karşı duruş sergilemeyecek hiçbir mücadeleyi yürütemeyiz.

Siyah Bilinci'nin sırf bir yöntem olduğu yahut amaca giden bir yol sunduğu fikri derhal terk edilmelidir. Siyah Bilinci'nin derdi, sürecin sonunda, kendilerini beyaz topluma muhtaç görmeyen gerçek siyah insanlar yaratabilmektir. Bu hakikat tersine çevrilemez. Bunun için özür dilememiz gerekmiyor çünkü beyaz sistemlerin, dünyanın her yerinde kendilerinin de birer insan olduğunu fark etmeyen bir sürü insan peydahladığı vakiadır. Yarattığımız değerlere olan bağlılığımız da tersine çevrilemez çünkü beyaz değerlerin zorunlu olarak en iyi değerler olduğunu kabul etmek daima bir aldanış olacaktır. Bir senteze varılabilir olması da yalnızca güç siyasetine katılmakla ilişkilidir. Bu çizgi dâhilinde bir yerlerde birileri böylesi bir hakikati kabul etmeye mecbur edileceklerdir ama burada biz, bizimkinin hakikat olduğuna inanıyoruz.

Siyahların Siyah Bilinci'ni benimsemeleri durumunda Güney Afrika'nın geleceğinin ne olacağı, bilhassa yeni üyelerin meselesidir. Peki Bilincimizi elde ettiğimizde ne yapmak istiyoruz? Beyazları kapı dışarı etmeyi mi amaçlıyoruz? Şahsen ben, bu soruların cevaplarının SASO İlkeler

Manifestosu'nda ve Güney Afrika'daki duruma dair analizimizde bulunması gerektiğine inanıyorum. Hakiki entegrasyondan anladığımız şeyi tanımladık ve böyle bir tanımın var olması, nerede durduğumuzu da gösteriyor. Her hâlükârda biz, gelecekte ne olacağından çok şu an olup bitenle ilgileniyoruz. Gelecek her zaman, bugünkü olaylar dizisiyle şekillenecektir.

Siyah dayanışmasının siyah toplumun çeşitli kesimleri için önemi hafife alınamaz. Geçmişten bu yana, siyahlar arasında tutarlı bir birlikteliğin olamayacağına çünkü birbirlerini hakir gördüklerine dair bir sürü iddia olmuştur. Melezler Afrikalıları hor görürler çünkü Afrikalıları yalancılıkları yüzünden beyaz dünyaya asimile olma şansını kaçırabilirler. Afrikalıları da çeşitli sebeplerden ötürü Melezleri ve Hintlileri hor görürler. Hintliler, Afrikalıları hor görmeye kalmaz, çoğu kez onları iş yaşamında ve alışverişte sömürürler de. Klişe hâline gelmiş bütün bu tavırlar, siyahlar nezdinde grupların birbirine yönelttiği çok büyük kuşkuyla yol açmıştır.

Daima göz önünde bulundurmamız gereken gerçekler şunlardır:

1. Hepimiz, aynı sistem tarafından eziliyoruz.
2. Farklı derecelerde eziliyor oluşumuz, yalnızca toplumsal olarak değil, arzular bakımından da bizi katmanlaştırmaya yönelik kasıtlı bir tasandır.
3. Öyleyse düşmanın planı dâhilinde böylesi bir şüphenin olması da beklenir ve eğer biz, kurtuluş sorununa kendimizi aynı derecede adayacaksak, düşmanın bize boyun

eğdirme planındaki kasıta siyah halkın dikkatini çekmek görevimizin bir parçasıdır.

4. Yola devam etmek için kendi programımıza çekmemiz gerekenler, tabakalarımız arasında grupların eşit dağıldığını görmeye heveslenenler değil, yalnızca adanmış insanlar olmalıdır. Bu heves, liberaller arasında yaygın bir oyundur. Bizim bütün eylemimizi yönetmesi gereken tek kıstas, adanmışlıktır.

Siyah Bilinci'nin bir başka amacı, Kültür, Eğitim, Din ve Ekonomi bağlamında kendimize dair yanlış imajları düzeltmekle ilgilidir. Bunun önemi de hafife alınmamalıdır. Bir halkın tarihiyle, yani geçmişiyle, kendilerine olan inançları ve geleceğe dair umutları arasında her zaman bir etkileşim vardır. Eğitimimizin ve dinimizin kendimize dair yanlış bir algı yaratma konusunda oynadığı korkunç rolün farkındayız. O nedenle yalnızca bunu düzeltmek için değil, başkaları tarafından yorumlanmayı beklemek yerine kendi kendimizin yetkilileri olmak için de projeler hazırlamalıyız. Beyazlar bizi ancak dışarıdan görebilirler ve siyah topluluğun *ethos*'unu aslında hiçbir zaman doğru olarak değerlendiremez ve tahlil edemezler. Kısacası bu işin, yalnızca SASO ülkeler Manifestosu'na havale edilmesi gerekir zira bu manifesto Siyah Bilinci tanımında göze çarpan çoğu noktayı barındırmaktadır. Yeniden vurgulamak isterim ki, Siyah Bilinci hakkında konuşurken ihtiyacımız olan şey, belli başlı terimlerle ne demek istediğimizi ve anlayışımızın ne olduğunu çok net bir şekilde bilmektir.

KORKU – GÜNEY AFRIKA SİYASETİNDE ÖNEMLİ BİR ETKEN¹

Ne İstersem Onu Yazarım

Sanırım Güney Afrika'daki en büyük zaman kaybı, beyaz hükümetin bazı şeyleri neden yaptığına akıl erdirmeye çalışmak ve bir mantık aramaktır. Başka hiçbir şey değilse bile, siyah halkın özgürlüğüne sürekli tecavüz, toplumun bu kesimine yönelik koyu bir nefretin kanıtıdır.

Benim öncülüm hep şu olmuştur: siyah halk herhangi bir aşamada hükümetin gerçekleştirdiği mezalime şaşır-mamalıdır. Bence mantıken bu, yerleşimci bir azınlık olarak yüce efendiler olma hakkına sahip olabileceklerine dair o ilk varsayımdan kaynaklanıyor. Mademki yerlileri, kaba kuvvetle yıldırabilecek ve yabancı bir kıtada kendilerini ebedi hükümdarlar olarak atayabilecek denli zalim olabildiler, o zaman aynı siyah halka yaptıkları herhangi başka bir şey de

1 Bu yazı şu kitaptan alınmıştır: Steve Biko, "Fear - An Important Determinant in South African Politics," S. Biko, *I Write What I Like*, Der.: Aelred Stubbs C.R. (Johannesburg: Picador Africa, 2012), s. 80-87.

bu ilk zulme dayanarak mantıklı hâle gelir. [Bu yüzden] herhangi bir aşamada onlardan adalet beklemek, naiflik olur. Her daim kendilerine ve “seçmenler”ine, siyahlardan hâlâ üstün olduklarını gösterme gibi bir ödevle yüklüler. Bu üstünlüğü göstermenin yalnızca bir yolu var; o da ne kadar küçük olursa olsun siyahlar arasında gelişecek direncin belini acımadan kırmaktır.

Bunu idrak etmek için Güney Afrika’nın sahip olduğu devasa güvenlik gücüne bakmak gerekiyor. Bu adamlar yaptıkları işi haklı göstermek için efendilerine her zaman bir şey bildirmek zorundadırlar. “Pondoland’e gittim; yerliler gayet terbiyeli, banışıl ve memnunlar” şeklinde bir rapor yeterli değildir. Tatmin edici de değildir çünkü kötülüğün failleri, kendi sistemlerine has zalimliğin farkındalar ve bu yüzden de yerlilerin memnun olmalarını beklemezler. Dolayısıyla bu güvenlikçi herifler, o sözcünün kim olduğunu, yani insanların memnun olduklarını kimin iddia ettiğini bulmak, sonra da onu memnun olmadığını itiraf edene dek dövmek için Pondoland’e geri gönderilirler. O noktaya gelince kişi ya yasaklanır ya da çok sayıda yasadan biriyle yargılanır. Devletin, bazı davalarda iddianameyi dayandırdığı çocukça kanıtlar bana şunu gösteriyor: bu herifler, saklambaç oynayan bir grup çocuğu bile tutuklamaya ve vatan hainliğiyle suçlamaya oldukça ehildirler.

Ülkedeki çoğu siyasî davanın görüldüğü arka plan işte budur. Onlara, eğer bir yıllık süre zarfında önemli hiçbir siyasi dava görülmezse, bir şeyler tehlikeli biçimde kötü gidiyor gibi görünür. Sanki birisi, üstü tarafından, işini yapmama suçlanacakmış gibidir. İşin en ilginç yanı insanlar,

neredeyse hiçbir şey yapmamalarına rağmen, Yasaların en alçakça olanlarıyla –mesela Terörizm Yasasıyla- yargılanmak üzere tutuklanırlar.

Aynı şekilde Sayın Mewa Ramgobin'e getirilen yasaklamanın ve ev hapsinin de bu arka planda gerçekleştiğini görmemiz gerekir. Zira hiç kimse beni, Ramgobin'in kötü niyetli gizli planlarının olduğuna inandıramaz. Onu tanıyan herkes bilir ki Mewa, 10.000 güvenlik görevlisi ve muhbir-den oluşan ordusuyla güçlü bir Devlet'e tehdit oluşturmak şöyle dursun, herhangi biri için bile ciddi tehdit olarak algılanabilecek en son adamdı. Ama daha önce söylediğimiz üzere mantık, bu insanlara yabancı bir kelimedir.

Bir keresinde Aimé Césaire şöyle demişti: "Radyoyu açıp Amerika'da Zencilerin linç edildiğini duyduğumda, bize yalan söylendiğini anlıyorum: Hitler ölmemiş. Radyoyu açıp Afrika'da zorla çalıştırmanın başladığını ve yasalaştığını duyduğumda, bize kesinkes yalan söylendiğini anlıyorum: Hitler ölmemiş."

Bu tabloyu tamamlamak için belki şunları da eklemek gerek: "Radyoyu açıp Pondoland ormanında birinin dövüldüğünü ve işkence gördüğünü duyduğumda, bize yalan söylendiğini anlıyorum: Hitler ölmemiş. Radyoyu açıp hapishanede birinin sabuna basıp düştüğünü ve sonra da öldüğünü duyduğumda, bize yalan söylendiğini anlıyorum: Hitler ölmemiş, Pretoria'da bulunma olasılığı var."

Güvenlik güçlerinin, hoşlanmadıklarına yaptığı zulüm örneklerini bulmak için uzağa bakmaya gerek yok. Güney Afrika'da siyah halkın yaşam mücadelesi vermek zorunda olduğu iddiasının doğruluğunu ispat etmek için de çabala-

maya gerek yok. Bu zaten yaşamımızın birçok alanında kendini göstermektedir. Sırf varoş hayatı bile, birinin orta yaşlara dek yaşamasını mucize kılıyor. Orada gördüğümüz şey, hayatta kalabilmek adına siyahlara siyahları öldürtecek mutlak bir yokluk hâlidir. Kötülüğün gerçek kaynakları - beyaz toplum- seçkin plajlarda bronzlaşır ve burjuva evlerinde rahatlarırken, süregiden vandalizmin, cinayetin, tecavüzün ve yağmanın temeli işte bu mutlak yokluk hâlidir.

Olup bitenlere karşı hafif de olsa bir itiraz için ağızlarını açma zahmetine giren bazı siyahlar, güvenlik teftişleriyle, keyfi yasaklama talimatları ve ev hapsiyle düzenli olarak taciz edilirken, geri kalan siyah topluluğu da mutlak bir polis korkusu içinde yaşar. Herhangi bir siyah, bir yasayı ihlal etmediğinden hiçbir zaman tam olarak emin olamaz. Siyah halkın yaşamurı ve davranışlarını yöneten o kadar çok yasa var ki, yeri geldiğinde biri şunu düşünebilir: kurban bulup ona suç yükleyecek herhangi bir yasal gerekçe için polisin tek yapması gereken, kanunnamelerinden rastgele bir sayfa açmaktır.

Anlaşılan bu ülkede polislik işinin ardında yatan felsefe “taciz et! taciz et!” dir. Bu kelimeyi çok ölçüsüz bir şekilde yorumladıklarını da eklemek gerek. Öyle ki nezaketleriyle bilinen genç trafik polisleri bile, ara sıra yetişkin siyahları tokatlamakta bir sakınca görmüyor. Bu noktada apaçık görünüyor ki büyük plan, siyah halkı korku içinde tutmak ve beyaz adamın “üstün-ırk” imajını düşünsel yollarla olmasa da en azından zor kullanarak baki kılmaktır. Beyazlar, öncü birlikleri -yani Güney Afrika Polisi- aracılığıyla, şu altın il-

kenin gerçekliğini kavramışlardır: eğer birinin sana saygı duymasını başaramadıysan, onun senden korkmasını sağla.

Açıktır ki siyahlar beyazlara saygı duyamazlar, en azından bu ülkede. Beyaz halk adına yapılan her şeyde öylesine aşikâr bir ahlaksızlık ve çıplak zulüm aurası vardır ki, bir siyahı ne kadar korkutursanız korkutun, beyaz topluma saygı duyar hâle asla getiremezsiniz. Fakat bana öyle geliyor ki siyahlar, beyazların el üstünde tuttuğu değerlerden ve beyaz konforu ya da güvenliği için verilen bedelden nefret etmelerine karşın, beyazların gaddarlığı yüzünden hep-ten sindirilmişlerdir.

Güney Afrika'daki siyah halkın ruhunu kemiren işte bu korkudur -postane görevlileri gibi sayısız sivil görevli, polisler, suç tahkikatı memurları, üniformalı ordu güçleri, güvenlik birimi, hatta tetiği çekmeye hazır çiftçi yahut mağaza sahibi aracılığıyla sistemin kasıtlı olarak yerleştirdiği bir korku. Bu korku, siyahların planladıkları eylemlerinde öylesine temeldir ki, bırakın özgür insanlar gibi davranmalarını, insan gibi davranmalarını bile imkânsız kılar. Bir hizmetçinin patronuna takındığı tavırdan ya da bir markette beyaz bir çalışan tarafından hizmet gören siyah adamın tavrından, bu korkunun kendini nasıl hissettirdiği açıkça anlaşılabilir. Eğer kendi bireysel durumlarında bile insan olmanın gereğini yapamıyorsa, uğradıkları genel baskıya karşı direnmeye nasıl hazır olabilirler? Bu, güneşin ve sütün topraklarında her şeyin yolunda olmadığını fark edecek kadar sezgileri kuvvetli denizaşırı ziyaretçilerin sıkça aklına gelen bir sorudur.

Fakat bu, tehlikeli bir korkudur, zira yalnızca sathi hâlde seyreder. Altında sakladığı, çoğu zaman patlamakla tehdit eden, ölçülemeyecek büyüklükte bir öfkedir. Gerisinde yatan şey, kesinlikle hiçbir saygı hak etmeyen bir gruba karşı çıplak bir nefrettir. Asimilasyon fırsatlarının siyahlarda beyaz olma arzusuna ket vurmadağı diğer Fransız ve İspanyol kolonilerinden farklı olarak Güney Afrika'da beyazlık, daima polis vahşeti ve tehdidi, şafak vakti pasaport baskınları, varoşlar içinde ya da dışında genel tacizle özdeşleşmiştir ve hâliyle hiçbir siyah beyaz olmaya gerçekten heveslenmez. Beyazların, rahatlık ve güvenliği yalnızca kendilerinin yaşama talebi, her zaman öylesine ayrıcalıklı olmuştur ki, siyahlar barışa, refaha ve makul bir topluma doğru ilerleyişleri önünde beyazları en büyük engel olarak görürler. Bütün bu olumsuz yönlerle özdeşleşmesi dolayısıyla beyazlık, tanınmayacak kadar kirlenmiş hâldedir. Bu yüzden siyahlar beyazlığı en iyi ihtimalle, küçümsermesi, nefret edilmesi, yıkılması ve daha insani içeriğe sahip bir şeyle değiştirilmesi icap eden bir kavram olarak görürler. En kötü ihtimalle, se, zorla ele geçirdiği konfor bakımından beyaz topluma haset ederler ve bu hasedin merkezinde, yani böyle düşünen çoğu siyahın aklının derinlerinde yatan istek -dahası gizli niyet-, birinin şehir yolunda ancak otobüsten görebileceği o rahat bahçe sandalyelerinden beyazları tekmeleyerek kovalamak ve kendileri için talep etmektir. Her geçen gün birileri şuna daha fazla inanıyor: Aimé Césaire, "hiçbir ırk, hakikati, zekâyı ve gücü tekelinde tutamaz; zafer buluşmasında hepimiz için yer vardır" dediğinde haklı olamazdı.

Siyahlara karşı bu hukuksuz davayı sürdürenler gerçekte belli bir kesimi -yani hükümeti- oluştururken, benim beyazları topyekûn değerlendirmem muhtemelen bazı insanları şaşırtacaktır. Zira ülkenin siyahlara karşı insanlık dışı tavrında hiçbir sorumluluk kabul etmeyecek beyazlar da vardır.

Bunlar, dört buçuk yıl mantıkla, seçim zamanıysa korkuyla yönetilen insanlardır. Muhtemelen Milliyetçi Parti, tahmin edebileceğinizden çok daha fazla İngiliz oyuna sahip. Toplu bir şekilde bütün beyazlar onda, hayli abartılan siyah tehlikeye [*swart gevaar; black peril*] karşı güçlü bir kale buluyorlar. Beyaz toplumun derinlerinde gömülü olan ve güçlü bir şekilde hüküm süren siyah insan korkusu hafife alınamaz. Beyazlar, siyahlara tam olarak ne yaptıklarının çok farkındadırlar ve bu yüzden siyah adamın öfkelenmesini mantıklı bulurlar. Fakat güvensizlik hâlleri, güce ve zenginliğe duydukları ihtirası gölgede bırakmaz, bu yüzden onu açık kafalılıkla ve tarafsızlıkla gidermek yerine, kendilerini siyah öfkesine karşı reaksiyona hazırlarlar. Korku ve reaksiyon arasındaki bu ilişki, sonra korku ve reaksiyonun her ikisini de artıran kısır bir döngü yaratır. İşte siyahlar ile beyazlar arasında anlamlı koalisyonları tümünden imkânsız kılan da budur. Ayrıca beyazları grup hâlinde hareket ettiren ve tam da bu yüzden grup hâlinde kabahatli kılan şeydir.

Her hâlükârda, beyazlar arasında siyahlar üzerine düşünüş bakımından gerçekten temel bir farklılık olsaydı bile, hoşnutsuz beyazların sistemin meyvelerini toplamaya devam ediyor olmaları gerçeği, Nürnberg’de yargılanmaları

için tek başına yeterli bir sebep olurdu. Metafizik suç kavramı üzerine Karl Jaspers'in yazdıklarına kulak verelim:

"İnsanlar arasında, insan olmalarından gelen bir dayanışma vardır ve bundan ötürü herkes, dünyadaki her adaletsizliğe ve yapılan her yanlışla karşı sorumludur, bilhassa da kişinin tarıklığında işlenen yahut bilmiyor olamayacağı suçlara karşı. Bunları önlemek için elimden geleni yapmıyorsam, ben de suç ortağımı demektir. Diğer insanların öldürülmesini önlemek için hayatımı tehlikeye atmamışsam, sessiz kalmışsam, kendimi hukuken, siyaseten ve ahlaken hiçbir şekilde anlaşılamayacak bir biçimde suçlu hissederim ... Tüm bunların ardından hâlâ yaşıyor oluşum bana, kefareti ödenemez bir suçluluk yükler. İnsan ilişkilerinin kalbinde bir yerde, mutlak bir buyruk kendini dayatır: kriminal saldırı yahut fiziksel varlığı tehdit eden yaşam koşulları durumunda, yaşamı ya herkes için benimse ya da hiç benimseme."

Dolayısıyla, genel olarak beyazlar madem ki siyahların başına gelenlerden hoşnut değiller, bunu hemen burada durduracak güce sahipler. Öyle olmadığında da biz, onları bütün olarak ele almakta ve hepsini birden suçlamakta çok haklıyız.

Elbette biri çıkıp, bu durumun var olmasına müsaade ettikleri için siyahların da suçlu olduğunu söyleyebilir. Hatta meseleyi bir adım öteye taşıyıp, siyah polislerin ve özel birim ajanlarının olduğunu da belirtebilir. Son noktadan başlayacak olursam, kati suretle şunu belirtmek zorundayım ki siyah polis diye bir şey söz konusu değildir. Sistemi aktif olarak destekleyen bir siyah, siyah dünyanın parçası olarak görülme hakkı kaybetmiştir. Ruhunu üç kuruşa satmış ve sonra da dâhil olmak istediği beyaz topluma kabul edilme-

diğini görmüştür. Marjinal bir mutsuzluk dünyasında yaşayanlar, işte bu renksiz beyaz yaltakçılardır. Bunlar, düşmanın bizim saflarımızdaki uzantılarıdır. Diğer yandan siyah dünyanın geri kalanı da, güçsüzlükleri yüzünden salt bir denetimde tutulur.

Güçsüzlük, dilenci bir ırk doğurur ve bu dilenciler, düşmanın yüzüne güler ama tuvalette kendi başına kaldıklarında sövüp sayarlar; gün içinde seve seve "Patron" diye yırttır ama evlerine dönerken otobüste beyaz adama köpek diye hitap ederler. Korku kavramı, fethedilmiş siyahların bu ikiyüzlü tavrının merkezindedir.

Korku kavramı şimdi farklı bir boyut almıştır. İnsanların, yeni tutuklanan ya da yakalanan biri hakkında "ateş olmayan yerden duman çıkmaz" veya herif açık sözlüyse eğer, "kendi kaşındı, hiç şaşırmadım" dediklerini sıkça duyarsınız. Bir açıdan bu, güvenlik güçlerini neredeyse ilahlaştırır; onlar hatalı olamazlar. Rivonia komplosunu bozabilmiş insanlar tek bir insandan, işi onu yasaklamaya vardıracağı kadar neden korksun -tabii eğer gerçekten, bizim şu an bilmediğimiz, bir şey yoksa? Afrikanerlerde, İngilizlerde ve siyah topluluklarda farklı dozlarda bulunan bu türden bir mantık tehlikedir çünkü meselenin özünü bütünüyle kaçırır ve güvenlik güçlerinin akıldışı eylemlerini cesaretlendirir.

Meselenin özü şu ki hükümet ve onun güvenlik güçleri de devasa iktidarlarına rağmen korkunun güdümündeler. Ölüm korkusunu yaşayan herkes gibi onlar da yeri geldiğinde, doğru düşünceden ziyade bir güç gösterisinin direnişçileri korkutmaya yetebileceği umuduyla akıldışı eylemlere başvuruyorlar. Güney Afrika'da güvenlik harekâtlarının temeli çoğu zaman budur. Eğer ortada, kendi çıkarları

için tehlikeli ama kimliği bilinmeyen üç misyonerin olduğunu bilirlerse, biraz olsun beyinlerini kullanmak ve onların kim olduğunu ortaya çıkarmak yerine, yaklaşık 80 misyoneri sınır dışı etmeyi ve o üç misyonerin bu kişiler arasında olduğunu ummayı seçerler. 1963'teki "Poqo" denilen baskınlar sırasında 5.000'e yakın tutuklamanın temelinde de bu vardı. Ve elbette güvenlik güçlerinin kendi iktidarını devşirdiği yasalar da tüm bunların olmasına müsaade edecek kadar muğlâk ve kapsamlı. Hâliyle şu sonuca varabiliriz: Güney Afrika güvenlik sistemi zekâ odaklı değil, güç odaklıdır. Bu ülkede böylesi bir zihniyetin, Devlet güvenliğinden beyazların benimsediği ragbi tarzına kadar uzanan tüm hat-ta yayıldığı da gayet tabi eklenebilir. Bu, onların yaşam tarzı olmuştur.

O yüzden "zafer buluşmasında hepimiz için yer olduğu"nu kabul etmek çok zordur. Korkunun üç boyutlu sistemi -siyahlardan korkan beyazlar, beyazlardan korkan siyahlar ve hem siyahlardan korkan hem de beyazlar arasında korkuyu azaltmak isteyen hükümet- toplumun iki kesimi arasında yakınlık kurmayı zora sokuyor. Ayrı ayrı yaşıyor olmak da meseleye farklı bir boyut katıyor ki bu, belki de daha ciddi bir boyut -zira iki grubun heveslerini taban tabana zıt hâle getiriyor. Buraya kadarki beyaz stratejisi, siyahlar beyazların masasındaki kırıntılara razı oluncaya dek siyahların direnişini sistematik olarak kırmaktı. Kesin surette bunu reddettiğimizi göstermiş bulunuyoruz; bu yüzden olayların çok ilginç bir yöne doğru gelişmesi için zemin şimdi hazır.

Frank Talk [Steve Biko]

SIYAH BİLİNCİ VE HAKİKİ BİR İNSANLIK ARAYIŞI¹

Kesinlikle bizim yaratmadığımız bir problem hakkında neden toplu bir şekilde düşünmek zorunda olduğumuzu soruşturarak başlamak sanırım uygun olur. Bunu yaparken, Güney Afrika'nın beyaz insanlarıyla gereksiz yere uğraşmak niyetinde değilim, ama doğru cevaplar almak için doğru sorular sormak zorundayız; neyin -nerede ve ne zaman- yanlış gittiğini çözmek zorundayız; içinde bulunduğumuz konumun Tanrı'nın kasti bir yaratımı mı yoksa motivasyonu otorite, güvenlik, zenginlik ve konfor olan iktidar düşkünü insanların elinden çıkmış yapay bir hakikat ürünü mü olduğunu anlamak zorundayız. Bir diğer deyişle "Siyah Bilinci" yaklaşımı, deri renginin önemli olmadığı ve sömürgeci olmayan eşitlikçi bir toplumda geçersiz olurdu. Ama burada geçerlidir çünkü inanıyoruz ki bu alışılmışın dışında durum insanın kasti yaratımıdır.

1 Bu yazı şu kitaptan alınmıştır. Steve Biko, "Black Consciousness and the Quest for a True Humanity," S. Biko, *I Write What I Like*, Der.: Aelred Stubbs C.R. (Johannesburg: Picador Africa, 2012), s. 96-108.

Hiç şüphesiz Güney Afrika siyasetine deri rengi meselesi ilk olarak ekonomik sebeplerle sokuldu. Beyaz topluluğun liderleri, beyazlar siyahların aleyhine olan imtiyazlardan yararlanabilsinler ve buna karşın beyaz vicdanların en katisına bile azap veren apaçık sömürüye ahlaki bir gerekçe göstermekte hiç çekinmesinler diye, siyahlar ile beyazlar arasına bir tür bir bariyer koymak zorundaydılar. Fakat gelenek göstermiştir ki ne zaman bir insan grubu zenginliğin, güvenliğin ve prestijin hoş meyvelerini tatmışsa, apaçık yalan olana inanmayı ve yalnızca yalanın prestij kazandırmasını normal bir şey olarak kabul etmeyi daha kolay bulmaya başlamıştır. Buna ciddiyetle inanabilmesi için, yalanı destekleyen tüm savlara kendini inandırması gerekir. Dolayısıyla kuşaklardır süren sömürüden sonra Güney Afrika'da genel olarak beyazların, siyah adamın aşağı olduğu kanaatine varmış olması şaşırtıcı değildir; o kadar ki ırkçılık sorunu beyaz halkın sergilediği ekonomik hırsın bir yan ürünü olarak başlamıştı ama şimdi kendi başına ciddi bir sorun hâline geldi. Artık beyazların siyahları hor görmelerinin nedeni, kendi durumlarını sağlamlaştırma ve böylece imtiyazlı konumlarını haklı gösterme ihtiyacı değildir; daha basitinden onlar, aslında siyahların aşağı ve kötü olduklarına inanmaktadırlar. İşte Güney Afrika'da beyazların üzerinde yaşadığı temel budur ve Güney Afrika toplumunu ırkçı yapan da bu temeldir.

Söz konusu ırkçılık, bireysel ölçekte yaşanmakla kalmıyor, ayrıca Güney Afrikalı yaşam tarzıymış gibi gösterilmek üzere kurumsallaştırılıyor. Bu sistemdeki aleni ırkçı unsurları örtbas etmek için yakın zamanda cılız bir hamle gerçek-

leşmiş olsa da, sistem kendi gıdasını, toplumdaki siyah-karşıtı tutumların mevcudiyetinden alıyor. Yalanı daha uzun yaşatabilmek için, siyahların beyazlarla olan eşitliklerini bir şekilde gösterme şansının tanınmaması zorunludur. Bu sebeple iş ayrımcılığı diye bir şey vardır, siyahlar nitelikli işler için olan eğitimden mahrum edilir ve siyahlar için meslek olanakları sınırlıdır. Gayet aptalcadır ki sistem dönüp dolaşıp, siyahların aşağı olduğunu çünkü ekonomistleri, mühendisleri, vs. olmadığını söyler -bu yetenekleri edinmeleri engellenmiş olmasına rağmen.

Yalanlarına sahicilik vermek ve iddialarının doğruluğunu göstermek için beyazlar, bu ülkedeki ırksal durumu "çözmek" adına ayrıntılı planlar üzerine fazladan çalışmışlardır. Nitekim "Melezler" için bir tür sahte-parlamento yaratılmıştır ve "Bantu devletleri" kurulma sürecindedir. O kadar bağımsız ve öylesine talihlidirler ki, savunmaya tek kuruluş bile harcamaları gerekmez çünkü ihtiyaç ânında her zaman yardıma koşacak olan beyaz Güney Afrika'dan korkacak hiçbir şey yok. Elbette beyazların, boyun eğdirmeye yönelik iyi düşünülmüş modern planlarında bile kibirlerini ve siyahları küçümsemelerini görmemek mümkün değil.

Beyaz iktidar yapısının bütün başansı, mevcut durumun savunulmasında tüm beyazları birleştirebilmiş olmasındadır. O hayal ürünü öcüyle -siyah tehlikeyle- ustaca oynayarak, Güney Afrika adlı geminin dümeninde hak etmiş olduğu mevkie geçmek isteyen siyah adam fikrinin korkunç olduğuna en koyu liberalleri bile inandırmayı başarmışlardır. Öyle ki yıllar süren sessizlikten sonra biz, Londra kadar

uzak bir yerden Alan Paton'ın o bilindik sesini işitebiliyoruz; "Apartheid belki de denemeye değer bir şeydir." Zeki bir siyah gazeteci sorar: "Peki ne pahasına Dr. Paton?" Yani beyazlar, boyun eğdirmeye yönelik ayrıntılı planlar üzerine kendi aralarında bazı tartışmalara müsaade ediyor olsalar da, genelde birbirlerini desteklerler. Hiç şüphe yok ki onlar, beyaz değerlerin doğruluğunu sorgulamazlar. Siyah halkın kendi doğal bahçesi olan bir kıtada, 17 milyon siyahın geleceğini kendi başlarına tartışıyor olmakta tuhaf hiçbir şey görmezler. Siyah dünyasından gelen her değişim önerisi büyük bir öfkeyle karşılanır. Hatta sözüm ona muhalif Birleşik Parti de Mezlere, siz de çok şey istiyorsunuz deme cüretinde bulunabiliyor. Johannesburg'un *The Sunday Times*'ı gibi liberal bir gazetede, yazarın biri -sadece doğruyu söyleyen- siyah bir öğrenciyi, militan, sabırsız, genç bir adam olarak tanımlayabiliyor.

Beyazları hücum hâlinde olmak da kesmiyor. Önyargılarına öylesine gömülmüşler ki, siyahların, hiçbir beyaz rehberliği ve vasiliği olmadan kendi düşüncelerini formüle edebileceklerine inanmıyorlar. Dolayısıyla, sistemi çok yanlış bulan beyazlar bile, siyahların kışkırtmaya verdikleri tepkiyi dizginlemeyi kendilerine vazife addediyor. Hiç kimse de çıkıp, yanlış olana karşı durmanın liberal beyazların işi olmadığını hatırlatmıyor. Fakat -sayıları oldukça az olan- liberallerin bizzat sistemin içinde olmalarına rağmen, sisteme karşı duran siyahların hareket tarzlarını belirlemekle kalmayıp ona öncülük etmeleri, bize bir tesadüften çok daha fazlası görünüyor. Bizce onların bu rolü, beyaz iktidar yapısının bütünselliğini de açıklıyor -bizim sorunumuz be-

yazlar olmasına rağmen bize bu problemle nasıl baş etmemiz gerektiğini anlatmaya heveslenenler yine bazı beyazlar oluyor. Bunu, bütün dikkatimizi başka yerlere çekerek yapıyorlar. Bize durumun, ırkla değil sınıf çatışmasıyla ilgili olduğunu anlatıyorlar. Bırakalım onlar, Özgür Eyalet'teki van Tonder'e² gitsinler ve bunu ona anlatsınlar. Biz problemin ne olduğunu bildiğimize ve bulgularımıza sadık kalacağımıza inanıyoruz.

Bu tartışmayı biraz daha derinleştirmek istiyorum çünkü yaşadığımız duruma dair yanlış bir analizin üzerine temellendiği sürece siyahlar ile beyazlar arasında da yanlış gidecek olan bu siyasal koalisyonu ortadan kaldırmanın vaktidir. Bunun için bir sebebim daha var: söz konusu koalisyon mevcut durumda birliğimizin önündeki en büyük engeli teşkil ediyor. İçlerinden hiç kimsenin hususi olarak emek harcamadığı muazzam bir gelecek vaadiyle, özgürlüğe aç siyahları kandırmaya çalışıyor.

Liberal beyazların analizine göre Güney Afrika'daki temel sorun apartheid'tır. Buna karşı durabilmek için de bizim ırksal-olmayan gruplar oluşturmamız gerektiğini savunuyorlar. Bu iki aşırı uç arasında, uğruna çalıştığımız bir bolluk bereket ülkesinin yattığını iddia ediyorlar. Bazı büyük filozoflar tarafından *tez*, *anti-tez* ve *sentez*, her toplumsal devrimin etrafında döndüğü esas noktalar olarak anılmıştır. Liberallere göre ise *tez* apartheid'tır, *anti-tez* ırksal düşünme

² Burada, Afrikaner bilincinin tarihsel olarak güçlü olduğu Free State bölgesine ve Afrikaner siyaset adamı Robert van Tonder'e atıfta bulunuluyor. (e.n.)

karşıtlıdır ama *sentez*, çok zayıf bir şekilde tanımlanır. Siyahlara, entegrasyonu ideal çözüm olarak gördüklerini anlatma derdindedirler. Siyah Bilinci durumu başka türlü tanımlıyor. Gerçekte *tez*, güçlü bir beyaz ırkçılığıdır, dolayısıyla *anti-tez* de, *ipso facto*, beyaz ırkçılığının avlamak için fırsat kolladığı siyahlar arasında güçlü bir dayanışma olmak zorundadır. Öyleyse söz konusu iki durumdan biz, bir tür dengeye -iktidar siyasetine hiçbir yer olmayacak hakiki bir insanlığa- varmayı umut edebiliriz. Böyle bir analiz, eski ve yeni yaklaşımlar arasındaki farkı açıklar. Liberallerin başınsızlığı aslında şudur; onların *anti-tezi*, teze olan yakınlığıyla sözde dengeyi hükümsüz kılacak çoktan sulandırılmış bir hakikat türüdür. Bu durum, SPROCAS³ komisyonlarının herhangi bir gerçek ilerleme kat edememesini de açıklar, ki zaten onlar, beyaz adamın kabul edebileceği bir “alternatif” arıyorlar. Komisyonlardaki herkes neyin doğru olduğunu bilir ama hepsi de doğruyu söyleme sorumluluğundan kaçmanın en münasip yolunu arar.

Siyahlar bu farkı görmeye, beyazlardan çok daha fazla önem atfederler. Ne kadar müşfik olursa olsun hiçbir grubun, yenilgiye uğrayan diğer gruba iktidarı kolay kolay devretmeyeceğini kabullenmeyi öğrenmek zorundayız. Tiranların sınırlarının, baskıladıkları insanların dayanma gücüyle belirlendiğini de anlamalıyız. Elimizde bir kapla, Parlağın birine gidip kendi kurtuluşumuzu dilendiğimiz süre-

³ Apartheid Toplumunda Hristiyanlık Araştırma Projesi. 1968’de, S.A. Council of Churches and Christian Institute tarafından hazırlanmıştır. (ç.n.)

ce, ırkçı ve baskıcı sistemini devam ettirmesi yolunda ona daha fazla izin veriyoruz. Kendi durumumuzun beyazların nezdinde bir hata değil, aksine kasıtlı bir eylem olduğunu ve hiçbir ahlak dersinin beyaz adamı bu durumu “düzeltmeye” ikna etmeyeceğini kavramak zorundayız. Sistem, talep olmaksızın hiçbir şey vermez zira kendi harekât tarzını, cahiller bilmeyi öğrenecek, çocuklar yetişkin olacak ve böylece talepler de gelmeye başlayacak esası üzerine formüle eder. Kendini, uygun gördüğü herhangi bir yolla taleplere direnmeye ayarlar. Bu taleplerde bulunmayı reddedip kendi kurtuluşunuzu dilenmek için masaya oturmayı seçerken, aslında iktidar sahibi olanlardan aşağılama rica ediyorsunuzdur. İşte bu yüzden biz, acımasız efendilerimize taviz vermek isteyenlerin bize dayattığı dilenme taktiklerini elimizin tersiyle itmek zorundayız. SASO’nun “Siyah adam, sen kendi başınasın!” mesajının ve haykırışının anlamlı hâle geldiği nokta işte burasıdır.

Erdemleri liberal çevrelerde sıklıkla göklere çıkarılan entegrasyon kavramı, beyaz değerleri benimseyen sorgulanmamış varsayımlarla doludur. Beyazlar tarafından uzunca tanımlanmış ama siyahlar tarafından hiçbir zaman mütalaa edilmemiş bir kavramdır. Tepedeki akılsız muhafazakârların bir ölçüde kötü sayılabilecek yönetimleri haricinde sistemin gayet iyi olduğu varsayımına dayanır. Entegrasyonu savunan insanlar bile, bu varsayımı güzel bir örtüyle gizlemeyi çoğun unuturlar. Birbirlerine anlattıkları şey şudur: eğer iş ayrımcılığı diye bir şey olmasaydı, çok güzel bir sömürü pazarı olurdu. Konunun insan olduğunu unutuyor-

lar. Siyahları, bazı karmaşık endüstri makinelerinin ilave manivelaları olarak görüyorlar. Bu entegrasyon, beyaz adama aittir -sömürücü değerlere dayalı bir entegrasyondur. Siyahların yine siyahlarla yarışacağı, birbirlerini eninde sonunda beyaz değerlere çıkaracak basamaklar olarak kullanacakları bir entegrasyondur. Kabulü ve nihai asimilasyonu hak etmeden önce siyah adamın bu değerler bakımından kendini ispat etmek zorunda kalacağı ve yoksulların her zaman siyah olduğu bir ülkede yoksulun daha yoksul, varılın da daha varıl olacağı bir entegrasyondur. Doğduğumuz topraklarda yoksul bırakılan ve sömürülenlerin bizler olduğunun bize hatırlatılmasını istemiyoruz. Toplumumuz, kültürel arka planında kokakola ve hamburger olan sorumsuz insanlarca kaosa sürüklenmeden evvel, Siyah Bilinci yaklaşımının siyah adamın kafasından silip atmak istediği mefhumlar bunlardır.

Siyah Bilinci zihinsel bir duruş, bir yaşam tarzıdır; uzun bir süredir siyah dünyadan doğup yükselen en olumlu çağrıdır. Özü, ezilmelerinin nedeni -derilerinin siyah oluşu- etrafında kardeşleriyle bir araya gelme ve ebedi köleliğe bağlayan zincirlerden kurtulmak için grup hâlinde hareket etme ihtiyacının siyah adam tarafından idrak edilışıdır. Bir tür kendini soruşturmaya dayanır ve nihayetinde bu soruşturma onları şuna götürür: kendilerinden kaçıp beyaz adama benzemeye çalıştıkça, onları siyah olarak yaratanın zekâsına hakaret etmiş oluyorlar. Bu yüzden Siyah Bilinci felsefesi, topluluk onurunun ve siyahların ayağa kalkıp tasavvur edilen benliğe erişme kararlılığının ifadesidir. Özgürlük, kişinin kendisini, kendi olanaklarıyla tanımlayabil-

me becerisidir ve bu olanaklar, başkalarının o kişi üzerindeki iktidarıyla zapt edilmez, yalnızca Tanrı'yla ve doğal çevresiyle olan ilişkisinde saklıdır. Dolayısıyla kendi başına olan siyah adam, çevresini incelemeyi ve olanaklarını araştırmayı arzular -bir diğer deyişle kendi özgürlüğünü, uygun gördüğü herhangi bir yolla gerçekleştirmek ister. Bu türden bir düşünüşün merkezinde siyahların, ezenlerin elindeki en etkili silahın ezilenlerin zihinleri olduğunu idrak etmesi vardır. Eğer kişi özünde özgürse, insan elinden çıkma hiçbir zincir onu köle edemez; ama eğer kişinin zihni ezen tarafından yönlendirilip kontrol ediliyorsa, hatta o kadar ki bunun sonunda ezileni, beyaz adama engel olduğuna inandırıyorsa, ezilenin efendilerini korkutabileceği hiçbir şeyi kalmayacaktır. Bu yüzden Siyah Bilinci çizgisinde düşünmek, siyah adamın kendisini bir bütün olarak görmesini sağlar. Onu daha az bağımlı yapar ve insan oluşunu ifade etme yolunda daha özgür kılar. Bütün bunların sonucundaysa, insan oluşunun önemini küçümseye yönelik herhangi bir girişime tahammül edemez.

Siyah Bilinci'nin, bizim durumumuzdaki insanlara hitap edecek bir felsefe olarak faydalı bir şekilde kullanılabilmesi için birkaç noktanın analiz edilmesi gerekir. Süregiden bir hakikat kavgası içinde var olan insanlar olarak bizler, eski kavramları, değerleri ve sistemleri araştırmak, problematize etmek zorundayız. Doğru cevaplar bulduktan sonra da bu cevapları yürürlüğe koyma yönünde ilerlemenin önünü açmak için bütün insanlarda bilinç yaratma işine girişmeliyiz. Bu süreçte, temel inanç ve değerlerimizi her zaman

akılda tutarak, kendi plan, biçim ve stratejilerimizi ihtiyaçlarımıza ve gerçekliğimize uyacak şekilde geliştirmeliyiz.

Biz, siyah-beyaz ilişkisinin her boyutunda, günümüzde ya da geçmişte, beyazların siyahları aşağı bir konumda betimlemeleri yönünde sürekli bir eğilime tanık olduk. Kültürümüz, tarihimiz ve aslında siyah adamın yaşamının her yönü, yerli değerler ile Anglo-Boer kültürü arasındaki büyük çarpışmada biçimini kaybedecek denli hırpalandı.

Güney Afrika'ya ilk gelenler ve insani bir tarzda siyahlarla ilişki kuranlar, misyonerlerdi. Yabancıları "medenileştirme ve eğitme"ye ve onlara Hristiyan mesajı sunmaya yönelik sömürgeleştirme hareketinin öncü birliği içindeydiler. Getirdikleri din, siyah yerlilere epey yabancıydı. Özünde Afrika dininin Hristiyanlıktan köklü bir farklılığı yoktu. Biz de tek Tanrı'ya inanırdık, bizim de onlar aracılığıyla Tanrı'yla ilişki kurduğumuz azizler topluluğumuz var ve Tanrı'ya, yaşamlarımızın çeşitli yönlerinden yalıtık bir şekilde ibadet etmeyi yaşam tarzımıza uygun bulmazdık. Bu yüzden ibadet, izole bir binada haftada bir kez ifade bulan hususi bir işlem değildi; o, daha çok, savaşlarımızda, bira içişimizde, danslarımızda ve genel olarak âdetlerimizde görülen bir şeydi. Afrikalılar içtikleri zaman önce Tanrı'ya yönelirler, bunu da şükranlarını simgelesin diye bir miktar birayı feda ederek yaparlardı. Evde bir şeyler yanlış gittiğinde, Tanrı'nın gönlünü almak ve günahların bedelini ödemek için O'na kurban sunarlardı. Bizim dinimizde cehennem yoktu. Biz, iyiliğin insana içkin olduğuna inanırdık -bu yüzden bütün insanların, öldüklerinde, azizler topluluğuna

katılacağını ve dolayısıyla saygıyı da hak ettiklerini varsaydık.

Getirdikleri yeni dinle insanların kafalarını karıştıranlar, misyonerlerdi. Cehennem hikâyeleriyle halkımızı korkuttular. Tanrı'larını kendisine ibadet edilmesini bekleyen, aksi takdirde "başınıza şunlar şunlar gelir" diyen talepkâr bir Tanrı olarak resmettiler. İnsanlar bu yeni dine kabul görmek için giysilerini ve âdetlerini terk etmek zorundaydılar. Afrikalı insanların ne kadar dindar olduklarını bilen misyonerler, sonsuza dek yanma, saçların yolunması ve acıdan dişlerin gıcırdaması gibi ayrıntılı hikâyelerle insanların duyguları üzerinde terör kampanyalarını bir adım ileriye taşıdılar. Kimi tuhaf ve çarpık mantıklarla kendi dinlerinin bilimsel bir din, bizimkinin ise bir hurafe olduğunu iddia ettiler -kendi dinlerinin temelinde bariz biyolojik çelişkiler olduğu halde. Bu soğuk ve gaddar din yerli halka yabancıydı ve yeni dine geçenler ile "paganlar" arasında yaygın bir çatışmaya yol açtı çünkü beyaz toplumdan yanlışı değerler kapan din değiştirenlere, kendi yerli dinlerinin hakikatini savunanları alaya almaları ve küçümsemeleri öğretilmişti. Batılı dinin kesin kabulüyle bizim kültürel değerlerimiz de mahvoldu.

Hıristiyan mesajın kalbindeki temel hakikati sorgulayacak değilim ama ortada, Hıristiyanlığın yeniden incelenmesi gerektiğini gösteren güçlü bir neden var. Hıristiyanlık hâlihazırda emirlere eklenmeyi değil, tikel bir durum içinde -her evrensel hakikat gibi- uygulama bulmayı amaçlayan, uyumluluğu çok yüksek bir din olduğunu kanıtlamıştır.

Misyonerler, yaptıkları her şeyin [kutsal] mesajın yayılması için şart olmadığını herkesten daha fazla biliyorlardı. Ama asıl niyet, salt sözün yayılmasından çok daha öteye geçti. Kibirleri ve hakikat, güzellik ve ahlaki muhakeme üzerindeki tekelleri onlara, yerli âdetleri ve gelenekleri küçümsemeyi, kendi yeni değerlerini bu toplumlara aşılamanın peşinde koşmayı öğretti.

Öyleyse burada, Siyah İlahiyat konusuyla karşı karşıyayız. Siyah İlahiyat'ı uzun uzadıya tartışmak istemiyorum ama şu kadarını söyleyeyim: bu anlayış, bir kez daha Tanrı ile İsa'yı siyah adam ve onun günlük sorunlarıyla ilişkilendirme çabasındadır. İsa'yı, yalana göz yuman pasif bir Tanrı'dan ziyade, kavga veren bir Tanrı olarak tasvir etmek ister. Bu ilahiyat, varoluşsal sorunlarla boğuşur ve mutlaklardan mürekkep bir ilahiyat olmayı iddia etmez. Tanrı'yı siyah adama, onun durumunun hakikatine ve gerçekliğine iade etmeyi amaçlar. Bu, Siyah Bilinci'nin önemli bir yönüdür zira Güney Afrika'da siyah halkın oldukça geniş bir kesimi, misyoner yaklaşımın neticesi olarak, hâlâ kafa karışıklığı çamurunda yüzen Hristiyanlardan oluşur. Öyleyse Hristiyanlığı, Siyah İlahiyat'ın yaklaşımını benimseyerek korumak ve bir kez daha siyah adamı kendi Tanrısıyla birleştirmek, bütün siyah papazların ve din adamlarının görevidir.

Siyahlar için eğitim sistemi de etraflıca incelenmelidir. Aynı sıkıntılı durum, misyonerlerin gelişi kadar eskidir. Hijyen, terbiye ve bu türden diğer muğlak kavramlar baha ne edilerek çocuklara, evlerinde gördükleri yetişme tarzlarını küçümsemeyi ve kendi toplumlarının değer ve adetle-

rini sorgulamayı öğrettiler. Sonuç, beklendiği gibiydi – çocuklar hayatı ebeveynlerinden farklı gördüler ve onlara olan saygılarını yitirdiler. Afrika toplumunda bir çocuğun, ebeveynine olan saygısını yitirmesi büyük bir günah sayılır. Fakat o çokbilmiş beyaz hocalar çocuğa, ailesinin öğrettiklerini hiçe saymayı aşılarken, çocuğun ebeveynine duyduğu saygıyı yitirmesi nasıl önlenabilir ki? Okulda, bütün kültürel geçmişi tek kelimeye -barbarlık- sıkıştırılırken, geleneğine olan saygıyı yitirmesine nasıl karşı koyulabilir ki?

Dolayısıyla hemen burada, sömürgeleştirme sürecinin ön saflarına misyonerlerin koyulmasındaki mantığı anlayabiliriz. Bir grup insana, kendisinin uzman olduğu ama o insanlara yabancı olan bir kavramı kabul ettirmeyi başaran bir adam, onları ebedi öğrenciler hâline getirir; bu öğrencilerin gelişimleri de yine yalnızca kendisi tarafından değerlendirilebilecektir, rehberlik ve yükselme için de öğrenci daima ondan yardım istemek zorundadır. Anglo-Boer kültürünü kabule zorlanan siyahlar, kendilerini beyaz adamın insafına bırakmış ve onu, ebedi denetçileri olarak benimsemiş hâlededir. Performansımızın ne kadar iyi olduğunu bize yalnızca o söyleyebilir ve içgüdüsel olarak her birimiz, bu güçlü, her şeyi bilen efendiyi memnun etmek için çok zahmet çekeriz. Siyah Bilinci'nin yok etmek istediği şey budur.

Siyah bir yazarın söylediği gibi sömürgecilik, yerlileri kontrol altında tutmakla asla tatmin olmaz; tuhaf bir mantıkla yerlinin geçmişine dönmek, onu tahrif edip bozmak zorundadır. Hâliyle bu ülkede siyah adamın tarihini okumak, en çok hayal kırıklığı yaratacak şeydir. Zira tarih, baştan aşağıya yenilgilerden ibaret uzunca bir silsile olarak su-

nulur. Xhosa'lar, çalıntı mallar için savaşa giden hırsızlardır; Boer'ler Xhosa'ları hiç kıskırtmamış, sadece o hırsızlara bir ders vermek için "cezalandırıcı seferlere" çıkmışlardır. Özünde devrimci olan Makana gibi kahramanlar, halka, mermilerin suya dönüşmesi yalanını anlatan batıl inançlı fesatçılar olarak tasvir edilir. Shaka gibi büyük ulus-inşacıları, bazı sadistçe hazlar dışında hiçbir sebep olmaksızın küçük kabilelere sık sık saldırı düzenleyen kıyıcı tiranlardır. Bize öğretilen tarihte herhangi bir nesnellik olmadığı gibi, olguların, henüz bilgisiz olan öğrencinin bile midesini kaldıran dehşet verici yanlış tasvirleri söz konusudur.

Bu nedenle eğer biz siyahlar, bilince erişme yolunda birbirimize destek olmak istiyorsak, kendi tarihimizi çok ama çok önemsemek durumundayız. Tarihimizi yeniden yazmak ve orada, beyaz işgalcilere karşı direnişimizin özünü oluşturan kahramanları üretmek zorundayız. Daha fazlasının gün yüzüne çıkarılması ve Shaka, Moshoeshoe ve Hintsa gibi kişilerin ulus-inşası yönündeki başarılı girişimlerine vurgu yapılması gerekiyor. Şiddetle ihtiyaç duyulan kayıp bağlantıları kurabilmek için bu alanlarda yoğun araştırmaların yapılması gerekiyor. İşgalcilerimizden, bizim hakkımızdaki tarihi tarafsız yazmasını beklemek büyük safaklık olacağına göre, kendi tarihimizin 1652'de, Van Riebeeck'in Cape Town'a ayak bastığı tarihte başladığı mitini yıkmak durumundayız.

Kültürümüz, somut ifadelerle tanımlanmalıdır. Geçmiş şimdiye bağlamak ve modern siyah adamın tarihsel evrimini tanıtlamak zorundayız. Kültürümüzü, 1652'ye dondurulmuş ve o vakitten bu yana asla gelişmemiş durağan bir

kültür olarak düşünme eğilimi var. “Doğaya dönme” kavramı, bizim aslanlar, cinsellik ve içkiden başka övünecek hiçbir şeyimizin olmadığını iler sürer. Kabul etmeliyiz ki sömürgeleştirme işe başladığında yerli kültürü yiyip bitirir ve geride, ancak egemen kültürün müsaade ettiği hızla büyüüp gelişebilecek yoz bir kültür bırakır. Ama şunun da farkına varmalıyız ki kültürümüzün temel ilkeleri, yozlaşma sürecine büyük ölçüde karşı koyabilmiştir ve geldiğimiz noktada bile biz hâlâ, insana yalnızca kendisi için değer verdiğimizizi gösterebiliyoruz. Bizim toplumumuz, kutsal geleneği paylaşma olan ve hakikaten insanı merkeze alan bir toplumdur. Süregeldiği gibi, yaşama bireyci, soğuk bir yaklaşımı, yani Anglo-Boer kültürünün esasını reddetmek zorundayız. Alışık olduğumuz üzere, insan ilişkilerine verdiğimiz büyük önemi, insana, onun mülküne ve genel olarak yaşama duyduğumuz saygıyı siyah adama iade etmeye çabalamak, teknolojinin insan üzerinde kurduğu ve yavaş yavaş toplumumuza sızan maddeci unsurun üstünlüğünü azaltmaya çalışmak zorundayız.

Tutunmamız gereken siyah kültürün esas özellikleri bunlardır. Siyah kültür her şeyden önce, beyaz değerlere başvurmadan yenilik yapmak özgürlüğü anlamına gelir. Bu yenilik, herhangi bir kültürün doğal gelişiminin parçasıdır. Özü itibariyle bir kültür, yaşamın çeşitli sorunlarına toplumun verdiği bileşik cevaptır. Biz de her gün yeni sorunlar yaşıyoruz ve yaptığımız her şey, eğer merkezinde insan varsa, kendi kültürel mirasımızın zenginliğine eklenir. Siyah tiyatro ve dramının benimsenmesi, desteklememiz ve geliştirmemiz gereken böylesi önemli yeniliklerden biridir.

Müziğe ve ritme olan aşkımızın, bugün bile geçerliliğinin olduğunu biliyoruz.

Bizi çoğu kez doğrudan sömürü nesnesi yapan sömürücü bir toplumun parçası olarak, ekonomik durumumuza yönelik bir strateji geliştirmemiz gerekiyor. Siyahların, Güney Afrika sınırları dâhilinde bile sömürgeleştirilmiş olduklarının farkındayız. Ucuz emekleri, Güney Afrika'nın bugünkü duruma gelmesine katkı sunmuştur. Varoşlardan gelen paramız, beyaz marketlere ve beyaz bankalara doğru tek yönlü bir akış izliyor ve her yaptığımız, emeğimiz ya da paramızla beyaz adama bedel ödemek oluyor. Beyaz ırkçılığının açık kibri ve kapitalist sömürücü eğilimler, bize karşı işbirliği yapmışlardır. Bu yüzden şimdi Güney Afrika'da yoksul olmak çok pahalı bir şeydir. Şehrin en uzağında kalanlar ve hâliyle beyaz adamın yanına gidip çalışmak için ulaşımına daha fazla para harcayanlar, yoksul insanlardır; beyaz adamın, siyahların yaşadığı yerlere elektrik getirmeyi reddetmesi yüzünden parafin ve kömür gibi masraflı ve sakıncalı yakıtları kullananlar, yoksul insanlardır; eksik tarımlanmış kısıtlayıcı yasalarla yönetilenler ve bu yüzden "teknik" ihlallere ceza ödemek zorunda kalanlar, yoksul insanlardır; hastanesi olmayan ve bu yüzden özel doktorların fahiş ücretlerine maruz kalanlar, yoksul insanlardır; asfalt olmayan yolları kullananlar, uzun mesafeleri yürümek zorunda kalanlar, hâliyle ayakkabı gibi kişisel eşyaları en çok yıpranan ve aşınanlar, yoksul insanlardır; beyazlar bedava ya alırken çocuklarının kitaplarına para vermek zorunda olanlar, yine yoksul insanlardır. Yoksulların siyah olduğunu söylemeye gerek yok.

Dolayısıyla biz, zayıf görünebilecek ekonomik gücümüzü en iyi şekilde nasıl kullanabileceğimize bakmak zorundayız. Faydaları yine toplumu geliştirme programlarına geri dönecek ticaret kooperatifleri tesis etmenin olanaklarını ciddi ciddi araştırmak zorundayız. Bunun yanı sıra, bir zamanlar Johannesburg'ta önerilen "siyahların ürettiği malları alın" gibi kampanyalar düzenlemeli ve toplum yanlısı bankalarımızı kurmalıyız. Siyahlar arasında örgütsel gelişim hep yavaş olmuştur çünkü buna biz müsaade ettik. Ama artık kendi başımıza olduğumuzu bildiğimize göre, bu ihtiyaçları gidermek bizim mutlak bir görevimizdir.

Siyah Bilinci'nde son adım, eylem alanımızı genişletmektir. Siyah Bilinci'nin temel ilkelerinden biri, katılımın topyekûn olmasıdır. Bu da demektir ki bütün siyahlar, büyük bir birlik olarak durmak zorundadırlar. Olayların genel gidişatından kaynaklanan hiçbir bölünme ve dağılmaya müsaade edilmemesi gerekir. Bu yüzden yaklaşımımızı parçalamaya yönelik bantucu kuramın destekçilerinden gelen her girişime direnmek zorundayız. Biz bireyler, Zulular, Xhosalar, Vendarlar yahut Hintliler olarak baskı görmüyoruz. Biz siyah olduğumuz için baskı görüyoruz. Kendimizi bütünleştirebilmek ve birleşik bir grup olarak karşı koyabilmek için tam da bu kavramı kullanmamız şart. Kötülüğün faillerini şaşkına çevirecek bir azametle birbirimize sınıksız sarılmamız şart.

Mücadelede dayak yemeye hazır olmak, bize yetecektir. Korku kavramını söz dağarcığımızdan tamamıyla çıkarmalıyız. Nihayetinde hakikat kötülüğü mutlaka yener ve her zaman beyaz adam kendi harisliğini, siyah toplulukta ken-

dini gösteren bu temel korkuyla besler. Özel Birim ajanları yalanı doğruya çeviremeyecekler ve kimse onlara itibar etmemeli. Hakiki bir değişim hamlesinde paltolarımızı çıkarmak, konfor ve güvenliğimizi, işimizi ve prestijli konumlarımızı ve belki ailemizi kaybetmeye hazırlıklı olmak zorundayız zira "liderlik ve güvenliğin esasen birbiriyle çeliştikleri" tamamen doğrudur; kayıp vermeyen bir mücadele mücadele değildir. Siyah öğrencilerin şu haykırışını duy-mak zorundayız: "Siyah adam, sen kendi başınasın!"

Birileri bizi ırkçı olmakla suçlayacaktır ama bunlar, tam da bizim reddettiğimiz değerleri kullanıyorlar. Bizim kimseye boyun eğdirecek gücümüz yok. Biz yalnızca kışkırtmaya, olası en gerçekçi yolla karşılık veriyoruz. Irkçılık bir ırkın diğeri tarafından dışlanması demek değildir -ırkçılık için her zaman gerekli koşul, dışlamanın boyun eğdirmeyi hedeflemesidir. Irkçılığın nesneleri olarak siyahlar, durumun tersine dönmesini istemeyecek kadar çok deneyime sahiptir. Şimdi beyazla ilişki içindeki siyah üzerine konuşmak yerinde olabilir ama bunu meşgalemiz hâline getirmemeliyiz zira bu olumsuz bir çalışma olabilir. Hedeflerimize erişme yolunda ilerlediğimiz sürece, kendimiz ve mücadelemiz hakkında daha çok, beyazlar hakkında daha az konuşalım.

Hakiki insanlık arayışına çıkmışız ve ufukta bir yerlerde, parıltılı armağanı görebiliyoruz. Ortak gerçekliğimizden ve kardeşliğimizden dirayet alarak, cesaret ve kararlılıkla yürüelim. Gün gelecek Güney Afrika'ya olası en büyük hediye-yi -daha insani bir yüzü- ihsan edebilecek durumda olacağız.

STEVE BIKO İLE SÖYLEŞİ¹

Gail M. Gerhart: Siyah bilinci hareketinin düşünsel kaynakları üzerine ne söyleyebilirsiniz?

Steve Biko: Siyah bilincinin bu evrimini farklı direniş hareketleri ve ülkedeki diğer siyasal doktrinlerle birlikte değerlendirmek zorundayız. Birçoğunun, siyahlara ait fikirlerin siyasal dile gelişlerinin birden bire sonlanmasıyla açıklanabilir olduğunu düşünüyorum ki zaten bu durum, bütün siyasal partilerin kapatılmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştı. Buradaki belirleyici olgu, üzerinden eylem yapılabilecek örgütleri olanların artık sadece beyazlar olmasıydı. 1912 ve 1960 yılları arasında siyahlar (ANC [Afrika Ulusal Kongresi] olsun, sendikal hareketler olsun yahut daha sonraki KP [Komünist Parti] ve diğer partiler olsun) örgütler aracılığıyla konuşabilirdi. 1960'da kapatıldıklarında bütün siyah direnişinin de sonu geldi ve siyahları temsil etme id-

¹ Tarihçi Gail M. Gerhart'ın Biko'yla yaptığı bu söyleşi şu kitaptan alınmıştır: Andile Mngxitama, Amanda Alexander ve Nigel Gibson (der.), *Biko Lives! Contesting the Legacies of Steve Biko* (New York: Palgrave Macmillan, 2008), s. 21-42.

diasındaki liberal fikirli beyazlar için yeni bir dönem başladı, hem de daha önce hiç yaşanmadığı şekliyle, yani siyah düşüncenin refakati olmadan.

1960-1967 yılları arasında tek güçlü muhalefet, NUSAS [Güney Afrikalı Öğrencilerin Ulusal Birliği], İlerici Parti, kısmen de Genç İlericiler gibi gruplardan ve Savunma ve Yardım gibi örgütlere nüfuz etmiş bazı Liberal Parti bileşenlerinden geldi -ki bunlar aslında beyaz örgütlerdi; yani herkesin üyeliğine açık ama beyazların çoğunlukta olduğu örgütlerdi. Siyahların en fazla yapabildiği şey, sadece orada olmaktı; orada olmak ve beyazların, siyahlar adına konuşmasına göz yummaktı. Bütün siyahlar bu zaman zarfında yalnızca oraya gider, alışlar ve "âmin" derdi.

67'de birlik [NUSAS] bazı ilerlemeler kaydetti. Kampüste kalma umuduyla oraya gittik. Ayrılmak üzereydik ki konferansın ırk temelli ayrıştırılacağına (*segregation*) dair bir söylenti işittik; yani biz de üniversitede kalacaktık ama beyazlar ayrı, siyahlar ayrı yerde olacaktı. İlk tepkimiz, konferansın feshedilmesi yönündeydi; aslında bu benim şahsi tepkimdi -örgütleyiciler uygun bir yer bulana dek. Hareket içindeki ilk yılımdı ve birkaç düşünceyi bir nevi açıklığa kavuşturmuştum, gerek arkadaşlardan gerekse de okumalarımından. Konferans devam etti ama o aşamada ben kararımı vermiştim; bu artık ölü bir örgüttü; bizi dinlemeyecekti; faydalı ve samimi hiçbir fikir bu örgütün çatısı altında ifade edilemeyecekti. Dolayısıyla bu konferansta bile yaptığım ilk şey siyahları bir araya toplamak oldu.

İkinci adımı sonraki yıl [1968 Temmuz'unda NUSAS konferansında] attık. Nihai olarak yaptığımız şey, izin yasa-

sından doğan bir fırsatı değerlendirmekti. Ortada büyük bir tartışma vardı. Siyahlar, beyazlara ait bir bölgede en fazla 72 saat kalabiliyordu ve hâliyle ilk 72 saatin sonunda ne yapılabacağına dair bir tartışma başlamıştı. Bu bölgenin dışına çıkıp yeni bir 72 saat için geri mi dönüyoruz yoksa yasaya karşı mı koyuyoruz? Beyazlar diyordu ki hayır, yürüyüp çıkmalıyız. Çok kısıtlayıcı kampüslerden gelen bazı siyahlar da bu fikre katılıyordu; oradaki varlıklarını ifşa edecek herhangi dramatik bir şey yapmak istemediler. Birkaçımız ise bunun saçma olduğunu söyledik: burada kalacağız. Söylediklerimiz hususunda beyazları histerik yapan şey, onlara polisler bizi almaya geldiğinde, kamyonetlerin önüne yatıp hiç kıpırdamamalarını söylememizdi. Biz polislerin, siyahlara istediğini yapmasına müsaade edelim; siz de sadece oraya yatın ve kıpırdamayın. Beyazlar bunu kabul edemedi. Bunu aşırı sorumsuzca buldular ve sınırlandırılmış kampüslerdeki öğrencilerin çıkarlarını hesaba katmayan radikal bir hat olarak gördüler. Bizse olaya şöyle yaklaştık; güzel, siz beyazlar böyle devam edin; durum analizinizi ve mantığınızı kabul edelim diye zırvalayıp durun. Aslında bu karar bizim olmalı çünkü etkilenenler yalnızca bizleriz; pasaport taşıyanlar bizden başkası değil; izne bizim ihtiyacımız var - sizin değil-, öyleyse bir kere de dinlemeyi öğrenin.

Bu konu üzerine iki saatlik yoğun bir tartışma oldu. Beyazlar diyordu ki, "Saçma! Yaptığınız ırksal düşünme" ve biz de diyorduk ki, "Asıl sizinki saçma! Yaptığınız *Baasskaap* [beyaz üstünlüğü]." Nihayetinde şunun farkına vardık; eğer meseleyi seçimle çözmeye çalışırsak, kaybedebiliriz; çünkü beyazlara oy verecek bir sürü siyah var. O yüzden bu seçim

kararının bile bize kaldığını söyledik. Gördüğümüz kadarıyla da seçime ihtiyaç yoktu; siyahlar olarak yarın saat 1’de toplanıyoruz. Bütün siyahlar gelmeli. Bu aşamada yalnızca izne ihtiyacı olan insanlar için mücadele veriyorduk ve bunlar yalnızca Afrikalıları. Fakat biz zaten, Hintliler ve Melezler (*Coloureds*) gibi izne ihtiyacı olmayan diğer gruplara dair analizimizde, onların da ezilen tarafın bir parçası olduğunu kabul etmiştik.

72 saat yasası hakkında karara varmamız tam on dakika sürdü. Gittik ve bunu tartışmanın bile zaman kaybı olduğunu söyledik. Bize yıllardır ne yapmamız gerektiğini anlatan sizin gibi heriflerle protesto siyasetine dâhil olmak istemiyoruz. Yapıcı amaçlar için buradayız. Dolayısıyla bu 72 saat yasasının bir kenara atılması şart; yürüyerek sınırı geçeceğiz. Artık siyahlar olarak kendi meselemiz hakkında konuşmaya başlayalım.

Böylece tümenden yeni bir düşünce akımını devreye sokmuştum; bunu sorular sorarak; önümüzdeki örneği, yani söz konusu tartışmayı kullanarak; kendi savaşınızda arka koltukta oturduğumuz gerçeğini kitlenin gözüne sokarak yapmak zorundaydım. Kendimizi birer izleyiciye dönüştürüyoruz -taç çizgisinden maçı izler gibi, ama biliyoruz ki bu maçın içinde asıl yer alanlar bizler olmalıyız. Bu savaşta siyahların, hayata geçirilebilir kararlar alma yönündeki hamleleri üzerinde beyaz düşüncesinin etkisini anlatıp durdum. Aynı konferanstan, başka birçok örnek gösterdim; eğer orada yalnız olsaydık bir karar alacaktık ama şimdi diğer insanlarla birlikte olduğumuz için başka bir karar aldık. İnsanlar bunu gördü; çok basit bir şeydi. Bu 72 saat yasası

üzerine yapılan tartışmayla dramatik bir şekilde görüldü. Ve insanlar bunu öylece kabul etti. Evet dediler, siyahlar olarak kendi meselemizi konuşmak için Aralık'ta toplanma çağrısı yapan bir komite kuruyoruz.

[1968'de] başka etkilere de açtık, mesela daha çok Afrika'dan, kendileri adına konuşabilen insanlardan gelen etkilere. Bu durum, ülkede çoğu insanın göremediği bir yenilikti. Yani bu son on yıllık dilimde siyahlar, şunun bunun ama en çok da beyazların temsiliyle boğulmuştu -o yüzden siyahların kendi adlarına konuşmaları bir yenilikti. Yeniden belirteyim, gençler hakkında konuşuyorum. Daha yaşlılar bu duruma uyum sağlamış olabilirler. Biz uyum sağlayamadık.

Afrika'dan gelen etki, o zamanlar çok önemliydi. Fanon, Senghor, Diop gibi insanlar ve başka birkaç şair. Bize çok çekici geldiler. Bu insanlar bariz bir şekilde çok etkili oldular. Burada söylemeye çalıştığım şey, kitaptan çıkmış bir şeyin ne kadar ilginç olduğunu keşfetmek değil. Belki böylesi bir kitabı, yani size bir şeyler söyleyecek ve tepkileri candırarak türden bir kitabı bilfiil aramak.

Bildiğiniz üzere SNCC [Şiddet Karşıtı Öğrenci Birlik Komitesi] gibi grupların da bir nebze etkisi vardı - Stokely'den [Carmichael] ve diğerlerinden gelen açıklamalar. SNCC'den bahsediyorum çünkü özellikle örgütsel düzenleme bakımından benzerlik söz konusu. Ve tabi Stokely ve [Charles] Hamilton'ınine benzer kitaplar (*Black Power*), bir yönüyle anlamlıydı; ama insanlar, bilhassa nihai amaç etrafındaki farklılıkları gördüklerinde şok oldular. Bildiğiniz üzere Birleşik Devletler'de beyaz adamın söylediği üze-

rine bina edilecek ortak bir toplumun kaçınılmazlığı büyük ölçüde kabul edilir. Siyahların tek beklentisi, bütün toplumda tanınmalarıdır. Bizimki gibi bir ülkede ise, buranın Afrika olması gerçeğini hesaba kattığımızda, toplumun genel düzenini layıkıyla siyah yapmak için toplum düzeninde değişmesi gereken kıyamet kadar değer sistemi var. Birleşik Devletler'den farklı olarak. Demek ki ortada bu türden farklılıklar var. Ama hiç şüphesiz sözü geçen temel kitapları okumak, insanları kendi duruşlarını ifade etme ve nereye gitmek istediklerini belirleme konusunda etkilemişti.

Hareketin çeperinde duran bir sürü insan, okuduklarından aldıkları güçle harekete dâhil oldu. Liderlik denen grupta olanlar da okuyor ve farklı okuma eğilimleri var - ama ben çok az okuyorum. Bir kitabı bitirdiğim çok nadirdir, daha ziyade orada bir şey bulmaya yönelirim. Öyle bir niyetim yoksa uzun bir zamana yayarım, mesela uyumadan önce okurum. İnsanların felsefeleri, stratejileri gibi şeyleri konu eden kitaplardan bahsediyorum. Stokely'nin kitabını 68'den ya da 69'dan bu yana kim bilir kaç yıldır elimde tutuyorum. Henüz bitiremedim. Yahut diğerleri. Mesela [James] Cone'un kitabı; siyah ilahiyat üzerine olan bazı bölümlerini okudum. Elbette diğerleri benden çok daha hevesli okurlar. Çok okuyorlar, çok yazıyorlar, yorumluyorlar falan. Yani bu unsurun böyle bir etkisi var. Şunu söylemek istiyorum; bu öncelikle deneyimden, herkesin farkında olduğu durumun analizinden çıkan temel bir tutum üzerinde bütünüleyici bir etkidir. Bakışınızı keskinleştirir; dile getirdiğiniz herhangi bir şeyde kendinizden emin olmanıza yardımcı olur. Üçüncü Dünya insanların ortak deneyimi.

– Sizce bu literatür olmasaydı, ideoloji aynı derecede bir incelmışliğe varır mıydı?

– Kaçınılmaz olarak evet. Ama belki daha düşük bir tempoda. Yine de bir kez daha şunu hatırlamak gerekiyor: literatür yokluğunda bile en önemli unsur, bu ülkedeki muhafazakar basının Afrika hakkında bize vermiş olduğu küçük sezgilerdir. Bunların birçoğunda, Afrika’da yahut Üçüncü Dünya’nın diğer bölümlerinde, Asya’da, Latin Amerika’da, özellikle de Çin’de bir sürü farklı insanın söylediği şeyi söyleyen Afrika hikâyeleri yahut Afrika makaleleri vardır. Bu durum, özdeşleşmeye dair bir ilgi yarattı. Dolayısıyla ben bu yolun kaçınılmaz olduğunu söyleyebilirim. Temponun daha da düşük olabileceği bile söylenebilir. Tempo daha yavaş olsaydı doğruluğu daha büyük olabilirdi –doğruluktan, fikirlerin tasavvur edilmesi, düzgünce ileri sürülmesi, sonra da bir duruma uyarlanmasından ziyade, halkla birlikte gerçekleşen bir hareketi anlıyorum. Bir bakıma bu, işin doğası gereği böyleydi. Bazı insanlar, Fanon’un Fransa’sı ve Cezayir’i ile, yahut Stokely’nin beyaz Amerika’sı ve siyah Amerika’sı ile, bizim tanık olduğumuz beyazlar ve siyahlar arasındaki durumun farkını analiz etmekte ve anlamakta büyük güçlük çekiyor. Çünkü insanlar, ev ödevlerini yapmaya eriniyor.

Oysa bizim saflarımızda bu yaygın değildir. Bu daha çok asalaklarda, buraya özgü bir düşünceyle ikna edilemeyecek insanlarda görülür. Dışarıdan birine saygı göstermek zorunda olan insanlar, onu okur, anlar ve “Evet, bu herifler haklı. Artık söylememiz gereken şey budur” der. Nyerere’yi ve çalışmalarını incelemiş olanlar, bunları görmeye başlar

ve bunları benimsedikten sonra bizdeki durum nedir gibisinden bir soru sorar. Yani küçük nüanslara -mesela bazılarının sosyalizmi tercih ettiği, bazılarının ne olduğu belirsiz bir ırksal-olmayan toplum düşlediği devrim sonrası topluma dair küçük nüanslara- farklı önemler atfetme bakımından ayrıştan büyük spektruma vakıf olursunuz. Irksal düşünmeyen kapitalistin, ırksal düşünmeyen sosyalistin varlığından bahsedebilirsiniz. Kimileri Gatsha [Buthelezi] tarzı siyah federasyonuna benzer Bantu bölgeleri (*bantustan*) tarzı bir şeyi ya da yaşadığımız amorf hâlin içinde bir tür siyah bilincini tercih edebilirler. Dediğim gibi ortada böylesi geniş bir spektrum var. Ama genellikle özgün hareketin, sömürmeyen, ırksal-olmayan ve eşitlikçi bir toplumu mevzubahis ettiği söylenebilir. Onlar bunu daha derinlemesine izah etmeye hazır değiller. Neden bunu yapmayacaklarını ise herkes bilir.

Liberaller, apartheid'ı, ırk temelli ayrıştırmayı ve ayrımcılığı kınadılar; böylece insanlar, apartheid'a, ayrıştırmaya ve ayrımcılığa benzeyecek herhangi bir şekilde konuşmayı reddettiler. Gerçekte ise olmazsa olmaz hâle gelen koşul şudur; siyaset arenasına girmeye ve toplumsal değişim için mücadele etmeye başlamadan evvel, ırksal düşünmeyen biri olmalısın. İşte bu durum, SASO'nun liberallere karşı bu derece ağır bir saldırıya girişmesinin neden zorunlu hâle geldiğini açıklıyor. Hızlı ve iyi bir iş çıkardılar. Bence bir yıl içinde kampüsler, liberalizmin güçlü izlerini siliverdiler. Ve kampüsü aşan daha geniş toplumda siyahlar, mücadeleye başlamadan önce -ırksal olmayan bir toplumun resmedil-

mesi adına- yanlarında beyaz bir adam olması gerektiğini düşünmenin bir hata olduğunu anlamaya başladılar.

– SASO ismi, Aralık 1968'deki konferansta mı türetilmişti?

– Evet, bu isim tam da orada ortaya çıktı. Aslında tüzüğe ilişkin temel fikirler falan da orada türetildi. Konferansın bir sonraki yıl yapacağı şey, çeşitli öğrenci bölgelerine doğru düzgün bir yetki vermektir. Bir yıl içinde NUSAS'ı kampüslerden attık ve SASO'yu iyice sağlamlaştırdık. İlk kampüsümüz Turfloop'tu ve sonra bizimki geldi [Natal Üniversitesi, Avrupalı-Olmayanlar Tıp Okulu] -bizimki çok gelişkin bir kampüstü. Söylediğim gibi, iki tarafla karşı karşıyaydık; NUSAS'lılar ve PAC'lılar [Pan-Afrikacı Kongre]. Bu PAC'lı tipler, bizi NUSAS'ın bir uzantısı olarak görüyorlardı.

Kendi kampüsümde ben, ilk yıl NUSAS'lı biriydim, dolayısıyla onlar bu tür bir yaklaşıma güvenmemeye meyil liydiler. Arkadaşlarımızdı, konuşabildiğimiz insanlardı; aynı tartışma ortamundaydık. Ama onlar komplolara, liberal entrikalara inanmaya eğilimliydiler. Burada tamamen liberal bir komplo ihtimalinin olduğunu düşünüyorlardı. Ve bu iddiayı Hintlilere ve Melezlere karşı çokça kullandılar. Ertesi yıl bu sorunu çözüme kavuşturduk ve kampları darma- dağın edildi. Orada yoğun bir şekilde örgütlenmişlerdi, kendi adamlarını çağırmışlardı. Bu toplantıda çok küstah davrandılar. İyi taktik kullandılar, yani Hintlileri ve Mele- zleri aşağıladılar, tabi onlar da kalkıp gitti; artık bu meseleyi tartışmaya açabileceklerini düşünmüşlerdi. Söz konusu tartışmada onları bozguna uğrattık, onların bir sürü arkadaşını

kendimize çekti, seçimde de hezimete uğrattık ve kampüs kurtarıldı. İşte bu onların sonuydu.

Bizim tavrımız, bir mücadele içinde hep birlikte olmak yönündeydi; her grubun belli sıkıntıları vardı ve biz, Afrikalı, Hintli yahut Melez olsun, bu sıkıntıların kökünü kurutmaya kendini adanmış olanlarla birlikte çalışacaktık. Her Melez için bir Hintli olması gibi şartlar koşan liberal tutum üzerinden iş görmeyecektik. Ama eğer Hintli ve Melez insanlar, bizim özgürleşme mücadelemize bazı Afrikalılarla açıkça eş düzeyde kendilerini adanmışsalar, bu hareket ne Afrikalılar, ne Hintliler ne de Melezler adına yapılan bir harekettir, daha ziyade ezilen halklar adına verilen bir mücadeledir. Baskıyı hisseden herkes, bu mücadeleye dâhil olacaktır. Bu iddiamız çok ağır bastı ve biz kazandık.

1971'deki konferansın hazırlık aşamasında, yani 1970 ve 1971 arasında, ülkedeki siyasal hareketleri incelemeye yönelik hummalı bir çalışmaya girdim. Liderliğe yönelik kurslarımız için yaptık bunu. 1890'daki ilk sözde dinsel kopmalara, Etiyopya hareketine; ANC'nin kuruluşuna ve kuruluş sebeplerine; ICU'ya [Endüstri ve Ticaret İşçileri Sendikası], onun işleyişine, gelişimine ve büyümesinin yahut bitişinin ardındaki sebeplere yoğunlaştık. Ve bir de KP'nin kuruluşuna, gelişimine ve sözde ölümüne odaklanmıştık. Kongre İttifakı ve ANC dönemine kadar gelen bu erken tarihi inceleyen aslında ben de ANC unsurlarını kesinkes reddetmeye başlamıştım. KP saflarından gelen sözüm ona sosyalist bir sürü zırvalık da vardı. Gördüğüm kadarıyla KP'nin işleyişi beni büyük şüphelere düşürmüştü. Buna daha önceleri de değinmiştim. Bu büyük şüphe, hareketin toplumsal de-

ğişime doğru normal evriminden ziyade, katı disiplin yasasına riayet etmelerinden ve Moskova'nın isteklerine bağlı olmalarından kaynaklanmıştı. Elbette onları suçlayamazdık, yani kendi safları içinde bir miktar ideolojik katıksızlığın devamını istemeleri doğaldı, ama bence bunu buradaki insanların isteklerine çok iyi bir şekilde uyarlamak zorundaydılar.

Hatırlarsınız, S. P. Bunting gibi adamların Transkei'a gittiği, müthiş etkili bir şekilde örgütlendiği ve tümüyle Moskova'dan gelen talimatların verdiği güçle Transkei'da var olan bütün yapıları etkisiz hâle getirip dağıttığı zamanlar oldu.

Bütün siyasi partilerin işleyişlerine baktığınızda, SASO'nun devrim sonrası denen topluma o kadar vurgu yapmadığını fark edersiniz. Bu, birçok sebepten ötürü oldukça tartışmalı bir meseledir. En önemlisi, halkı bölüyor olmasıdır. PAC, ANC, KP; bütün bu grupların, devrim sonrası toplum diye adlandırdıkları şeye dair bir sürü farklı görüşleri var. Çabaladıkları şey temelinde kendi politikalarını halka mal ediyorlar. Beyaz partiler de aynı şeyi yapıyor. Biz bunu, halkın hep birlikte ve doğrudan tepki vermesi gereken ortak bir sebebi açık edecek şey olarak görüyoruz; olup bitenlerle özdeşlik hissine ihtiyaç var. Zaten bir araya geldiklerinde, muhtemelen fikirler etrafında oyun oynamaya başlarlar. Oysa halkı toplumsal değişim için mücadele fikrine fiilen bağlamadan önce, devrim sonrası toplumun detaylarında kaybolmanın [mücadeleyi] bölücü etkileri olacaktır.

[SASO'da] herkesin kabul ettiği ortak bir ideoloji vardır, ve farklı tutumlar yahut değişik konularda değişik vurgular

ortak bir stratejide birleşirler. Bunun tedrici olduğunu söyleyebilirsiniz; örneğin biri, bir konuda radikalleşse ve diğer bir konuda sağa kaysa bile, sonunda örtüşme sağlanacaktır. Kendini sosyalizmden ziyade şiddete adanmış birini ya da kendini şiddetten ziyade sosyalizme adanmış bir diğerini ele alalım. Saf ideoloji bakımından ortada bu tür bir hareketin olduğunu söylemek zordur. Ama daha geniş düşünersek, ortada bir birlik söz konusudur çünkü belli bir liderlik zımnen kabul edilmiştir.

SASO liderlik safları konusunda ilginç olan şey, onların tamamen gayri-resmi doğasıdır. Her yıl konferansa gidiyoruz, hızlı değişen bir yürütme organımız var. Başlangıçtan bu yana hiçbir başkan bir yıldan fazla kalmadı. Ama ideolojik anlamda örgütsel liderlik zorunlu olarak aynı şekilde değildir. İdeolojik liderler olarak kabul edilen insanlar var; herhangi bir bağlamda örgüt adına plan yapabilmesi bakımından siyasal liderler olarak görülen insanlar var. Pozisyonumuzun ne olacağını bildiren, bunu yapacağız, buraya kadar gideceğiz, daha öteye değil, diyen insanlar var. Öğrenci liderleri de var.

Ama şunu da söylemem gerekir ki liderlere çok büyük bir inanç söz konusu. Örneğin, meclis bunun farkında olmasa da onunla ortak bir şekilde SASO'da alınan kararlar var. Liderlik meselesini ele alalım. Hâlihazırda bir yürütme organımız var ve onun yerine başka bir yürütmenin çabucak geçebilmesini sağlayacak mekanizmamız var. Oluşacak yeni yürütme organı, meclis tarafından seçilir ama kendisi sonuçları bilmez. Gizli oylama yapılır ve sonuç açıklanmaz. Yani meclis, hâlihazırda gölge bir yürütmenin var olduğu

nu, herhangi bir kriz anında gerçek yürütme pozisyonuna geçip parlayacağını bilir.

İnsanlara listede oldukları söylenir ama listenin neresinde olduklarını bilmezler. Çünkü onların rızasını da almak zorundasınız. Mesela bir yıl, belli bir pozisyon için çok fazla insanınız olur, diyelim ki üç ya da dört; hepsinin de bu yedek yürütme olarak atanmışlığı evet ya da hayır diyeceği beklenir. Herkes kendisi için evet ya da hayır der ama listenin neresine düştüğünü bilmez. Bunu bilen kişi, Planlama Komisyonu başkanıyla birlikte Genel Sekreter'dir. Meclis, sıradaki bu insanları oylar. Bütünüyle demokratik olan, ama tam anlamıyla da demokratik olmayan bir sistem var.

– Yani bu, herhangi kötü bir ihtimale karşı önlem almak.

– Yasaklayıcı emirler, tutuklamalar, geçiş belgeleri - pardon, sınır dışı etmeler. SASO'da hâkim olan güvenin kaynağı şudur: eğer bir başkan sert bir şey yaptıysa, yahut yarın bir gün ben, şimdiki başkanın görevden alındığını duyarsam, doğal tepkim, olup biteni bilmeyi istemektir - meclis, hemen bir açıklama bekleyecektir. Bu esnada yürütmenin verdiği karara uyarlar. İşte böyle bir güven.

Öğrenci saflarından olduğu kadar başka saflardan gelen siyahlar adına konuşacak bir siyasal parti söylentileri sürüyor. SASO, buna yol veren bütün tartışmalara katılmaktadır - aslında SASO, toplum örgütleri arasında tartışmalar başlattı ve BPC [Siyah Halk Kurultayı] fikrini destekledi. SASO daha kısa bir süre sınırı için baskı yaparken, başkaları buna uyum sağlayamadı. Daha uzun zamana yayarak çalışmaya hazırlandılar. Tahmin ediyorum ki SASO'lular, kendi hare-

ketlerinin içindeki kendi güçlerine inanmışlardı. Halkın harekete geçmeye hazır olduğu kanaatindeydiler -ama diğer gruplar, siyah bilincinin bu fikrini soğurmaya başlıyorlardı; kendi saflarında ideolojinin yavaş kabul edilmesinden ötürü kendileri de gerçekten düşük bir tempoda hareket ediyorlardı.

Güney Afrika'da liderler arasında, "konforlu" siyasete yanaşmak gibi baskın bir fikir var. Bu konuya dair kendi aralarında tartıştılar. Konforlu siyaset, tekneyi alabora etmeyecek bir tempoda hareket etmek gerektiğini söyler. Bir diğer deyişle insanlar, sistem karşıtı yaklaşımlarını sorgularken dahi sistem tarafından şekillenirler. Bu şekillenme, anlamlı stratejiler üretmek anlamında değil de, onları sistemle karşı karşıya getirmeyecek bir yaklaşımın üretilmesi anlamındadır. Yani sisteme uyum sağlama eğilimi gösterirler; kendilerini, sistemin kınayacağından daha güçlü bir şekilde kınarlar.

Mesela bu ülkede siyasal hareketler üzerinde kendiliğinden bir yasak yok. Ama bunun sanki böyle olduğuna, her türlü siyasal kışkırtmanın yasaklı olduğuna dair ortak bir kanı oluşmuştur. Bu tam bir saçmalık. Ortada bir yasak yok. Bizim tavrımız bellidir; ne kadar süre sessiz kalırsan, beyaz toplum bu sessizliğe o kadar alışır. Aynı şekilde, bu sessizliği bozmaya çalışan herhangi birine karşı daha katı önlemler gelir. Dolayısıyla bazı kışkırtmaların olması gerekiyor. Bu kışkırtmanın bütünüyle yönlendirilmiş yahut bütünüyle desteklenmiş bir biçim alıp almaması önemli değil. Ama insanların aklında, bir yerlerde bir şekilde bize ait bir şeylerin yürütüldüğü ve söylendiği fikrinin olması gereki-

yor. Ve buna insanların bütünüyle kendilerini adanmaları sadece bir zaman meselesi yapılmalıdır.

Bu mesele, insanların hazır olup olmamasıyla ilgili değildir; insanların hazır edilip edilemeyeceğiyle ilgilidir. Hazır insanlar derken de kastettiğim şey farklıdır. İnsanlar, nihaî eylem için hazırlar mı? Kurulan siyasi parti de bizim vermek istediğimiz nihaî biçimi henüz almamış olabilir, ama bu bir çeşit önlemdir, öyle değil mi? Bizi nihai adıma doğru itmek için her halükarda orada olması gerekiyor. Dolayısıyla mesele insanların hazır olup olmaması değil. Asıl önemli nokta, doğru ve yanlış ne olup bittiğidir. Eğer yanlışsa, bize doğrunun ne olduğunu ve doğruya yaklaşmak için ne yapmamız gerektiğini anlatacak bir tür platforma ihtiyacımız var demektir. Bir siyasi partinin varoluş gerekçesi bizce budur.

İnsanlar güya siyahlar için olan ama gerçekte siyalara karşı duran ve yalnızca beyaz toplumla iletişim kurmayı amaçlayan sahte telefonlar gibi sistem tarafından etkisiz hâle getirildiğinde, bu gerekçe çok daha zararı ve çok daha acil hâle gelir. Burada kastettiğim, apartheid yaşamının kurumlarıdır -Bantu bölgeleri, CRC [Melez Temsil Konseyi], Hintliler konseyi. Bunların hepsi, bizim sorunlarımıza "cevap" olarak sistem tarafından kuruldu. Oysa problemi yaratan sistemin bizatihi parçasıdır. Ve işte biz bu noktada devreye giriyoruz.

İnsanların sisteme bu derece doğrudan maruz kalmadığı bir aşamaya gelmek istiyoruz; insanları çözümün bu sistemde yattığına inandırmak için uygulanan baskının ve ırksal düşüncenin küçük kozalarından kurtulmak istiyoruz.

Sessizlik biraz daha sürececek olursa bu kaçınılmazdır. Zaten büyük bir sorun hâline gelmiş bulunuyor.

Öyleyse bir aciliyet söz konusudur; bu aşamada insanlara “bu sistemde yanlış giden bir şeyler olduğunu” sürekli olarak hatırlatacak bir siyasal parti kurmak meşrudur. Bu yanlışlık her yerde, doğru olan da şudur diyebilmek gerekiyor.

Öncelikle insanların bu sisteme dâhil olmasını durdurmak ve onları kendi sistemimize dâhil etmek istiyoruz. Şu anda sistemde olmayan insanlardan bahsediyorum. Bu sisteme inanmayan insanlardan. Mesela, şehirli Afrikalılarından; zira Asyatik ve melez bölgeler bütünüyle araştırılmadı. Taşralı Afrikalıların sisteme dahlini insanlar tam olarak anlamıyorlar. Natal’da eski kuşak krallara ve benzerlerine bir bağlılık var –bu ne kadar Bantu bölgeleri fikrinin kabulü anlamına geliyor, bilmiyoruz. Cape’li Afrikalılar, şefleri ve bu türden bütün saçmalıkları reddettiler, ki özellikle Cape’te geçerlidir bu. Yani burada sisteme dâhil olma minimum düzeyde. Transkei’da ise karmaşık bir manzara var. Çalışılması gereken ilginç bir bölge olacak gibi duruyor ama bence asıl bu şehirli denilen insanlar üzerine yoğun ve hummalı bir çalışma gerekiyor.

Taşralı insanlar, grup uyumuna şehirlilerden çok daha yatkındır; bu yüzden onların arasında çalışmak şehirli arasında çalışmaktan çok daha kolaydır. Fakat aynı zamanda taşrada olup bitenler emek gücünden ötürü şehirlerde olup bitenlerden fazlasıyla etkilenir hâle geliyor. Bu da şehirleri işgal etmenin önemini gösteriyor çünkü hepimiz belli bir süreliğine evimize gideriz... Kır ve kent insanları arasın-

daki bu eski hattan ötürü, [göç eden emekçilere] bağlı olarak oluşan çok fazla şey var. Kır toplumu kapalı bir toplum olsa da emekçiyi içerir; yani emekçi oraya aittir. Yani hepsi de tamamen şehirli değildir. Buraya geldiklerinde de etkile-nime açıktırlar ama birçoğu da hâlâ kendi köklerini kırdı görür. Ev ile iş arasında sürekli bir yolculuk söz konusudur ki bu yararlıdır.

Siyah-gücü tarzında siyasetiyle ve sloganlarıyla SASO'nun bütün işleyişi, belki tesadüfen ama, işçiler arasında çok hızlı rağbet gördü –ilk aşamalarda BPC'nin gerçekten de henüz emeklemekte olduğu yerlerde, işlemekte olan NIC'yi [Natal Hintli Kongresi] ve yine SASO'yu görmek ilginçtir. Burası, çoğunlukla Hintli işçilerden oluşan bir alandır. NIC, ya da başkası, bir toplantı düzenledi ve birçok konuşmacı arasında NIC'ten olanlar da vardı. Zaten ortada, [Arthur] Grobbelaar ve bu beyaz sendikacılar gibi insanlara karşı ortak bir ret söz konusuydu. Aynı şekilde Rajab ve Hintli Kongresi'nden bazı kişilere de. Bütün itiraz, siyah-gücünün sloganına dayanıyordu: "Beyaz adam, evine dön"; Avrupalılar, sizi burada istemiyoruz -bu tarz bir şey. Söz gelimi Hintli topluluğa baktığımızda bile, birçok insan onun, BPC programına kolay kolay tam bağlılık göstermeyeceğini söyleyecektir; bu yalnızca zengin bölgeleri için geçerlidir. İşçilerin olduğu yerlere giderseniz, onlar için bu tür bir bağlılıkla özdeşleşmenin, yani siyah gücünün saflarında yer almanın sıkıntı yaratmadığını görürsünüz. Temelde bu, toplumun diğer ezilen kesimleriyle bir olma hissidir. Aynı temelden bakıldığında, tersane işçileri gibi bir grup işçi de esasen bu tür bir yönelime sahiptir. Onlara göre böylesi bir

sembolün herhangi bir şekilde gösterilmesi, birilerinin yaptığı konuşmalardan çok daha anlamlıdır.

SASO'ya göre onların rolü, bir siyasal partiye destekçi olmaktır. İnsanları topluluk meselelerinde liderlik rolü üstlenmeyecek bir öğrenci hareketiyle özdeşleştirmeye çalışmak zor, hatta bana kalırsa aptalca olur. İçinde öğrencilerin de rolünün olacağı, yani destekleyici olacakları bir siyasal partiyle özdeşleşmek halk için daha anlamlı olur. Çünkü baskı altındaki bir toplulukta siyasal değişimin dinamikleri, daha ziyade liderinizin kim olduğuna bağlıdır. Ve lider dediğiniz kişi, sizi doğru yola taşıyabilecek kişi olmak zorundadır. Öğrenciler bunu yapamazlar.

– *Halk artık öğrencileri lider olarak görmeyecek.*

– Evet, haklısınız. Bu bizim sorunumuzdu, hatta hâlâ devam eden bir sorun. Bazı mahallelerde SASO'ya bağlananlar çok fazla ve insanlar, SASO'ya olması gerektiğinden daha fazla anlam yüklüyorlar. Açıkçası SASO'daki aynı insanlar başka bir olanak dâhilinde, sözgelimi BPC'de daha etkin oluyorlar. Aslında böyle olması çok daha mantıklı çünkü o vakit insanlar, dâhil olup çalışabilecekleri bir siyasal partiyle özdeşleşebiliyorlar. Bir yandan özdeşleşmeyi SASO'ya yönlendirmek, diğer yandan da sırf bir öğrenci hareketi olduğu için halkın katılımını önlemeyi istemek zor olurdu.

– *Yaşlı insanların her zaman daha tutucu olduklarını düşünürsek, ortada bir çelişki yok mu? Bu iki yapının [SASO ve BPC], birbiriyle çatışmaya girmeleri ihtimali söz konusu değil mi?*

– İki sebepten ötürü hayır. Birincisi BPC gençlerden oluşur ve elbette birkaç yaşlı sempaticianı vardır. İkincisi, örneğin orta yaşlı insanlarla bizim aramızda siyahlık sorunu özelinde büyük bir ideolojik farklılık görmüyoruz. Belli meselelerde ayrışmaların olacağına katılıyorum; mesela bütün siyah insanlar belli bir hususta eylem kararı aldıklarında, gençler daha şiddetli ve daha militan bir eylemden yana olurken, yaşlılar daha az militan bir eylem seçerler. Ama siyahlık ve işbirliği ihtiyacı gibi kapsamlı bir sorunda, gerçek bir uyuşmazlık söz konusu değildir. Saths [Cooper] bana, Chatsworth'da [Durban] bir toplantıyı anlatmıştı; burada aslında siyah bilinci hareketine karşı olan NIC sözcüsü, böyle bir tavır takınmak zorunda kalmış çünkü Chatsworth'ın kaldırabileceği tek mesaj, insanların ciddiye alarak dinleyebileceği tek dil buymuş.

Bence bir bakıma yaşlı nesil bu özel alanda daha genç nesle liderlik konumu da vermiştir. [Curnick] Ndamase gibi birine giderseniz, hiç şüphesiz “bu çocuklar haklı” diyecektir. Birkaç “ama”sı olabilir tabii. Her şeyden önce kendini fikrin propagandasını yapan biri olarak görmez. Kamusal toplantılarda konuştuğu her vakit -ve eğer bu, beyazlanlık gibi düşman kamp ise- genç neslin söylediklerini savunur. Bunları kendisi söylemese de.

Ama bizim yaşlı insanlara olan inancımız azdır ve onlara o kadar da bağımlı olduğumuzu düşünmüyoruz. Bağlılık konusunda bütünsel olmaya riayet etmemize karşın, hareketimizin bir diğer önemli boyutunun elimizden geldiğince sağlığını korumak olduğunu düşünüyorum. Yanımızda asalak taşımak istemeyiz. Haklı olduğumuzu söylediklerin-

de ve arkamızdan geldiklerinde mutlu oluyoruz ama bu, bize karışmaya kadar varmamalı.

– Peki ya [Robert] Sobukwe?

– İdeolojinin ayrıntıları konusunda bir fikir beyan ettiğini hiç duymadım, ki onu hayranlık uyandıran birisi hâline getiren de budur. ANC ve diğer safların aksine onun öncelikli kaygısı, sisteme karşı sürekli bir muhalefet ve halka sürekli yön vermektir. Bu açıdan o, yeni hareketin bütününe önemli ve değerli görüyor. Diğerleri de var. Bir sürü papaz ve şimdi Londra’da ya da Avrupa’da bir yerlerde olup bu yolu takip eden daha orta yaşlı bir grup. Onları bu ideolojinin en coşkulu savunucuları arasında görüyorum. Şimdi bulundukları yer, tutumlarını çok fazla etkilemiştir. Buradayken, dışarıda oldukları zamana göre çok daha düşük bir tonda konuşurlardı. Bence bunun sebebi, bir mücadeledeki herkesin, dışarıdayken çok daha eleştirel olmasıdır. Kendisi orada ne gibi bir rol oynayabileceğini çok daha akılcıca görebilir. Bu tür bir ideoloji için halkla ilişkiler konusunda çokça çalışıyorlar; bilhassa da ANC gruplarından, PAC gruplarından insanları ülkede yeni bir hareket olduğu konusunda ikna etmeye çalışıyorlar. Artık PAC yok, artık ANC yok; yalnızca mücadele var. Onların sözünü ettiği ideoloji böyle bir şey.

Öncelikle SASO’nun sözünü ettiğim eğilimi hakkında - bazı çevrelerde sessiz, bazılarında gürültülü geçen- böylesi uzun bir tartışmanın varlığından ötürü bunu özellikle değerli buluyorum. Peki bu eğilim PAC’ın mı yoksa ANC’nin midir? Onlar komünizmin karşısında mı yoksa yanında mı

duruyorlar? Pek çok insan, özelde yahut kamusal alanda söylediğimiz bazı şeylere anlam yüklüyor; bazı platformlarda Güney Afrika Komünist Partisi hakkında çok kötü şeyler yazdık yahut söyledik ama bu, bizim sosyalist olmadığımız anlamına gelmiyor. Güney Afrikalı komünist yönetimli insanlara göre biz, "....-karşıt"ız. Bu sorun, mücadelelerin içinde yer alan insanlarla ilgilidir; endişe içindeler, böylesi saçmalıklarla alt üst olmuş hâldeler; ona ya da buna yandaş mısınız yoksa karşıt mısınız? Biz ise üç dört yıldır kendimizi herhangi bir grupta doğrudan bir bağla özdeşleştirmeyi reddediyoruz.

Şu aralar insanlar kendilerini ANC'ye ya da PAC'a adamıyorlar. Ama kendilerini mücadeleye adayan insanlar bulabilirsiniz. Bu arada kitlelerin gözünde ANC ile PAC arasındaki ayrım son derece incedir. Birinin sosyalist olması, diğerinin milliyetçi olması, şu ya da bu olması gibi ayrıntıları kafalarına takmazlar. Yani bu, anlamı olmayan entelektüel bir tartışmadır. Bazılarının ANC hususunda duygusal olduğunu biliyoruz. Tamam ama, nedir ANC? "Afrikalıların partisidir!" İşte ANC hakkında tüm bildiği budur. Belki lideri tanıyordur ve ona hayrandır -Mandela ANC'lilerin sevgilisidir, Sobukwe de PAC'lıların. Ama onlara söz konusu ayrımın ne olduğunu sorarsınız, bilmezler. Bu gruplar ile bizim aramızda insanların gördüğü şu anki radikal farklılık, benimsemekte olduğumuz bu dayanışmacı tutumdur. Kitleler temelinde ANC'liler buna ANC'nin kendisinden farklı bakıyor çünkü kendi örgütlenişi içinde ANC, tabandakiler için değil de tepedekiler için politika üretmeye yoğunlaştı. Ve politikaları yüzünden diğer gruplarla hurgür etmeye bol-

ca vakit harcadı. Hâlbuki kitlelerin gözünde söz konusu farklılık o kadar da keskin değildi.

– Sizce, beyaz bir komünist olmakla beyaz bir liberal olmak temelde aynı şey midir?

– Hayır, ideolojileri bakımından değil, ama siyah mücadelesine ne ifade ettikleri bakımından ayrıdırlar. Geçmişten bugüne gelen işleyişlerini ve kontrol önlemlerini ele alırsanız, pekâlâ aynı olduklarını görürsünüz. Görüşlerine baktığınızda farklıdırlar. Liberalleri, Alan Paton ve diğerlerini, şimdi yahut devrime kadarki herhangi bir evrede reddedeceğiz. Devrim sonrası topluma dair taslak ilkelere bağlılığı olan bazı solcu beyazlar da var, ama bunların büyük bir kısmı, siyah bilinci açısından bizim sıklıkla ve açıklıkla belirttiğimiz değer sistemlerinin önemini hâlâ aşırı bir kuşkuyla karşılıyor.

Burada söz konusu olan yalnızca kapitalizm değildir, bu zamana kadar Güney Afrika'da hem beyazlar hem de siyahlar tarafından bir norm olarak benimsenmiş olan beyazlara ait her tür değer sistemi de vardır. Bu durum, devrim sonrası bir toplumda bile dikkat gerektirir. Zira söz konusu değerler, eğitim, din, kültür, vb. bütün alanlarla ilgilidir. Yani ekonomik yapıyı sosyalist bir yapıya dönüştürmekle sorunları bütünüyle çözmüş olmuyorsunuz. Hâlâ olmanız gereken şey olamamışsınızdır. Beyaz toplumdan aldığımız o değerler listesi hâlâ toz içinde ve temizlenmeyi bekliyor.

– Sol ideoloji içinde yetişmiş bir insanın bunu kabul etmeyeceğini mi söylüyorsunuz?

– Onların bazıları savunmacıdır. Güney Afrika’da bulunduklarını ve kendilerini tehdit altında gördüklerini unutmayın. Bu ülkede bazı beyazlar sınıf analizini benimserler çünkü bizi ırkla ilgili her şeyden koparmak isterler. Onlar da beyaz oldukları için bunun kendilerine geri döneceğini düşünürler. Sorun budur. Yani onların çoğu, sınıf analizini bir savunma mekanizması olarak benimserler ve buna ikna olurlar çünkü bunu daha konforlu bulurlar. Ve tabi bunların bir kısmı aşırı şekilde bağnaz, dogmatik ve had safhada kibirlidir. Hakiki bir Marksist olabilmek için, kendilerinden ne derece feragat etmek zorunda olduklarını pek de bilmezler.

Aslında beyaz toplumun liberal-solcu ekseni, siyahların burada inkâr edildiklerine, öyleyse meydana çıkıp yükselişe geçmek zorunda olduklarına pekâlâ katılıyor. Ama büyük bir kısmı böyle bir şeyin onların da düşüşü anlamına geleceğini görmüyor. Sorun bu. Bu konu hakkında konuşuyoruz fakat bir dolu tepki alıyoruz ve öz-koruma mekanizmalarıyla karşılaşıyoruz.

Pan-siyah temelli uluslararası bir dayanışmayı görmeyi büyük bir istekle bastırdıklarını düşünüyorum. Söz konusu olan, birinci ve ikinci dünyalara karşı bir savaştır; sömürüye ve bu sömürüden kaynaklanıp üçüncü dünyanın üzerine çöken bir baskıya karşı mücadeledir. Bugün siyahlar bununla meşguldür ve dünyanın çok başka yerlerinde siyahlara ait duyguların aynısını hissetmektedir. Afrika Birleşik Devletleri meselesi, 65’te, 64-65 arasında olduğu kadar sıcak tartışılmıyor. O zamanlar olduğunun aksine artık Afrika’da olup bitenler oybirliğiyle onaylanmıyor. Hindistan eleştirisi

var; çok daha kitle-yönelimli bir ekonomik sisteme doğru hızlı yol almayı reddettiği için. Yani geçmişte olduğu gibi insanların ilgisini bütünüyle Afrika'ya hasretmelerini sağlamak zor. Hatırlayın; 65'te, kendi özgürlüğünü kazanmış bütün bu ülkeler herkesin gözünde birer kahramandı. Nkrumah, Kenyatta, Banda, hepsi. Bu normal bir durumdu. Ama şimdi insanlar çok daha eleştireller. Dolayısıyla, uluslararası dayanışmanın önemünün kabulüne olan bağlılık da değişti diyebilirim.

– “Formasyon okulu” nedir? Ya da ne tür bir liderlik eğitimi veriyorsunuz?

– Normalde bu model, bir alan seçmek ve ona yoğunlaşmak içindir; bizim geniş uğraşımız dâhilindeki bir alandan bahsediyorum. Bu tekil durumda [siyah bilinci üzerine olan bir belgeye gönderme yapıyor] siyah bilincinin bütün ideolojisine yoğunlaşıyorduk. Üç parçaya ayrılmıştı. Arka planındaki mantık, siyah bilincini tanımlamak ve bazı fiili uygulamalarını gerçekleştirmektir.

Mesela, bu yıl Aralık ayında seçtiğimiz konu başlığı eğitimdi; eğitime yaklaşımlar liderlik eğitim kurslarımızı çevreleyen anahtar bir alandı. Öğrencilerin anlamlı eğitim olarak gördükleri şeyi tam olarak analiz etmek, pedagojik yaklaşım meselesini çözümllemek ve belki okur-yazarlık eğitimine dair yöntemlere kadar uzanmak. Alanlar oldukça farklı. Söylediğim gibi, geçen yıl ve bir önceki yıl buradaki siyah mücadelesinin tarihini ele aldılar. Geçmişteki dinsel, sendikal ve siyasal hareketlerin evrimini o zaman ele aldık.

Genelde dört ya da beş günlük eğitimler oluyor ve bütün tartışmalar kapalı yapılıyor. Yani kamuya açık değil. Konuya göre seçilen bir iki insanın getirdiği ana başlıklar etrafında derinlemesine tartışmalar oluyor. Sözgelimi öğrenci liderliğine dair düzenli bir eğitimimiz var ve bu yalnızca öğrenci topluluğu düzeyinde verimlilik anlamına geliyor. Senenin başında öğrenci topluluklarında çalışmaya gelenler oluyor; öğrenci liderliğinin sorunlarına teknik yaklaşımlar konusunda bir süre eğitime sokuluyorlar. Anlayacağınız süreç iki yönlü işliyor.

Fiilen her üniversite ve kolejde bir şube var; son konferansta, temsil edilen yaklaşık on kampüs vardı. Üstelik şube sayısındaki güçlü bir artışın kaynağı yalnızca kampüsler değil; 1972 Mayıs'ındaki öğrenci ayaklanmalarının da etkisi var. Onların birçoğu kendi bölgelerinde şubeler açma yoluna gittiler. Daha öncesinde, kampüsler haricinde dört ana şube vardı. Şimdi ise bu sayının iki katından daha fazlası; Kroonstad, Kimberley, Vryheid, Springs gibi küçük şehirlerde. Kurucuları, kargaşalar sırasında üniversiteyi terk etmiş öğrencilerdir. Son konferansta temsil edilen altı şehir, sekiz kampüs vardı.

– *Merkezin burada, yani Durban'da, olmasının belli bir avantajı var mı?*

– Hayır, bu yalnızca tarihsel bir sapma. Grup alanları bakımından Durban'ı kategorize etmek zor, o anlamda bir avantaj olabilir. Jo'burg, çoğunlukla beyaz olup ortada yer alıyor; diğer alanlar ise sınırları belli ve ayrılmış hâldeler. Fakat Durban'da, şehrin yarısına binaen böylesi bütünlüklü

bir toplantı söz konusu. Bir Hint bölgesi olduğu düşünülüyor, hâliyle de bütün gruplara açık. Hint bölgelerine ilişkin Afrikalıları getirilmiş herhangi bir sınırlama yok ama bu, Afrika bölgesinde bir birim kursaydık farklı olacaktı. Bir Hintlinin orada olabilmesi için izin alması gerekecekti. Bu tür bir düzenleme sayesinde insanların bizi alt-kiracılar olarak kabul etmeleri daha kolay.

– *Hükümetin SASO'ya olan yaklaşımı konusunda ne düşünüyorsunuz?*

– İzlediği kesin. Komünizmle -ve hâlâ komünizm olarak tanımladıkları şiddetle- kolayca ilişkilendirdikleri eski hareketlerden farklı olarak SASO hakkındaki ilk analizleri, onun, görmeyi istedikleri çizgide ilerleyen bir örgüte benziyor olmasıydı. Ama [SASO'nun] beyanları, açık bir şekilde ve küstahça hükümet-karşıtlığı içeriyor. Sosyalizmi yasadışı ilan ettikleri yolun aynısını izleyerek, bir felsefe olarak siyah bilincini yasadışı ilan etmediler. Öyle ki hiç kimse siyah bilincini vazettiği için rehin alınamaz. Her hâlükârda, beyaz gücü vazetmek ve siyah gücü olarak gördükleri şeyi de yasadışı ilan etmek onlar için katiyen savunulamaz bir şey olurdu.

Şimdi onlardan olan çok zeki birkaç kişi, hükümet bir şey yapmadan önce, o ya da bu şekilde siyah gücünü yasadışı ilan etmek zorunda olacağını öne sürdü. Fakat Milliyetçi hükümet görevlilerinden daha az zeki olanları, SASO'nun varlığını liberallere yönelik bir reddiye olarak açıklayıp onu örtbas etmeye yelteniyor. Çünkü kendi savaşlarının, siyahlara değil de siyahların tarafını tutan beyazlara karşı oldu-

ğunu düşünüyorlar. Siyahların tatmin olacaklarına gerçekten inanıyorlar ama siyahlarla birlikte çalışan beyazları her zaman daha tehlikeli bulmuşlardır. [Onları] ajitatörler olarak görürler; teknik bilgi ve daha bir sürü şey bakımından... Siyahların, kendi düşüncelerini kendi başlarına layıkıyla dile getirecek kadar zeki olmadıklarına inanırlar. Dolayısıyla hâlâ izlemekte oldukları şey, bütün bu SASO oyunudur. Yani SASO ile bazı beyaz-yönelimli gruplar arasında bir bağın olduğuna inandıkları düşünülebilir. Zamanla bunun açığa çıkacağını düşünüyorlar. Bence mantıkları bu. Çünkü esaslı hiçbir şey yapmadılar. Birkaç baskın yaptılar ama normalde, yaptıkları şeye dair başka bir açıklama getirebiliyorlar.

– *Neden SASO'yu bir kenara bırakıp UCM'ye bu kadar hızlı bir şekilde saldırırsınlar ki?*

– Yine aynı bağlantı. Onun daha tehlikeli olduğuna inanıyorlar. Şunu söylemek istiyorum; hükümet bizi hiç de ciddiye almıyor.

– *Çünkü bütünüyle siyah?*

– Aynen -zeki değil, uzmanlığı yok, vs. SASO'nun tümüyle gerçekten siyah olup olmadığını, beyazlarla herhangi bir yanal bağlantının kurulup kurulmadığını görmek için her zaman izlemişlerdir. Gün geçtikçe daha da uyanık hâle gelecekleri, daha belirgin bir eylemliliğin içine girecekleri ortadadır. Gerçi bunun için bir anlamda çok geç kaldılar. Sürdürdüğümüz türdeki ideolojiyi pekiştirmek için artık bir örgüte ihtiyacımız yok. O var; çoktan kök saldı. Halkın içinde. Bizden beş kişiyi yasaklayabilirler; bu hiçbir şeyi de-

ğıştırmaz. Bazı bölgelerde belli şeyleri erteleyebilir; bir süreliğine insanların kafasını karıştırabilir. Ama uzun süren bir etki yaratamazlar.

Hiçbir şekilde sindirilememiş çok geniş bir cepheye sahibiz. Ve bu, tarihten çıkardığımız dersler bağlamında bahsetmem gereken şeylerden biridir. SASO liderliğindeki bu sürekli değişim, çok hızlı bir şekilde insanları belli bir seviyeye yükseltmeyi de sağlamaktadır. SASO'yu ve liderlik saflarını etkili bir şekilde susturabilmek için en az 20 kişiyi yasaklamaları gerekirdi. Ama bu durumda bile, liderliğin ardı gelecektir. Bu noktada eski hareketlerin bazılarında farklıyız çünkü orada liderlik bireylere bırakılmış bir şeydi.

Biz idare edilebilir olduğumuz sürece, güvenliğin, bizimle hukuki düzeyde uğraşması gerektiğine karar verdiğini düşünüyorum. Bizi, yasaları ihlâl ederken yakalamaya çalışmak için. Yarı bütün bu cephelerde bir takip oyunu oynuyorlar. Bu oldukça uzun süren bir oyun çünkü hepsi de yanılıyor.

Güvenlik, bizim düşündüğümüzü düşündükleri şeyin gayet sezgisel bir analiziyle ortaya çıkar. Bizden bazıları sorguladıklarında, "filanca kişi harekete sızıyor" derler. Bunu diyerek size -her ne kadar bu bir soru demekse de- ortada ana güç olan birinin olması gerektiğine inandıkları fikrini verir. Ve her zaman da SASO'nun iyi olduğundan, ancak bazı istenmeyen etkilere açıklığından bahsederler; sonra da Durban'da [Stini] Moodley ve Saths [Cooper] gibilerinin etkisine girerler yahut SASO'yla alakası olmayan herhangi bir şeyle ilişkilendirebildiklerini düşündükleri diğer figürleri alıntılarlar.

– Özellikle de Afrikalı-olmayanlar mı?

– Evet. Güvenliğin stratejisi, Durban’da Afrikalılar ile Hintliler arasında, Batı Cape’de ise Afrikalılar ile melezler arasında bir yabancılaşma yaratmayı da içerir. En az etkilenen, ya da en az korkutulan insanlar, bir bakıma liderlerdi, en tepedeki liderler. Ama kampüslerdeki grupların büyük çoğunluğunun birleşip yakınlaşmalarını sağlayacak olan alt kademedekiler... Aradaki bağlar kopsun diye asıl onlara zulmedilir. Durban-Westvill’deki öğrencileri ele alalım; onların liderleri SASO’dandı. Orada çok yoğun bir baskı vardı ve bu baskı, söz konusu bağlantıyı kesmeleri yönünde kesin emir alan güvenlikten ve üniversitelerinden geliyordu. Aynı şey Batı Cape’de de oluyor; kampüsle SASO arasında köprü olan kişiler aradan çıkarılmıştır.

Diğer taraftan, Afrikalıların kampüslerinde ilginç bir olgu var. Üniversiteler daima SASO’ya karşılar; kendimizi kesinlikle çok rahatsız hissediyoruz. Ama SASO’yu bir düzeyde kabul etmek zorunda oldukları bir düzen de vardır. Dolayısıyla Afrikalı kampüslerde SASO’dan birini harcamazlar. Tek yaptıkları, kampüste kurulu yerel SASO ile ulusal SASO arasındaki bağlantıyı koparacak ufak tefek teknikler bulmaktır. Mesela Fort Hare [Üniversitesi]’nde olduğu gibi “Başkanınız bu üniversiteye saldırmıştır ve hâliyle sizin namuruza SASO’ya ödeme yapamayız” diyecekler ve zaten yapmazlar da. Ama bunu “SASO’yla ilişkilerinizi kesin” demeye ya da buna benzer bir şeyi söylemeye kadar vardırmazlar.

Aynı şekilde Turfloop’da, SRC kapı dışarı edildikten ve öğrenciler de greve katıldılar diye kovulduktan sonra, biz

SASO'lular bir araya geldiğimizde zannettik ki okul müdürü "SASO hoş geldin" diyecek -biz düzeni yeniden tesis eder etmez, yani öğrenciler arasında SRC'yi restore eder etmez, onlar da çalışmaya başlayacak. Dolayısıyla ikili bir oyun oynuyorlar; SASO'yu barındırmaya yönelik bu yetki onlara verildi fakat hemen oracıkta, öğrencilerle yahut görevlilerle ilgili çoğu sorunun kaynağında, öncelikle SASO saflarından gelen saiklerin olduğunu da görebiliyorlar.

– *Bu bana hâlâ çelişkili geliyor. Madem ki SASO'ya zarar vermeyi gerçekten istiyorlar, o hâlde neden alt kademeleri rahatsız ediyorlar? Neden yalnızca tepedeki yirmi kişiyi ya da hareketin kendisini yasaklamıyorlar?*

– Onların bütün felsefesi, apartheid ve diğer birçok konuda beyaz seçmenlere samimî olduklarını göstermeye yönelik. Bizi gerçekten umursadıkları yok. Şimdi apartheid'la çalışmayan herhangi bir şeyi yasaklasalar, SASO'ya yahut onun ideolojisine karşı olan muhalefet aynı şekilde onlara karşı da harekete geçer. SASO yasaklandığında, liberaller, İlericiler ve Birleşik Parti, Milliyetçi hükümetin apartheid konusunda samimiyetsiz olduğunu söylemek için birleşeceklerdir. Buyurun işte, insanların bu gibi şeylere kendi kampüslerinde maruz kaldıklarını görün. Bu bir sorun ve bunu biliyorlar. Bu durumda hareketi kontrol altına almakta, tabi becerebilirlerse, ve hareketin yaşamasına izin vermekten mutlular. Buna sebep olan bir diğer olgu da bunun bir itibar meselesi olmasıdır. SASO hem açıkça konuşabiliyor hem de zararsız kalabiliyorsa, daha ne olsun.

– *Helen Suzman etkisi.*

- Doğru. Yaptıkları hesap tehlikeli bir hesaptır ama onların bu konuda kumar oynamaya hazır olduklarını düşünüyorum. Eğer Afrikanerlerden oluşan büyük bir konferansta bu ülkedeki siyah gücünün yahut siyah bilincinin büyümesi sebebiyle bazı temel rahatsızlıklar ortaya çıksaydı, bir hafta içinde Başbakan'ın bütünlüklü bir tutuklama yürüttüğünü yahut liderlerin yasaklandığını görürdünüz. Öyleyse bu noktada dünyaya meydan okuyorlar. Çünkü ilk önce diğer yolu deniyorlar; dünyayı yatıştırmak, muhalefeti yatıştırmak ve mümkün merteye siyahları kontrol altına alarak genel seçmeni yatıştırmak istiyorlar. Bu mümkün olmadı mı, o zaman zora başvurlar -kendi seçmenlerine, özellikle de Afrikaner olanlara, hâlâ muktedir olduklarını göstermek için.

- *Bu safhaya ne zaman varılabileceğine dair olası bir süre tahmininiz, ileriye dönük bir öngörünüz var mı? Sizce en geç şu veya bu kadar zamanda denilebilir mi?*

- Bu konuda kesin bir şey söyleyemem. Beyaz toplum hakkında belli hesaplamalar yahut varsayımlar yaptığınızda, siyahların kanaatine kasten duyarsız olduklarını, hem de çok duyarsız olduklarını gözlersiniz. Bu gerçekleştiğinde, çok geç kalınacağı benziyor. Başlamış olan her neyse onu durdurmakta çok geç kalacaklar. Benim yapabileceğim tek tahmin budur ama ne kadar uzun süreceğini bilmiyorum. Şu vakitler Broederbond üzerine dönen tartışmayı hâlâ takip ediyorlar. Bunlar çok önemsiz sorunlar ama onların nezdinde esaslı bir tarafı var. Kendi aralarında konuş-

maya o kadar vakit ayırmıyorlar ki başkası hakkında düşünmeye vakitleri kalmıyor.

– *Tam bir İngiliz siyaseti-Afrikaner siyaseti karşıtlığı.*

– Aynen öyle. İnlanmış oldukları bir şey var: kendi güvenlik güçlerinin gücü. Sistem karşıtı sıradan bir beyaz bile, siyahlardan gelecek olası bir tehdit karşısında, çok güçlü bir güvenliğin varlığına güveniyor. Silahlar yahut başka bir sürü şey bakımından bunun çok güçlü bir güvenlik olduğuna hiçbirimizin şüphesi yok. Fakat bir yandan da bu aptalca bir güvenlik. Bilgi toplamak için bir sürü cihaza bel bağlıyorlar. Ancak topladıkları bilgiyi analiz edebilmekte çok kısıtlılar: onları kısıtlayan şey siyalara yönelik kendi önyargıları.

PAC, herhangi başka bir şeyden ziyade, sırf güç gösterisi yaptı diye yasaklandı. PAC, ANC'den koptu diye mutlu oldular ama bu mutlulukları kısa sürdü. PAC, insanları belli bir yolda harekete geçirebileceğini birdenbire tanıtılmaya başladı. PAC'ın yaklaşımı çok duygusaldı ve kısa süreli bir eylem doğurabilmişti. Şimdi beyazlar bundan çok rahatsız oluyorlar. Sharpeville ve Langa olaylarına yol açan yürüyüşlere bakın. Aklıselim biri, yürüyenlerin çok güçsüz insanlardan oluştuğunu görür. Silahsız insanlardan bahsediyorum. Ama beyaz toplum bu gibi şeylere katlanamaz. Onlara göre bu daima bilinçdışında bekledikleri şeyin belirtisidir: büyük bir ayaklanma. Bir yerde ateş etmek zorunda kalırlar. Çünkü siyahlar, direnmeden yenilmeyi kabul etmezler. Böyle bir ruh hâlindeysem, kimin ne söylediğini umur-samam; dört ya da beş kişi olmuşuz, önemli değildir. Bir polis bana vuracak ve ben hiçbir şey yapmadan duracağım,

bu mümkün değil. Çünkü bana göre o her zaman bir düşmandır. Bana öyle davranmasına izin vermem.

Öğrenci ayaklanmaları, siyah topluluğa (a) siyah öğrencilerin dayanışma içinde olduğunu ve (b) istemedikleri şeyi reddetmeye, gerekirse bu uğurda bedel ödemeye kararlı olduklarını göstermeyi amaçlamıştır. Ve bu anlamda işe yaradı. Tekil çocukların tekil ebeveynlerine hitap etmedi. Yine de bir bütün olarak siyah topluluğu, bu olaydan harika bir ders çıkardı. Daha önce buna benzer bir şey görmüşlüğüünüz vardır: Öğrenciler büyük konuşmacılardır. Ama bu türden bir arka planla, daha fazlasını söyleyemediler. Üniversite safları dışına doğru yürüyen, bunu öneren ve kendilerini dâhil edecek hazır bekleyen bir toplumun olmadığını bilen öğrenciler de var. Birçoğu hâlâ dışanda. Öyle ki bu olay, toplulukta öğrencilerin kanaatine olan duyarlılığı artırdı. Fakat ikinci adımın ne olacağını bilmiyoruz. Bu adım bir sürü dinamüğe, yorumlamaya falan bağlı. Bizim bireysel kanaatlerimiz var ama çok da iyi şekillenmemiş olabilirler. Kimsenin kesin bir şey bildiği yok ya da kimse bu konu hakkında konuşmak istemiyor.

– *Bu ülkenin ekonomisine baktığınızda, siyahların uzun vadedeki amaçlarını gerçekleştirmeye yarayacağını düşündüğünüz eğilimler ya da etmenler nelerdir?*

– Bu ancak başka bir şeye kıyasla söylenebilir. Milliyetçiler tarafından işletilen ve denetlenen sisteme baktığınızda, onun, Birleşik Parti tarafından işletilen ve denetlenen sisteme tercih edilir olduğunu görürsünüz. Hatta bu sistem, İlerici Parti tarafından işletilen ve denetlenen sisteme göre çok

daha tercih edilesidir. [Zira] bir bakıma Milliyetçiler, kendi kapitalist sistemlerini mükemmelleştiremediler. Örneğin kapitalizmin bir unsuru, ülke ekonomisinin ana kolundan dışladığınız katmanlar arasında memnuniyetsiz bir orta sınıf yaratmaktır. Bir diğer deyişle, eğer tek bir olguyla, örneğin derisinin rengiyle özdeşleşen bir grup insanla uğraşıyorsanız, bu insanların genelini dışlamak istiyorsanız, siz ve bu sömürdüğünüz kitle arasında tampon bölge olacak bir orta sınıf yaratabilmek için onlardan bir kaçına bazı şeyler vermek zorundasınız. Sonuçta bu ülkenin gerçeği, siyahların çok güçlü ya da geniş bir orta sınıfa sahip olmamasıdır.

Öyle ki apartheid'ın bir diğer etkisi, büyük bir eşitleyici olmasıdır. Siyahların çok güçlü veya büyük bir orta sınıfı yoktur. Siyah orta sınıf, çoğunlukla Hintli toplumda yoğunlaşmış hâldedir. Kentlerdeki siyahların çoğu birbirine benzer. Kırsaldakiler de öyle. Kırsal kesimde bir ailenin en fazla yedi inek, beş koyun, bir domuz, vb. yetiştirmesine izin verilir. Yani insanlar ancak bu kadar büyüyebilirler. Ve o noktada kalırlar, ki bu topluluk genelinde bir benzerlik yaratır.

Milliyetçilerin konut planına baktığınızda, siyah varoşlarındaki (*township*) herkesin dört odalı evinin olduğunu görürsünüz. Ulaşım araçları herkes için otobüs ve trendir. Dolayısıyla insanlar aynı şeye dâhil olurlar, bir dolu ortak çıkarı paylaşırlar. Kimlikleşme için, yani ortak bir kimlik yaratma için mükemmel bir sistemdir bu. Yani söylemeye çalıştığım şey şudur: sistem, halk üzerinde sürekli ve sarsıcı bir etkiye sahip, bu da belli temel meseleler etrafında hızlı örgütlenmeyi mümkün kılıyor.

Eğer İlerici [Parti] sistemi altında yaşıyor olsaydık devreye toplumsal tabakalaşma girerdi. Kitleler yoksul kalırken yahut daha da yoksullaşırken, siyah liderliğin sözümona eğitim almış kaymak tabakası burjuvazi saflarına katılınaya başladılar: Bunlar şehre kabul edilir, oy verme hakkı kazanırlar, hareketleri için yeni tavırlar ve arkadaşlar edinirlerdi. Yani tümüyle farklı bir şey olurdu bu. Ve burası, kapitalist siyah bir topluluk yaratmanın mümkün olduğu bir ülkedir. Tabi eğer beyazlar zeki olsaydı. Milliyetçiler zeki olsaydı... O zaman bu kapitalist siyah topluluk, yani siyah orta sınıf, kritik bir aşamada gayet etkili olurdu. Bunun nedeni, öncelikle, burada siyahların büyük bir kısmının az çok eğitilmiş olmasıdır -Afrika'nın geri kalanına kıyasla söylüyorum- ve endüstride, ticarete ve çeşitli mesleklerde beyazlarla pekâlâ bir rekabet içinde olabilirlerdi. Güney Afrika, böylece dünya geneline gayet cazip, entegre bir manzara sunabilirdi, üstelik de nüfusun % 70'ini hâlâ ezilmiş ve gariban bir hâlde tutarak.

Ama beyazlar bundan çok korkuyorlar. Şimdi gördüğünüz üzere ırkı, bütün makul ölçüleri aşarak öyle bir ölçüt hâline getirdiler ki, bu artık kendi küçük tatlı dünyalarında bile onları ürkütmeye başladı. Hâliyle farklı kapılar, farklı girişler, farklı tuvaletler, farklı şu, farklı bu – bir sürü saçmalık. Sisteme dair benim kendi yorumum, bir devrim için en iyi ekonomik sisteme sahip olduğumuz yönündedir. Sistemin kötülükleri ortada ve olabildiğince açık; bu yüzden böyle bir düzende alternatif, daha anlamlı, hatta daha özgün/yerli yöntemler öğretmek çok daha kolay. Varoşların şimdiki modele göre büyümeleri iletişimi de oldukça kolay-

laştıyor. İletişim derken illa da ortak platformları, ortak toplantıları falan kastetmiyorum, yaygın ve ortak bir dürtüyle fikirler arası bir iletişimi kastediyorum. Çünkü herkes belli bir bölgede kalmak zorunda. Çoğunlukla Afrikalı nüfus üzerine konuşuyorum. Jo'burg'a gitsem, zaten biliyorum ki seçmek zorunda değilim: Soweto'ya gitmek ve orada kalmak zorundayım, Lower Houghton'da bir ev satın almaya paramın yetip yetmeyeceğinin bir önemi yok.

Dolayısıyla kitleler hakkında yahut onlar adına konuşma meselesi anlamsız çünkü onlarla birlikte yaşıyorsunuz, onlarla kalıyorsunuz; öncelikle orada olduğunuz için bilgi üretiyorsunuz; nihayetinde fizikî yahut düşünsel bir mesafe olmuyor. Bir bölgedeki papaz, öğretmen ya da benzer birisi, içinde bulunduğu koşullar gereği toplumun ona vermiş olduğu komşularla ilişki kurmaya mecbur edilir. Komşularını kendi seçmez. Öyle ki kendi yerini bu toplumun içine kurar. Evet, önemli bir kişi olarak görülebilir çünkü birkaç kelimeyi herkesten daha hızlı bir şekilde bir araya getirebilir, ama daha da önemlisi, o bile kendini bu toplumun bir üyesi olarak görür. Bütün bu bilinçlenme programı içinde, halk arasında fikirlerin kolayca yayılmasını sağlayan şey de budur: siyahların tabi olduğu ortak getto deneyimi.

Güney Afrikalı devrimci Steve Biko'ya (1946-1977) göre, beyazlık halleri ve beyazlık imtiyazları ideolojiler ve siyasetler üstüydü. Beyaz liberaller ve Marksistler, gerçek birer liberal ve Marksist olamıyorlardı çünkü liberallikten ve Marksistlikten önce gelen, ideolojilerini belirleyen beyazlıklarıyla ciddi bir hesaplaşmaya giremiyorlar, hatta çeşitli savunma mekanizmalarıyla bu durumun farkına bile varamıyorlardı. Irkçılığı kendi benliklerinin dışında varolan, kendilerini etkilemeyen, ırkçı beyazlara özgü bir önyargılar bütünü olarak görmeleri; ırkçılığın kendilerini de her açıdan imtiyazlı kılan, bütün beyazları değişen oranlarda yukarıda, bütün siyahları da aşağıda tutan bir sistem olduğunu görememeleri sorunun temeliydi. Bütün beyazlar birer konformist ve suç ortağı yapıyordu. Ancak beyazların durumundan ötürü vicdan azabı ya da suçluluk duyguları içinde, siyahlarla vakit geçirmeyi çok önemsiyorlardı.

Siyahlar ise tarihleri aşağılanmış, kültürleri parçalanmış, onurundan utanan, beyazlara hayranlık duyan, beyazların onayladığı her şeyi isteyen ama bunu bir türlü beceremeyen, pislikleri ve suçları örtmeçlerdi. Apartheid'ın yıkılması ve eşitlikçi bir toplumun kurulması için ilk önce bu şahsiyetini kaybetmiş siyahın özgüvenini kazanması; özsaygısını ve onurunu kazanması; tarihinin hakkını alması, vücutuyla gurur duymaya, kendini sevmeye başlaması gerekiyordu. İşte Biko'nun önderlik ettiği ve en sonunda kurbanı olduğu Siyah Bilinci Hareketi, siyahlara bu güçlenmelerle beyazlarla birlikte gelecek cesareti aşılama hareketidir.

 dipnot
yayınları

Selanik Caddesi 82/24 Kızılay - Ankara
Tel: (0 312) 419 29 32 • Faks: (0 312) 419 25 32
dipnotkitapevi@yahoo.com • www.dipnotkitap.com

ISBN: 978-605-786054-0

